

Jaarverslag 2012

Milieudefensie. Een wereld te winnen.

Over dit jaarverslag

Milieudefensie blijft haar jaarverslag continu verbeteren. Een organisatie die van bedrijven en overheden transparantie eist, moet tenslotte ook zelf kwaliteit leveren. Milieudefensie dingt daarom opnieuw mee naar de Transparant Prijs voor het beste charitatieve jaarverslag, een initiatief van de Donateursvereniging en PricewaterhouseCoopers.

Dat vinden we belangrijk, omdat het ons waardevolle informatie geeft over de sterke en de zwakke punten van ons verslag.

Om u als lezer optimaal te bedienen, hebben we achtergrondinformatie en andere extra's in 'uitstappagina's' ondergebracht. Wilt u ze lezen dan hoeft u ze maar aan te klikken, wilt u ze overslaan dan kan dat gemakkelijk. Verder verwijzen we regelmatig met links naar meer informatie of filmpjes op onze website. Dat geldt ook voor diverse beleidsdocumenten.

Bij de campagnes ([▶ hoofdstuk 3](#)) hebben we overzichtelijk aangegeven wat activiteiten hebben gekost (in uren en euro's) en wat ze hebben opgeleverd.

Bij geen enkele organisatie telt een jaar alleen successen. Milieudefensie vormt daarop geen uitzondering, daarom besteden we ook aandacht aan wat minder goed is gegaan.

Om geld en papier te besparen wordt dit jaarverslag uitsluitend op internet gepubliceerd en niet gedrukt. Wilt u toch liever een papieren versie? Bel (020 6262 620) of [▶ mail onze Servicelijn](#) en wij sturen het u gratis toe.

In dit verslag kunt u zowel verticaal als horizontaal door de tekst bewegen, wat de leesbaarheid ten goede komt. Wij horen graag of deze navigatie u bevalt. [▶ Door hier te klikken](#), kunt u uw ervaringen direct met ons delen.

Dit jaarverslag is interactief:

gebruik de pijlknoppen om door de paragrafen te bladeren...

... scroll om te lezen ...

... klik om naar verschillende onderdelen van het jaarverslag te springen...

... en klik voor extra content, binnen het jaarverslag of op internet.

Dit interactieve format wordt door sommige programma's niet volledig ondersteund.

U kunt het jaarverslag het beste openen in Adobe Reader.

▶ Adobe Reader is gratis te downloaden.

inhoud

2

Milieudefensie in het kort

Er is bijna geen mens meer die niet snapt dat we anders met onze omgeving en onze grondstoffen moeten omgaan dan we nu doen. Al is het maar omdat de aarde niet groeit en de bevolking wel.

Nederland doet het op het gebied van duurzaamheid alleen niet bijster best. We rennen rond in een cirkel die we maar moeilijk weten te doorbreken. Heen en weer geslingerd tussen duurzaamheid die om minder consumptie vraagt en de economie die om meer vraagt.

Ergens voelen we allemaal dat dit moet veranderen, maar we worstelen met de manier waarop. Toch is dat vooral een kwestie van anders naar de wereld kijken. Maar ook van anders doen. Dat duidelijk maken is de missie van Milieudefensie. Want je kunt natuurlijk denken: het zal mijn tijd wel duren. Maar geldt dat ook voor je kinderen of voor mensen in ontwikkelingslanden die nu vaak al een hoge prijs betalen voor onze welvaart?

Benzine is benzine...

Je kunt natuurlijk denken: benzine is benzine. Maar je kunt ook eens kijken waar de benzine die je tankt eigenlijk vandaan komt. En of die wel een beetje netjes wordt gewonnen. Voor Veronica Kobani uit Goi, een plaatsje in de Nigerdelta in Nigeria, is de benzine waar wij onze tank mee vullen een ramp...

lees verder

Geen vuiltje aan de lucht...

Je kunt natuurlijk denken: zolang de lucht nog regelmatig blauw wordt, is er geen vuiltje aan de lucht. Maar je kunt ook eens kijken naar wat je ogen niet zomaar zien. De luchtkwaliteit in de buurt. Wichard en Femke Hulsbergen uit het Rotterdamse Overschie hebben ontdekt dat de lucht die zij en hun zoon Leander elke dag inademen hartstikke ongezond is...

lees verder

Kaas is kaas...

Je kunt natuurlijk denken: kaas is kaas. Maar je kunt ook kijken hoe die kaas wordt gemaakt. En of die lekkere en gezonde kaas wel zo gezond is voor de wereld. Het maakt bijvoorbeeld nogal wat uit wat de koeien, die de melk voor de kaas leveren, eten. De grasklaver die akkerbouwer Hanny van Beek uit Zevenbergen verbouwt, is een stuk gezonder dan de Zuid-Amerikaanse soja die de meeste koeien voorgezet krijgen...

lees verder

Vernieuwing betaalt zich uit

Het absolute hoogtepunt van 2012 was zonder twijfel de documentaire 'Hallo wereld, hier olieramp' en de rechtszaak tegen Shell. De wereldwijde media-aandacht voor de zaak was ongekend. Het is kenmerkend voor 2012: vernieuwing in onze aanpak betaalt zich uit in de vorm van media-aandacht, meer leden en concrete resultaten.

Het klinkt eenvoudig: je vraagt 'gewone' Nederlanders om in Nigeria de olieramp die zich daar afspeelt met eigen ogen te bekijken en daar maak je een documentaire van. Die documentaire zet je in om steun te verwerven voor de rechtszaak en om de aandacht te vestigen op de gevolgen die onze behoefte aan benzine heeft voor de lokale bevolking. Achter die aanpak gaat een gigantische organisatie schuil met een omvang en een complexiteit die voor Milieudefensie niet alledaags is. Aan de hartverwarmende reacties te zien, hebben we bij velen een gevoelige snaar geraakt.

Die vernieuwing zie je ook terug in onze campagne voor gezonde lucht in de grote steden. Het zijn de mensen uit de steden zelf die de campagne dragen en die er met een financiële bijdrage voor zorgen dat we de luchtkwaliteit in kaart kunnen brengen. Het is echt hún campagne geworden. En wat dacht u van een interessante variant op crowd funding om kaasproducenten tot verduurzaming aan te zetten? Je bedenkt een kaas waarvoor geen oerwoud in Zuid-Amerika gekapt wordt, noemt die kaas 'Kleine Hoefprint Kaas', en nodigt het publiek uit alvast een stuk te bestellen. Met die bestellingen in de hand daag je vervolgens de producenten uit om die kaas ook echt te leveren.

Wij koesteren die gedrevenheid en die drang om steeds op zoek te gaan naar nieuwe manieren om een duurzame en eerlijke wereld dichterbij te brengen. En we zijn er trots op dat we er met elkaar – leden en donateurs, bestuur, medewerkers en steeds meer vrijwilligers – in slagen om steeds meer mensen te betrekken bij onze campagnes. Onze visie sluit kennelijk goed aan bij wat er leeft in de samenleving.

Dat is nodig ook, want de duurzaamheidsrevolutie komt er niet vanzelf. Alarmerende berichten over de CO₂-uitstoot die maar niet wil dalen en de desastreuze invloed die ons consumptiepatroon op de levens en het milieu van mensen in andere landen heeft, onderstrepen dat. Denk alleen al aan het tin dat nodig is voor onze smartphones en tv's; zonder ingrijpen worden de Indonesische eilanden Bangka en Belitung compleet verwoest. In 2013 gaat Milieudefensie met dit onderwerp aan de slag.

Gelukkig zijn er ook positieve ontwikkelingen. Herman Wijffels en Martijn Lampert signaleren een aantal onderstromen in de samenleving die grote en positieve gevolgen kunnen hebben. Steeds meer mensen vinden bijvoorbeeld bezit (van een eigen auto of van apparaten die je maar af en toe gebruikt) minder belangrijk; ze lenen en delen net zo lief. Met het project 'Duurzame Energiesnelweg' spelen we daar in 2013 volop op in, want autodelen speelt daarin een sleutelrol.

Samen met u kunnen we het verschil maken.

Herman Verhagen, voorzitter

Hans Berkhuizen, directeur

*Herman Verhagen,
voorzitter*

*Hans Berkhuizen,
directeur*

Hoofdstukken

Voorwoord Vernieuwing betaalt zich uit	5 Hoofdstuk 5 Samenwerking, externe relaties en communicatie
1 Hoofdstuk 1 Samenvatting 2012	6 Hoofdstuk 6 Bestuur en organisatie
2 Hoofdstuk 2 De missie van Milieudefensie	7 Hoofdstuk 7 Fondsenwerving
3 Hoofdstuk 3 Campagnes: milieuresultaten 2012	8 Hoofdstuk 8 Jaarrekening
4 Hoofdstuk 4 Leden, donateurs en vrijwilligers	9 Hoofdstuk 9 Milieudefensie in 2013

Paragrafen

Over dit jaarverslag	1	Voorwoord: Vernieuwing betaalt zich uit	3
Milieudefensie in het kort	2		
1 Samenvatting 2012			
1.2 Organisatieontwikkeling	7	1.4 Overige resultaten	9
1.3 Financiële resultaten	8		
2 De missie van Milieudefensie			
3 Campagnes: milieuresultaten 2012			
3.1 Internationaal	13	3.3 Verkeer	21
<i>Shell en de olieramp in Nigeria</i>	14	<i>Samen voor gezonde lucht</i>	22
<i>Biokerosine</i>	15	<i>Duurzame Energiesnelweg A15</i>	23
<i>Overige activiteiten</i>	16	<i>Overige activiteiten</i>	24
3.2 Voedsel	17	3.4 Knelpunten, dilemma's en leerpunten	25
<i>Nederland wil geen veefabrieken</i>	18		
<i>Red de wereld, koop een kaasje</i>	19		
<i>Overige activiteiten en projecten</i>	20		
4 Leden, donateurs en vrijwilligers			
4.1 Ambitie: vergroten en verstevigen van de betrokkenheid	27	4.3 Leden betrekken	29
4.2 Deelname aan activiteiten	28	4.4 Lokale afdelingen	30
		4.5 Vrijwilligers	31
5 Samenwerking, externe relaties en communicatie			
5.1 Samenwerkingsverbanden	33	5.4 Relaties met de media	36
5.2 Relaties met overheden en bedrijven	34	5.5 Eigen communicatiekanalen	37
5.3 Relatie met jongeren: Jongeren Milieu Actief (JMA)	35		
6 Bestuur en organisatie			
6.1 Verantwoordingsverklaring	39	6.5 Risicomanagement	43
6.2 Bestuursverslag	40	6.6 Werken bij Milieudefensie	44
6.3 Vereniging	41	6.7 Intern milieubeleid	45
6.4 Directie en management	42		
7 Fondsenwerving			
7.1 Groei ledenaantal	47	7.4 Overheidsbijdragen, schenkingen en sponsoring	50
7.2 Resultaten werving	48		
7.3 Wervingsprogramma 2010-2015	49		
8 Jaarrekening			
8.1 Inleiding	52	8.6 Toelichting Balans	57
8.2 Balans 31 december 2012	53	8.7.1 Toelichting Baten	58
8.3 Staat van baten en lasten 2012	54	8.7.2 Toelichting Lasten	59
8.4 Grondslagen van Waardering en Resultaatsbepaling	55	8.7.3 Toelichting Lastenverdeling	60
8.5 Kasstroomoverzicht	56	8.8 Overige gegevens	61
9 Milieudefensie in 2013			
9.1 Algemeen	63	9.4 Organisatieontwikkeling	66
9.2 Campagnes	64	9.5 Begroting 2013	67
9.3 Fondsenwerving	65	9.6 Meerjarenraming	68

Samenvatting 2012

1

In 2012 heeft Milieudefensie weer enkele klinkende milieuresultaten behaald. We gingen van start met een nieuwe manier om meer mensen intensief bij onze campagnes te betrekken. En we probeerden nieuwe actievormen uit, zoals crowdfunding om kaas duurzamer te maken.

inhoud

5

1.1 Milieuresultaten

Aan onze milieuresultaten gaat vaak jaren werk vooraf in de vorm van lobby, onderzoek en publiekscampagnes. Successen zijn te danken aan de inzet en betrokkenheid van heel veel mensen, niet in de laatste plaats de leden en donateurs van Milieudefensie. Vaak zijn successen ook het resultaat van samenwerking met andere organisaties, waaronder onze zusterorganisaties van Friends of the Earth.

In het overzicht hieronder vindt u milieu- en procesresultaten. Onder milieuresultaten verstaan we concrete milieuverbeteringen of het voorkomen van (verdere) verslechtering van het milieu. Onder procesresultaten verstaan we resultaten die nodig zijn om uiteindelijk milieuresultaten te bereiken. Denk bijvoorbeeld aan: het opbouwen van een beweging van mensen die de luchtkwaliteit in hun buurt gaan meten, of het mobiliseren van burgers rond besluitvorming in de Tweede Kamer over megastallen. Hieronder vindt u onze resultaten.

Internationaal

Milieudefensie wil dat meer Nederlandse bedrijven en banken hun verantwoordelijkheid nemen en maatschappelijk verantwoord ondernemen. De overheid kan dit bevorderen door regels op te stellen die garanderen dat bedrijven en banken zich in het buitenland niet slechter gedragen dan in Nederland.

In 2012 boekte Milieudefensie de volgende resultaten:

- Voor het eerst in de geschiedenis heeft een Europese rechter een dochter van een Europees bedrijf verantwoordelijk gehouden voor milieuvuiling buiten Europa. Dat is het resultaat van een rechtszaak die Milieudefensie samen met boeren en vissers uit Nigeria had aangespannen tegen Shell i.v.m. de olieramp die zich daar afspeelt. (De uitspraak in deze zaak vond in januari 2013 plaats, maar vermelden we in het verslag van 2012 omdat alle voorbereidingen en de campagne eromheen in dat jaar plaatsvonden.)
- Door de wereldwijde media-aandacht voor de rechtszaak en de inzet op social media (Twitter en Facebook) was het aantal mensen dat iets over de olieramp in Nigeria heeft meegekregen ongekend hoog: 10 miljoen mensen alleen al via Twitter.
- Dankzij Milieudefensie is er twijfel gerezen over de inzet van biokerosine. Dat is belangrijk, omdat is komen vast te staan dat biokerosine het klimaat niet spaart en zorgt voor verdringing van voedingsgewassen. De luchtvaartsector weet nu dat ongefundeerde succesverhalen onderuit gehaald zullen worden. De campagne heeft geleid tot toezeggingen van Lufthansa en de KLM. Zij zullen geen zaken meer doen met Waterland, een Nederlands bedrijf dat in Indonesië jatropa verbouwt waar biokerosine van wordt gemaakt. In een rapport toonde Milieudefensie aan dat de verbouw van jatropa leidt tot uitbuiting van boeren en ten koste gaat van de verbouw van voedsel voor de lokale bevolking.
- Dankzij Milieudefensie en Schaliegasvrij Nederland verklaren steeds meer Nederlandse gemeenten zich 'schaliegasvrij'. Deze gemeenten hebben aangegeven dat ze geen medewerking verlenen aan boringen naar het omstreden gas. In december 2012 telde Milieudefensie al 40 schaliegasvrije gemeenten.
- Milieudefensie heeft de winning van olie uit zogenaamde teerzanden in Nederland op de politieke agenda gezet. De winning van teerzandolie is extreem vervuilend en ligt daarom internationaal onder vuur van de milieubeweging.
- Dankzij onderzoek van Milieudefensie weten we dat de Nederlandse banken de afgelopen jaren relatief fors hebben geïnvesteerd in groene elektriciteit en (naar verhouding) veel minder geld dan voorheen investeren in vervuilende energie. Daarmee is hun klimaatscore overigens nog lang niet optimaal, omdat banken (in euro's) nog steeds veel meer investeren in vervuilende energie. Dit onderzoek werd uitgevoerd in het kader van de Eerlijke Bankwijzer, een initiatief van Oxfam Novib, Amnesty International, Milieudefensie, FNV Mondiaal, Dierenbescherming en IKV Pax Christi. Dankzij de Eerlijke Bankwijzer nemen banken mensenrechten, klimaat en dierenwelzijn steeds serieuzer. En klanten krijgen inzicht in de prestaties van hun bank.

Voedsel

Milieudefensie zet zich in voor een duurzame voedselvoorziening en kiest voor grondgebonden landbouw, de vervanging van Zuid-Amerikaanse veevoersoja door Europees krachtvoer en regionalisering van de vleesproductie en -consumptie.

In 2012 boekte Milieudefensie de volgende resultaten:

- Onder druk van de campagne van Milieudefensie organiseerde staatssecretaris Bleker een brede maatschappelijke discussie over megastallen. De Tweede Kamer heeft meerdere malen over het onderwerp gesproken. Een landelijk verbod – de inzet van Milieudefensie – heeft dat nog niet opgeleverd.
- Met een nieuwe vorm van crowdfunding – 'Red de wereld, koop een kaasje' – probeert Milieudefensie kaasmakers in Nederland te verleiden 'oerwoudvrije' kaas te maken. Direct na de lancering van de Kleine Hoefprint campagne, is al duidelijk dat de activorm en het doel aanslaan. Binnen enkele weken (stand eind december 2012) stond de teller op 2.000 bestellingen.
- Ruim 200 vrijwilligers van Milieudefensie telden in ruim vijfhonderd supermarktfilialen (13 procent van alle supermarkten) het grootste aantal biologische en Fair Trade producten ooit. Het doel van de EKO-tellingen is supermarkten te stimuleren hun aanbod van EKO- en Fair Trade producten te vergroten. Dat lukt heel aardig. In vijftien jaar tijd hebben we het aanbod van biologische producten, ondanks de economische crisis, alleen maar zien groeien. Dit jaar ligt het gemiddelde aantal producten dat aangeboden wordt op 141, dat is een groei van 22 procent ten opzichte van vorig jaar.

Verkeer

Milieudefensie streeft naar het verkleinen van de invloed van het verkeer op het milieu. Dat betekent: verbeteren van de leefomgeving (lucht, geluid en landschap), maar ook verkleinen van de bijdrage van het verkeer aan klimaatverandering. We willen een maatschappij en economie die toe kan met veel minder transport en mobiliteit en daarvoor het schoonste alternatief kiest.

In 2012 boekte Milieudefensie de volgende resultaten:

- Met 'Samen voor gezonde lucht' is Milieudefensie een campagne gestart die luchtvervuiling op de lokale politieke agenda moet zetten en in 2014 tot concrete maatregelen moet leiden. In 2012 werd hard en met succes gewerkt aan de fundamenten van dat beoogde resultaat. Onze inzet was 10 nieuwe lokale groepen aan ons te binden en 50 meetpunten in te richten. De resultaten hebben onze verwachtingen ver overtroffen. Er doen 30 groepen mee (waarvan 20 nieuwe) waarin 500 mensen samenwerken. Deze groepen beheren samen 100 meetpunten waar het komende jaar de luchtkwaliteit gemeten wordt. We bereiken relatief veel mensen tussen de 30 en 45 jaar, vooral ouders met kinderen.
- Milieudefensie tekende samen met Amsterdam en Rotterdam bezwaar aan tegen het kabinetsbesluit om de snelheid op stadssnelwegen van 80 naar 100 kilometer per uur te verhogen, omdat dit veel slechter is voor de gezondheid van de omwonenden. Die zaak loopt nog, maar de ophef in de media erover zorgde voor extra deelnemers voor de campagne 'Samen voor gezonde lucht'. Zowel in Amsterdam als Rotterdam zijn inmiddels verschillende lokale groepen actief.
- Het Europese Hof in Luxemburg stelde Milieudefensie en de Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht in het gelijk in een procedure tegen de Europese Commissie. Die vond dat de milieuoorganisaties niet het recht hadden om de Europese Commissie te vragen een besluit – waardoor Nederland uitstel kreeg om aan de Europese regies voor luchtkwaliteit te voldoen – te herzien. Als dit besluit in hoger beroep overeind blijft, betekent het een belangrijke overwinning voor alle milieuoorganisaties in Europa.
- De uitvoering van de in 2009 gesloten overeenkomst tussen Milieudefensie en het Havenbedrijf Rotterdam loopt volgens plan. Diverse concrete maatregelen die uit de overeenkomst voortvloeien, blijken in de praktijk onverwacht succesvol. Daardoor vallen de emissies van de Maasvlakte veel lager uit dan oorspronkelijk was voorzien.

1.2 Organisatieontwikkeling

In het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 heeft Milieudefensie zich ten doel gesteld van Milieudefensie een flexibele, professionele organisatie te maken, die primair de belangen van het milieu behartigt en die daarvoor, adequaat en creatief, met de beschikbare middelen een maximaal resultaat weet te behalen.

We werken toe naar een kleinere kernorganisatie (tussen de 40 en 42 fte in 2015) die onafhankelijk is van overheidsbijdragen, met daaromheen een flexibele schil op basis van extern gefinancierde projecten. Dit betekent bijvoorbeeld dat functies worden heroverwogen als er vacatures ontstaan. De gewenste ontwikkeling is mooi terug te zien in de formatie. Op 31 december 2011 bedroeg die 48,0 fte (47,4 fte vast en 0,6 fte tijdelijk), op 31 december 2012 was dat 47,5 fte (44,9 fte vast en 2,6 fte tijdelijk).

Milieudefensie is ambitieus. Dat is nodig, want de duurzame revolutie komt niet vanzelf tot stand. Om onze ambities te realiseren zijn we, meer dan in het verleden, aangewezen op de steun van het publiek. Daarom onderzocht Milieudefensie in 2012 hoe we onze financiële slagkracht en het draagvlak voor onze visie en ons werk kunnen versterken.

Om de buitenwereld één herkenbaar gezicht te kunnen tonen en meer mensen te betrekken bij ons werk, ging in 2012 een heroriëntatietraject van start. Daarbij werd opnieuw gekeken naar visie, missie, kernwaarden en strategie. Dit proces wordt in de loop van 2013 afgerond.

1.3 Financiële resultaten

2012 was een financieel goed jaar voor Milieudefensie. Vooral de fondsenwerving was succesvoller dan verwacht. De bijdrage van de Nationale Postcodeloterij voor ons project Duurzame Energiesnelweg was een welkome aanvulling op onze middelen. Verder zijn we ook in 2012 zuinig geweest met uitgaven over de hele breedte. Het traject om financieel minder afhankelijk te worden van de rijksoverheid, heeft ertoe geleid dat de personele bezetting gestaag terug loopt, waardoor ook de (personeels)kosten dalen.

Het boekjaar 2012 kon met een positief resultaat worden afgesloten. Het resultaat van het boekjaar bedraagt € 194.147 en wordt in zijn geheel toegevoegd aan de continuïteitsreserve. Milieudefensie streeft ernaar deze reserve te brengen op een niveau van 50 procent van de structurele uitvoeringskosten. Ultimo 2012 bedroeg dit percentage 50,2 procent (ultimo 2011 was dit 45,2 procent).

Baten

In 2012 kwam € 7.273.386 beschikbaar voor de doelstellingen van de vereniging. Ten opzichte van 2011 betekent dit een verbetering met € 623.449 (+9,4%).

Daarvan werd aan contributies, giften, donaties en nalatenschappen € 75.958 meer ontvangen dan in 2011 (+2,2%), bij nagenoeg hetzelfde aantal leden en donateurs. De bijdrage van de Nationale Postcodeloterij van € 1.350.000 blijft tot en met 2015 gelijk. Dit was voorzien en is in de begroting voor 2012 opgenomen. De Baten Eigen Fondsenwerving (contributies, giften, donaties en nalatenschappen) waren € 250.955 (+7,7%) hoger dan begroot. De overheidssubsidies bedroegen € 1.818.595, een vermeerdering van € 270.469 t.o.v. 2011. Daarbij zijn de subsidies van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Europese Unie toegekend voor meerdere jaren. De inkomsten uit advertenties voor het magazine Down to Earth zijn dit jaar in de baten (voorheen als negatieve lasten) opgenomen en bedroegen € 19.707.

Lasten

De lasten in 2012 bedroegen € 7.079.239 tegen € 6.507.277 in 2011 (+8,8%).

De algemene kosten bedroegen € 1.632.806, een toename met € 228.311 vergeleken met de realisatie in 2011 (+16,3%). De activiteitskosten kwamen uit op € 1.933.319. Dit is € 131.319 meer dan begroot. Dit bedrag betreft voornamelijk subsidiegeld dat verkregen is voor partnerorganisaties in het Friends of the Earth netwerk.

De [jaarrekening \(hoofdstuk 8\)](#) is opgemaakt volgens Richtlijn 650 voor fondsenwervende instellingen en is daarmee in overeenstemming met de 'Code Goed Bestuur voor Goede Doelen'.

1.4 Overige resultaten

Leden en donateurs

Op 31 december 2012 telde Milieudefensie 45.643 leden, 2.928 meer dan in 2011 (eind 2011: 42.715). Het aantal donateurs bleef min of meer stabiel op 38.090 (eind 2011: 37.985).

Het totaal aantal leden en donateurs stijgt naar 83.733 (2011: 80.700).

De contributies, donaties, giften, schenkingen en nalatenschappen bedroegen in 2012 samen €3.503.193. Daarmee zijn de inkomsten stabiel ten opzichte van 2011 (2011: € 3.427.235).

De kosten van de fondsenwerving bedroegen € 819.348 (2011: € 575.553), 23,2 procent van de baten uit de fondsenwerving (2011: 16,6%). Aan de doelstelling is € 5.807.805 besteed, 79,9 procent van de totale baten (2011: 81,6%).

Actief betrokken

Het betrekken van mensen bij activiteiten voor een schoner milieu en een eerlijkere samenleving is een van onze kerntaken. We maken daarbij onderscheid tussen laagdrempelige en hoogdrempelige betrokkenheid. In 2012 hebben we een nieuwe weg ingeslagen in de manier van campagnevoeren. Daarbij staat de impact van wat we doen centraal.

Hierbij hebben we minder dan voorgaande jaren ingezet op laagdrempelige activiteiten zoals het zetten van een handtekening, het ondertekenen van een burgerinitiatief of het schrijven van een Earth Alarmbrief. Aan dergelijke activiteiten werd in 2012 een kleine 27.000 keer deelgenomen (65.000 keer in 2011 en 160.000 keer in 2010). Dit is een bewuste keuze geweest. Met de petitie-sites van tegenwoordig verzamel je met gemak duizenden handtekeningen zonder dat dat veel indruk maakt. Dat wil niet zeggen, dat we mensen niet op een laagdrempelige manier bij onze activiteiten hebben betrokken.

Er is een groei te zien in [▶nieuwe media-activiteiten](#), zowel kwantitatief als kwalitatief. Zo zijn er met onze eerste online campagne (WorseThanBad) wereldwijd miljoenen mensen in aanraking gekomen. Alleen al via Twitter waren dit er tien miljoen ([▶zie paragraaf 5.5.](#))

Bij hoogdrempelige activiteiten vragen we om fysieke of inhoudelijke inzet, zoals deelname aan acties en manifestaties, vrijwillig klus- en kantoorwerk, onderzoek, deelname aan juridische procedures, enzovoort. In 2012 deden ging het om zo'n 1000 vrijwilligers.

Vernieuwend in de manier van mensen betrekken is [▶Organising](#). In de campagne Samen voor gezonde lucht is deze campagnemethode met succes toegepast. Maar ook binnen de campagne WorseThanBad is voor een nieuwe en intensievere vorm gekozen: een wedstrijd om mee te mogen op een missie naar Nigeria om getuige te zijn van van de olieramp die zich daar afspeelt. Uit dertig aanmeldingen zijn na een strenge selectie vier vrijwilligers meegenomen in een intensief traject: een reis naar Nigeria, medewerking aan een documentaire van de VARA en allerlei aanverwante publieksacties.

De missie van Milieudedefensie

2

Milieudedefensie is ambitieus. Dat is nodig, want de zo noodzakelijke duurzame revolutie komt niet vanzelf tot stand. Om onze ambities te realiseren zijn we, meer dan in het verleden, aangewezen op de steun van het publiek. Daarom onderzocht Milieudedefensie in 2012 hoe we onze financiële slagkracht en het draagvlak voor onze visie en ons werk kunnen versterken.

inhoud

10

Diverse onderzoeken die in 2011 en 2012 zijn uitgevoerd*, laten zien dat de bekendheid en waardering van Milieudefensie nog te wensen overlaat. Te veel mensen weten niet waar Milieudefensie voor staat. Onderwerpen waar Milieudefensie soms al jaren campagne op voert, worden aan andere organisaties toegeschreven. Uit een op een gesprekken met medewerkers bleek dat er verschillende beelden bestaan over wat Milieudefensie is en doet. Om de buitenwereld één herkenbaar gezicht te kunnen tonen en meer mensen te betrekken bij ons werk, ging in 2012 een heroriëntatietraject van start. Daarbij werd opnieuw gekeken naar visie, missie, kernwaarden en strategie. Dit proces is nog niet afgerond.

* Onder andere:

Charibarometer, kwalitatief onderzoek uitgevoerd door Ferro Explore, en opinie- en imago-onderzoek uitgevoerd door Motivaction en TNS Nipo.

Onze visie

Er is maar één aarde, daar moeten we het mee doen; niet alleen wij, die hier en nu leven, maar ook mensen die elders op de wereld leven en onze kinderen en kleinkinderen. Op dit moment leven wij in de rijke landen alsof we nog een reserve planeet achter de hand hebben. Daardoor brengen we niet alleen de gezondheid en leefomgeving van onszelf en van mensen elders op de wereld in gevaar, maar ook die van onze kinderen en kleinkinderen.

In onze visie zijn de levens van alle mensen verbonden, waar en wanneer ze ook leven. Daarom werken we aan een nieuw evenwicht: tussen mensen en hun omgeving, tussen mensen en wat de aarde te bieden heeft en tussen mensen onderling. Duurzaam én rechtvaardig.

Vanuit die overtuiging is Milieudefensie (sinds 1972) aangesloten bij het grootste internationale grassroots milieunetwerk ter wereld: Friends of the Earth International.

Onze missie

Het is de missie van Milieudefensie om Nederland (burgers, bedrijven en overheid) anders naar de werkelijkheid om ons heen te laten kijken en stappen te laten zetten op weg naar een Nederland dat het draagvermogen van de aarde respecteert. Zodat niet alleen wij, maar ook mensen elders op de wereld en de generaties na ons profiteren van de rijkdom die de aarde biedt. Dat vraagt om radicale veranderingen; een omslag in onze manier van leven en werken en in de waarden die ons drijven. Milieudefensie wil die omslag helpen versnellen en daarbij een toonaangevende rol spelen.

Om tot de noodzakelijke radicale veranderingen te komen (met een reductie in het grondstoffengebruik van 70 procent) is draagvlak nodig. Daarbij zijn burgers cruciaal om bedrijven en de overheid tot concrete stappen te bewegen.

Milieudefensie stelt de obstakels, waar de duurzame voorhoede tegenaan loopt aan de orde, zorgt ervoor dat duurzame initiatieven kunnen opschalen en pakt achterblijvers, die duurzame initiatieven frustreren, aan.

Milieudefensie werkt op drie campagnethema's aan de verwezenlijking van haar idealen: voedsel, verkeer en het verkleinen van de milieugebruiksruimte van Nederlandse bedrijven en de Nederlandse import (Internationaal).

Campagnes: milieuresultaten 2012

3

In 2012 pakte Milieudéfensie met name groot uit met een campagne en een rechtszaak rond de olieramp in Nigeria en de betrokkenheid van Shell daarbij. Verder brachten we oerwoudvrije kaas aan de man bij het publiek én bij de kaasproducenten, en voerden we samen met inwoners van de grote steden actie om de lucht weer gezond te maken.

inhoud

12

3.1 Internationaal 3.2 Voedsel 3.3 Verkeer 3.4 Evaluatie

Hooflijnen Shell en de olieramp in Nigeria Biokerosine Overige activiteiten

inhoud

3.1 Internationaal

Wat wil Milieudefensie?

Milieudefensie wil dat Nederlandse bedrijven en banken maatschappelijk verantwoord ondernemen. Om dit te borgen vraagt Milieudefensie van de overheid regels die ervoor zorgen dat bedrijven en banken zich in het buitenland niet slechter gedragen dan in Nederland. Daarbij richten we ons op zowel voorlopers als achterblijvers binnen de sectoren hout, biomassa/biobrandstoffen en oliewinning/mijnbouw.

Voor elk van deze speerpunten heeft Milieudefensie aparte doelen geformuleerd.

In 2012 waren dit onze belangrijkste projecten op het thema:

▶ [Shell en de olieramp in Nigeria](#)

▶ [Biokerosine](#)

Shell en de olieramp in Nigeria

De rechtszaak tegen Shell en de campagne om veel meer mensen dan tot nu toe te betrekken bij een oplossing voor de olieramp in Nigeria vormden samen het grootste project van 2012. De naam van de campagne: **Worse Than Bad**, met als achterliggende gedachte: hoe erg moet het worden voordat we wat gaan doen? Hoe een stille ramp wereldnieuws werd en een rechtszaak geschiedenis schreef.

SHELL EN DE OLIERAMP IN NIGERIA

Doel:

- Shell ruimt de olievervuiling in Nigeria zo snel mogelijk op, voorkomt nieuwe vervuiling en compenseert de slachtoffers.
- Positieve juridische uitspraak benutten als precedent. Zo wordt het makkelijker om multinationals aansprakelijk te stellen voor de milieuschade die zij in andere landen aanrichten.

LOOPTIJD:

Geheel
2012

UREN MEDEWERKERS:

5.697 uur
(44% van thema Internationaal)

KOSTEN:

669.747
euro

GERICHT OP:

breed publiek
(in binnen- en buitenland);

DEELNAME/BEREIK:

30 aanmeldingen
4 deelnemers
318.000 kijkers
eerste uitzending 'Hallo wereld. Hier olieramp.'
ruim 25.000 bezoekers
op campagnesite www.worsethanbad.org

Resultaten 2012

Voor het eerst in de geschiedenis heeft een Europese rechter een dochter van een Europees bedrijf verantwoordelijk voor milieuvuiling buiten Europa. Wereldwijde media-aandacht voor de olievervuiling in Nigeria en de boeren en vissers die hieronder lijden, en Shell's verantwoordelijkheid hiervoor.

De bevolking van de Nigerdelta in Nigeria wordt al decennialang geteisterd door een olieramp die zijn gelijke niet kent. Sinds de jaren vijftig zijn tientallen miljoenen vaten olie weggelekt. Bij andere olierampen zoals die met de tanker Exxon Valdez bij Alaska en het boorplatform Deepwater Horizon in de Golf van Mexico is de aandacht van de media en de publieke verontwaardiging groot en wordt razendsnel een noodplan uitgerold.

Maar de ramp in Nigeria is een stille ramp, waar weinig aan gedaan wordt. Dat moet eindelijk veranderen, vindt Milieudefensie. Daarom spande Milieudefensie in 2008 een rechtszaak aan tegen een van de verantwoordelijke partijen, Shell, een zaak die in 2012 zijn hoogtepunt beleefde. In de aanloop hiernaartoe lanceerde Milieudefensie een campagne om een breed publiek in binnen- en buitenland bewust te maken van deze stille ramp.

Rechtszaak

Op 11 oktober vond in Den Haag de zitting plaats ('het pleidooi') in een unieke civiele rechtszaak van Milieudefensie en vier Nigeriaanse boeren en vissers tegen Shell, wegens jarenlange olievervuiling in drie dorpen in de Nigerdelta. Milieudefensie en de boeren klaagden in 2008 zowel Shell's dochterbedrijf in Nigeria (Shell Petroleum Development Company of Nigeria, SPDC) als het Nederlandse hoofdkantoor van Shell (Royal Dutch Shell, RDS) aan.

Dat maakt de rechtszaak uniek: het is voor het eerst dat een Nederlands bedrijf zich voor een Nederlandse rechtbank moet verantwoorden voor milieuschade in het buitenland.

De ontknopung was de uitspraak op 30 januari 2013. In de zaak van de Nigeriaanse boer Friday Akpan uit het dorp Ikot Ada Udo oordeelde de rechter dat Shell Nigeria (SPDC) nalatig was geweest en Friday Akpan moet compenseren voor de schade aan zijn visvijvers. Het is voor het eerst in de geschiedenis, dat een Europese rechter een dochtermaatschappij van een Europees bedrijf heeft veroordeeld voor milieuvuiling buiten Europa.

De rechtbank heeft het in Nederland gevestigde moederbedrijf (Royal Dutch Shell) echter niet aansprakelijk gehouden voor de in Ikot Ada Udo aangerichte schade. Ook al bezit het moederbedrijf honderd procent van de aandelen en wordt de winst van het dochterbedrijf (naar schatting 1,8 miljard euro per jaar) naar Nederland overgemaakt. Het moederbedrijf (RDS) kan in het huidige Nigeriaanse recht op basis van deze feiten alleen niet aansprakelijk gesteld worden voor de aangerichte schade.

Milieudefensie moet bewijzen dat er daadwerkelijk sturing vanuit het in Nederland gevestigde hoofdkantoor plaatsvindt. De rechtbank bepaalde echter dat Shell geen inzage hoefde te verlenen in interne bedrijfsdocumenten die deze sturing zou kunnen blootleggen. Campagneleider Geert Ritsema: "Het is in ons rechtssysteem blijkbaar zo geregeld dat een bedrijf wel de winsten van een buitenlandse dochter kan opstrijken, maar niet verantwoordelijk gehouden kan worden voor de schade die bij het maken van die winst wordt aangericht." Milieudefensie pleit er daarom bij de politiek voor dat wettelijk geregeld wordt dat moederbedrijven in de toekomst automatisch aansprakelijk zijn voor de handelingen van hun buitenlandse dochters (parent liability).

De rechtszaak haalde in de hele wereld de media: van Al Jazeera tot The New York Times, van ZDF tot Le Monde en van het Jeugdjournaal tot Pauw en Witteman. De kritiek op de oliemultinational was vaak niet mals. Milieudefensie kreeg in de media bijval van juridische deskundigen en mensenrechtenorganisaties zoals Amnesty International.

Missie naar de Nigerdelta

In de aanloop naar de rechtszaak wilde Milieudefensie de olievervuiling in Nigeria dichter bij de Nederlandse burger brengen en ook een internationaal publiek bewustmaken van de problemen. Daarom bezochten we de Nigerdelta met enkele fotografen en filmers en maakten we enkele aangrijpende getuigenverslagen.

Deze filmpjes en een overzicht van decennia olieleed staan op de speciaal voor de campagne gemaakte website: www.worsethanbad.org. Een schrijnend voorbeeld is het [verhaal van Veronica uit Goi](#) of het [verhaal van Chief Saint Emma Pii uit Bodo](#).

Tijdens de aandeelhoudersvergadering van Shell op 22 mei brachten we de vervuiling van de Niger Delta dichterbij door de aandeelhouders cocktails aan te bieden van het met olie vervuilde drinkwater dat de bewoners van de Nigerdelta dagelijks moeten drinken. Dick Benschop, de directeur van Shell Nederland, sloeg voor de camera's van de NOS het aanbod van onze Nigeriaanse barman af. Dat was op 25 mei aanleiding voor vragen in de Tweede Kamer aan de Minister van Buitenlandse Zaken.

De Worse than Bad campagne bereikte in totaal naar schatting 5 miljoen mensen wereldwijd, via de website, Facebook, Twitter en filmpjes op YouTube. Twee filmpjes gingen viraal (verspreidden zich razendsnel over het Internet): het satirische filmpje ['Shell live with it App'](#) waarin de 'Chief Facade Officer' van Shell een app presenteert voor de gedupeerde inwoners van de Nigerdelta in de verwachting dat deze toepassing het leven van de Nigerianen aanzienlijk zal verbeteren.

In het andere filmpje ['Shell CEO, Uncensored'](#) speelt Shell topman Peter Voser de hoofdrol. Shell liet dit filmpje verwijderen van YouTube omdat Milieudefensie inbreuk zou maken op het auteursrecht van Shell. Daardoor was het filmpje enige tijd alleen te zien op dumpert.nl waar het meer dan 50.000 keer werd bekeken. Na een succesvolle tegenwoordiging van Milieudefensie is het filmpje ook op YouTube teruggeplaatst.

Overwinning

Geert Ritsema: "De uitspraak is geweldig nieuws voor de mensen in Ikot Ada Udo die deze zaak samen met Milieudefensie zijn gestart. En de uitspraak biedt ook andere slachtoffers van milieuvuiling door multinationals hoop. Tegelijkertijd is dit vonnis een bittere pil voor de mensen in de dorpen Oruma en Goi waarvoor de rechter Shell niet verantwoordelijk houdt. Gelukkig kan dit in hoger beroep nog veranderen."

[lees verder](#)

In augustus organiseerde Milieudefensie samen met zusterorganisatie ERA (Friends of the Earth Nigeria) en de VARA een missie naar de Nigerdelta met vier 'gewone' Nederlandse burgers. Gewone mensen gingen met eigen ogen de vervuiling zien en die ervaringen via een televisieprogramma delen met de Nederlandse televisiekijkers. De kandidaten gingen op zoek naar het antwoord op de vraag waarom de jarenlange olievervuiling in de Nigerdelta niet gestopt wordt en wat daarin de rol is van Shell.

Vier 'gewone Nederlanders' vertrekken samen met Menno Bentveld, presentator van Vara's 'Vroege Vogels' op missie naar Nigeria.

Via de campagnewebsite werd een wedstrijd georganiseerd waarmee kandidaten een plek in de missie konden veroveren. Het team dat uiteindelijk onder leiding van VARA's Vroege Vogels-presentator Menno Bentveld afreisde naar de Nigerdelta bestond uit: Herman Sier (59) uit Volendam, Jet Baan (27) uit Rotterdam, Natasja de Vries (42) uit Almere en Myrte Rischen (20) uit Rotterdam. De [indringende reportage over de missie, 'Hallo wereld, hier olieramp'](#) werd op 5 oktober uitgezonden en daarna nog diverse malen herhaald. De uitzending was enige tijd alleen te zien op Twitter en maakte bijzaken de vele reacties grote indruk. Sommige leden lieten Milieudefensie naar aanleiding van de uitzending weten trots te zijn dat ze lid waren.

Lees meer over de impact van het televisieprogramma 'Hallo wereld, hier olieramp' en het bereik van deze campagne in [hoofdstuk 5](#).

Biokerosine

In 2012 ontwikkelde Milieudefensie een campagne om een halt toe te roepen aan plannen van de luchtvaartsector om op grote schaal plantaardige en eetbare oliën te gebruiken als biobrandstof voor vliegtuigen. Dat moest snel, omdat de ontwikkelingen in de sector razendsnel dreigden te gaan. De overheid, de luchtvaartsector en de producenten van biobrandstoffen wekten volgens Milieudefensie ten onrechte de indruk dat het hier om groene technologie gaat.

15

BIOKerosine

Doel:

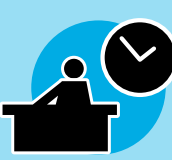
Voorkomen dat plantaardige en eetbare oliën op grote schaal worden ingezet als biobrandstof voor vliegtuigen

LOOPTIJD:

eerste helft 2012

UREN MEDEWERKERS:

1.303 uur
(10% van thema Internationaal)

KOSTEN:

145.768 euro

GERICHT OP:

overheid, luchtvaartsector, producenten van biobrandstoffen en betrokken burgers

DEELNAME/BEREIK:

ruim 7.500 mensen steunden de oproep aan Lufthansa door het invullen van een actiekaartje of deelname aan het schrijfproject Earth Alarm.

Resultaten 2012

Er is twijfel gerezen over de inzet van biokerosine; de luchtvaartsector weet dat ongefundeerde succesverhalen onderuit gehaald worden. Jatropharapport en advertenties over vliegen op afgewerkt frituurvet hebben bijgedragen aan het onschadelijk maken van juichverhalen van de sector over 'groen vliegen' op biokerosine. Een en ander heeft ook geleid tot toezeggingen van luchtvaartmaatschappijen over in de toekomst te gebruiken biobrandstof.

Sinds de Europese Commissie en de luchtvaartsector het European Aviation Biofuels Flightpath ondertekenden (juni 2011) gaan de ontwikkelingen razendsnel. De sector wil in korte tijd een grote sprong vooruit maken. Ten onrechte wordt daarbij de indruk gewekt dat het hier om groene technologie gaat. De gevolgen voor milieu, natuur en mens zijn namelijk bijzonder negatief. Niet alleen vanwege de vaak ongunstige CO₂-balans van biobrandstoffen.

Tropische bossen worden direct of indirect aangetast, en er wordt beslag gelegd op landbouwgrond, vaak door landroof. Dit gaat ten koste van de mensen die voor hun voedsel en/of hun inkomen van die bossen en die landbouwgrond afhankelijk zijn.

Milieudefensie vindt de plannen van de luchtvaartsector onverantwoord en onethisch gegeven de toenemende honger in de wereld en het groeiende tekort aan land om voedsel te verbouwen. Daarom is de inzet van Milieudefensie te voorkomen dat deze plannen van de grond komen.

Take-off in the wrong direction

Onderzoek van Milieudefensie en haar Indonesische zusterorganisatie Walhi naar de teelt van jatropa op Java laat zien dat de grootschalige teelt van gewassen voor biokerosine een sociale ramp in wording is. De verbouw van de oneetbare jatropa in plaats van mais betekent een financiële strop voor de betrokken boeren en leidt tot prijsstijging van voedsel. De boeren dreigen hun land te verliezen als ze niet meegaan in de plannen van Waterland en het staatsbosbedrijf, dat eigenaar is van hun land. Lufthansa neemt biokerosine af van Waterland. Het onderzoek verscheen in februari 2012 onder de titel 'Take off in the wrong direction'.

Milieudefensie vroeg het publiek om een oproep aan Lufthansa te ondersteunen door middel van een actiekaartje en een Earth Alarm. De Duitse luchtvaartmaatschappij werd gevraagd om af te zien van het gebruik van op landbouwgewassen gebaseerde kerosine, de schade van de Indonesische boeren te compenseren, en te werken aan emissiereductie.

In een reactie op het rapport en de aandacht van de media gaf Lufthansa publiekelijk toe dat hun inschattingen over de CO₂-reductie die met biokerosine gehaald zou kunnen worden te optimistisch waren. In een gesprek met Milieudefensie (8 februari 2012) heeft Lufthansa toegezegd dat het de proef met Waterland niet zal voortzetten. Wel wil Lufthansa jatropa in zijn algemeenheid nog een kans geven, met een project in Tanzania.

In het Javaanse district Grobogan hebben Walhi en Milieudefensie bereikt dat de contracten tussen Waterland, het staatsbosbedrijf en de boerencoöperaties werden ontbonden. De boeren, die in 2010 gedwongen werden deze contracten te ondertekenen, hoeven nu geen jatropa meer te verbouwen. Zij planten nu weer voedselgewassen aan.

In een tweede rapport – 'Agrofuels in Planes – heating the climate at a higher level' – dat ook in februari verscheen, toont Milieudefensie aan dat de groeiscenario's van de luchtvaartindustrie niet leiden tot een afname van de klimaatimpact maar juist tot een forse toename, ondanks het gebruik van biokerosine. De sector schermde in het European Aviation Biofuels Flightpath met een afname van 45 procent in 2050 (t.o.v. 2010), maar in werkelijkheid gaat het om een toename van maar liefst 180 procent.

Ook de teelt van suikerriet in Brazilië werd onderzocht. Het bedrijf Raízen maakt er ethanol van voor Shell en de Braziliaanse luchtvaartmaatschappij Azul vliegt erop. Bij het onderzoek werden sociale misstanden gevonden op de plantages. EenVandaag maakte er een [reportage](#) over.

Milieudefensie vraagt de luchtvaartsector om transparantie over de herkomst van biokerosine, geen plantaardige gewassen te gebruiken en de doelstellingen naar beneden bij te stellen. De Nederlandse en Europese overheid wordt gevraagd om maatregelen die de groei van het vliegverkeer beteugelen, zoals BTW op vliegtickets en het heffen van accijns op kerosine en de vervanging van korte-afstandsvluchten door treinverkeer.

Dankzij de inzet van Milieudefensie zijn er twijfels gerezen over de inzet van biokerosine. We hebben laten zien dat jatropa niet duurzaam is en dat vliegen op afgewerkt frituurvet (een ander plan van de luchtvaartsector) geen zoden aan de dijk zet. Hiermee hebben we de 'legitimaties' van hoge biokerosine-doelstellingen effectief onderuit gehaald. Toezeggingen van KLM en Lufthansa om geen zaken meer te doen met Waterland, zijn een prachtig resultaat van onze campagne. De luchtvaartsector weet nu dat ze onder het vergrootglas ligt en dat ongefundeerde succesverhalen niet onweersproken blijven.

Kamervragen

In antwoord op kamervragen naar aanleiding van het rapport zei staatssecretaris Atsma op 12 maart 2012: "De grote meerwaarde van dit rapport is dat het aantoont dat de duurzaamheid van biobrandstoffen zich elke keer opnieuw moet bewijzen en het is dan ook zonder meer goed biobrandstoffen, en in dit geval biokerosine, op duurzaamheid te blijven controleren."

► video: Reportage EenVandaag

Amsterdam - Rio:
1 miljoen zakken patat

Staatssecretaris Atsma vliegt morgen met KLM voor Rio+20 naar Brazilië op gebakken frituurvet. Hiermee promoot KLM het gebruik van biokerosine op plantaardige basis als oplossing voor de CO₂-uitstoot van vliegverkeer.

KLM vliegt op gebakken lucht

Vliegen op frituurvet is een schijnoplossing
Voor deze vlucht naar Rio moeten maar liefst 1 miljoen zakken friet gebakken worden. Al het gebruikte frituurvet in Nederland is slechts voldoende voor een paar procent van KLM's brandstofgebruik. En gebruikt frituurvet is geen afval. Het wordt nu al nuttig hergebruikt voor zeep bijvoorbeeld.

Biokerosine verdringt voedselproductie
De KLM heeft groot belang om op biokerosine te vliegen. Daar is simpelweg te weinig gebruikt frituurvet voor beschikbaar. Gevolg: gebruik van landbouwgewassen, stijgende voedselprijzen en mogelijk kap van regenwoud. Het klimaat heeft er meestal geen baat bij. Door op frituurvet naar Rio te vliegen trekt KLM een groen rookgordijn op.

Biokerosine: Vlieg er niet in!
Kijk op www.milieudefensie.nl/biokerosine

Milieudefensie. Een wereld te winnen.

MILIEU DEFENSIE

Advertentie, geplaatst in Volkskrant en Trouw.

Overige activiteiten

Naast de genoemde grote projecten heeft Milieudefensie op het thema Internationaal onder meer het volgende ondernomen:

- » [Mijnbouw](#)
- » [Fout hout](#)
- » [Schaliegas](#)
- » [Teerzandolie](#)
- » [Eerlijke Bankwijzer](#)
- » [Pensioenfondsen](#)

Mijnbouw

Milieudefensie heeft in 2012 haar mijnbouwcampagne een nieuwe impuls gegeven door een samenwerking aan te gaan met zusterorganisaties in Indonesië (Walhi) en de Filipijnen (LRC-KsK) en met een organisatie in de Democratische Republiek Congo. In deze landen wordt tin en koper gewonnen met desastreuze effecten voor natuur, milieu en mens. Zo wordt het eiland Bangka in Indonesië afgegraven voor de tinwinning en gaat het koraalrif en daarmee de visserij rond het eiland verloren.

Het Indonesische eiland Bangka wordt omgeploegd tot maan-landschap voor tin dat nodig is voor mobieltjes.

Op de Filipijnen wordt gepoogd het verzet van de bevolking tegen een geplande kopermijn de kop in te drukken door hun vertegenwoordigers te vermoorden. Milieudefensie lobbyt bij de Nederlandse en Europese overheid voor beleid dat moet voorkomen dat foute mijnbouwproducten gebruikt worden door Europese bedrijven of voor producten die hier verkocht worden, zoals mobiele telefoons. We zetten de bedrijven onder druk om hun productketen op te schonen.

Belangrijk was de media-aandacht die we voor ons pleidooi kregen van KRO Brandpunt. Deze omroep bezocht Bangka en zond in november een » [15 minuten durend item](#) uit over de situatie op het eiland en hoe mobiele telefoons bijdragen aan het afgraven ervan. Zulke aandacht van buitenlandse media draagt ook bij aan de positie van onze zusterorganisatie op het eiland.

Fout hout

Milieudefensie zet zich in voor het behoud van de tropische bossen. In 2010 bereikten we met jarenlang campagnevoeren en lobbyen (samen met Greenpeace en WWF) dat er Europese wetgeving werd aangenomen die de import van illegaal hout in Europa verbiedt. Op 1 maart 2013 moet deze "EU Timber Regulation" in de EU lidstaten in nationale wetgeving zijn omgezet. Milieudefensie is er op gebrand dat dit goed gebeurt en dat de nieuwe wetgeving vervolgens ook gehandhaafd wordt.

Om de Nederlandse regering te laten zien waar bij de implementatie van de illegaal hout-wetgeving op gelet moet worden, ging onze bossencampagner Anouk van Baalen samen met onze zusterorganisatie CED (FoE Kameroen) in 2012 op onderzoek in Kameroen.

Doel was om illegale houtkap op te sporen en illegale handelsstromen bloot te leggen. Uit Kameroen komt 14 procent van al het gezaagd tropisch hout dat wij in Nederland gebruiken. Een belangrijk deel van dat hout wordt nog steeds illegaal gekapt. Anouk hield » [een blog](#) bij met de indrukken en belevenissen tijdens haar reis.

Anouk: "Bosbouwbedrijven in Kameroen richten dag in dag uit een ware veldslag aan en verwoesten de levens van boerengezinnen letterlijk". Milieudefensie publiceert de onderzoeksresultaten in 2013.

Sinds jaar en dag is Milieudefensie bezig met het duurzaam inkoopbeleid van de Nederlandse overheid. Mede dankzij Milieudefensie zijn per 1 januari 2010 goede duurzaamheidscriteria van kracht voor het hout dat door de overheid mag worden gebruikt. Het blijft nu zaak om te bewaken dat de overheid deze criteria goed toepast.

In 2011 wisten we samen met Greenpeace, Wereld Natuur Fonds, ICCO en Nederlands Centrum voor Inheemse Volken middels een klachtenprocedure te bereiken dat de overheid het Maleisische houtkeurmerk MTCS niet toeliet in haar inkoopbeleid. In 2012 hebben we hetzelfde geprobeerd met het keurmerk PEFC International, omdat met dit 'paraplu-keurmerk' MTCS-hout zou kunnen worden groengewassen. Dat is ons helaas niet gelukt, waardoor de toelating van PEFC International nu gehandhaafd blijft "met uitzondering van MTCS". Deze uitzondering door de Nederlandse regering blijft een doorn in het oog van PEFC International. We hopen dat de Nederlandse uitzondering PEFC International stimuleert om druk uit te oefenen op MTCS om te gaan voldoen aan de eisen van duurzaam bosbeheer.

Schaliegas

In oktober 2011 bereikten Stichting Schaliegasvrij Nederland, diverse bewonerscomités en Milieudefensie dat Minister Verhagen in een Kamerdebat over proefboringen naar schalie- en steenkoolgas een stop tot najaar 2012 toezegde. Milieudefensie was blij met de toezegging dat de minister een onafhankelijk onderzoek ging laten uitvoeren naar de veiligheid van de boringen, dat in de Kamer besproken zal worden.

Ook het besluit om daarnaast een apart onderzoek te doen naar de klimaatimpact van schalie- en steenkoolgas juichten wij toe. Deze resultaten hadden niet behaald kunnen worden zonder de inzet van de lokale bewonersgroepen en de natuur- en milieuorganisaties die de handen ineen sloegen. De opstelling van de Tweede Kamer heeft geleid tot een aantal goede stappen, zoals het moratorium en het onderzoek naar de effecten.

September 2012 werd bekend dat het gereedkomen van het onderzoek van het ministerie naar de risico's van proefboringen met schaliegas met een jaar werd uitgesteld tot de zomer van 2013, wat inhield dat ook het moratorium met een jaar verlengd werd. Op 22 september 2012 organiseerde Schaliegasvrij Nederland gesteund door Milieudefensie in Utrecht een manifestatie tegen boringen naar schaliegas.

Steeds meer Nederlandse gemeenten verklaren zich 'schaliegasvrij' en hebben aangegeven dat ze geen medewerking verlenen aan boringen naar het omstreden gas. Eind 2012 hebben al 40 gemeenten deze stap genomen. De gemeenten bevinden zich in het hele land, met als zwaartepunt de provincies Brabant en Gelderland, waar tot nu toe de meeste opsporingsvergunningen voor schaliegas zijn uitgegeven. Milieudefensie en Schaliegasvrij Nederland maakten een kaart van de schaliegasvrije gemeenten. Deze is te vinden op » [onze website](#).

De oppositie tegen schaliegas groeit ook in andere Europese landen. In Frankrijk en Bulgarije mogen bijvoorbeeld geen boringen meer plaatsvinden, en in delen van Duitsland en Tsjechië gelden net als in Nederland moratoria.

Teerzandolie

De Europese Commissie (EC) kondigde in oktober 2011 aan dat ze een drempel wil opwerpen tegen de import van teerzandolie uit onder meer Canada. Milieudefensie was daarover zeer verheugd, want ze heeft zich hier samen met internationale milieuorganisaties jarenlang voor ingezet.

De winning van teerzandolie is desastreuus voor het landschap en heeft een zeer ongunstige klimaatimpact. In maart 2012 organiseerden we een publieksactiviteit in Den Haag waarbij de 'staatssecretaris van milieu' (met een spitting image masker van Atsma) een jerrycan met vieze teerzandolie uitgiet over een meisje dat Nederland symboliseert. Kamerleden bezochten de actie en voerden daarna een debat in het parlement over het voorstel van de EC. Uiteindelijk onthield de Nederlandse regering zich in Europa van stemming en bleken de stemmen te staken.

Milieudefensie houdt op het Binnenhof met Canadese organisaties een pleidooi tegen teerzandolie.

De EC bereidt momenteel een nieuw voorstel voor. Milieudefensie blijft zich inzetten voor een goed voorstel van de EC en Nederlandse steun hiervoor. Belangrijkste resultaat in 2012 is dat teerzandwinning op de politieke agenda is gezet en via de media meer bekendheid heeft gekregen.

Eerlijke Bankwijzer

Milieudefensie is een van de organisaties achter de » [Eerlijke Bankwijzer](#). In 2012 werd het praktijkonderzoek naar de financiering door Nederlandse banken van de productie van al dan niet duurzame elektriciteit gepubliceerd. De uitkomsten van dit door Milieudefensie gecoördineerde onderzoek waren positief. De Nederlandse banken hebben in 2010 en 2011 fors geïnvesteerd in groene elektriciteit en staken veel minder geld in vervuilende stroom dan daarvoor.

De totale klimaatscore van de banken is overigens nog beslist niet optimaal, want zij investeren nog vooral in oliewinning, kolenwinning en biobrandstoffen. Ook met andere onderzoeken, zoals naar scheepssloop, kwam dit project in het nieuws. Verder werd er in 2012 door de projectgroep veel tijd gestoken in het aanpassen van het beoordelings-systeem en de website. Ook werd het opzetten van een Eerlijke Verzekeringwijzer, analoog aan de Eerlijke Bankwijzer voorbereid.

Pensioenfondsen

Milieudefensie ging met pensioenfondsen in gesprek over hun beleggingen en publiceerde de brochure "Aandacht voor mens en milieu rendeert", een inventarisatie van duurzame beleggingsmogelijkheden voor pensioenfondsen. Daarmee is directies en besturen van fondsen duidelijk gemaakt dat verantwoord investeren geen risico is maar een kans. Ook als lid van de VBDO werken we aan de verduurzaming van de financiële sector.

3.1 Internationaal **3.2 Voedsel** 3.3 Verkeer 3.4 Evaluatie

Hooflijnen Veefabrieken Red de wereld, koop een kaasje Overige activiteiten

inhoud

3.2 Voedsel

Wat wil Milieudefensie?

Milieudefensie zet zich in voor duurzame voedselvoorziening en kiest voor grondgebonden landbouw, de vervanging van soja door Europees krachtvoer en regionalisering van de vleesproductie en -consumptie.

Doelen:

- Omschakeling van vee-industrie naar duurzame veehouderij
- Stimuleren van duurzame landbouw door onder andere regionalisering

In 2012 waren dit onze belangrijkste projecten op het thema Voedsel:

- ▶ [Nederland wil geen veefabrieken](#)
- ▶ [Red de wereld, koop een kaasje](#)

Nederland wil geen veefabrieken

In 2011 voerde Milieudefensie intensief campagne voor dieren in de wei en tegen veefabrieken, beter bekend als megastallen. De politieke ontkenning van dit project – de afronding van de maatschappelijke dialoog over megastallen en aansluitende debatten in de Tweede Kamer – vond grotendeels plaats in de eerste helft van 2012.

VEEFABRIEKEN

Doelen:

- lange termijn: verduurzaming van de veehouderij;
- projectdoel: megastallen hoog op de Haagse agenda; landelijk verbod op megastallen.

LOOPTIJD:

6 maanden

UREN MEDEWERKERS:

593 uur
(6% van thema Voedsel)

KOSTEN:

62.405 euro

GERICHT OP:

Tweede Kamer

DEELNAME/BEREIK:

10.000 betalende deelnemers
aan advertentie Telegraaf en Spits

Resultaten 2012:

Onder druk van de campagne van Milieudefensie organiseerde staatssecretaris Bleker een brede maatschappelijke discussie. De Tweede Kamer heeft meerdere malen over megastallen gesproken. Een landelijk verbod heeft dat nog niet opgeleverd.

Een meerderheid van de Nederlandse bevolking is al jaren tegen verdere schaalvergroting en industrialisering van de veehouderij. Dat blijkt uit opinieonderzoek van Milieudefensie (in 2011 uitgevoerd door TNS Nipo) en de zeer actieve lokale actiegroepen die zich overal in het land roeren. In 2011 bundelde Milieudefensie de krachten en vroeg de Tweede Kamer om een verbod op megastallen (meer over die campagne in het [jaarverslag 2011](#)). Om dat verbod voor elkaar te krijgen, werd de druk op de besluitvormers – in Den Haag en in de provincies waar deze discussie ook speelde – op alle mogelijke manieren opgevoerd.

Tijdens de campagne wees Milieudefensie nadrukkelijk en bij herhaling op de maatschappelijk breed gedragen wens te stoppen met megastallen. Dat gebeurde onder andere met paginagrote advertenties in Trouw en de Volkskrant die werden ondertekend en betaald door ruim tienduizend mensen. Januari 2012 herhaalde Milieudefensie deze advertenties in de Telegraaf en Spits.

Op 17 maart nam Milieudefensie met de smaakmakers van de campagne – onze Miss Piggy's – deel aan de landelijke manifestatie 'Wij zijn het MEGAzat' op de Dam in Amsterdam. Twee jonge vrouwen namen spontaan het initiatief voor deze grote manifestatie nadat ze met onze campagne in aanraking waren gekomen. Er deden ongeveer duizend mensen aan mee. In 2013 wordt de manifestatie herhaald.

(Nog) geen verbod

In juni kwam staatssecretaris Bleker met een in de ogen van Milieudefensie veel te ruime definitie van megastallen. Bleker stelde bijvoorbeeld voor de grens bij koeien op 400 tot 500 te leggen. Op basis van de criteria van het Wageningse onderzoeksbureau Alterra, legt Milieudefensie de grens bij 250 koeien (ter vergelijking: een gemiddeld bedrijf telt 80 koeien). Bij varkens en kippen liggen de aantallen nog veel hoger. Bleker wilde ook geen verbod in de wet opnemen, hooguit de bepaling dat megastallen kunnen worden 'tegengehouden'. Daarom lobbyde Milieudefensie bij de Tweede Kamer om de grens lager te leggen en een verbod op te nemen in de wet.

Vlak voor de zomer (juni) besprak de Tweede Kamer het voorstel van Bleker. De Kamer was verdeeld en vond het voorstel onvoldoende onderbouwd. Overigens om uiteenlopende redenen. Omdat er onvoldoende steun in de Kamer aanwezig is om grenzen te stellen aan megastallen, besloot de staatssecretaris geen wetsvoorstel in te dienen. Hij deed wel de toezegging een wetsvoorstel voor te laten bereiden, zodat een volgend kabinet het voorstel desgewenst in kan dienen. Milieudefensie reageerde teleurgesteld op de ontwikkelingen en stelde dat de Tweede Kamer het megastallenbeleid op zijn beloop liet.

Hoe de ontwikkelingen verder gaan, hangt dus af van de nieuwe Tweede Kamer en de nieuwe staatssecretaris Dijkema. Eind november verscheen een [rapport van de Gezondheidsraad](#) over de relatie tussen de intensieve veehouderijen en de gezondheid van omwonenden. De staatssecretaris heeft laten weten voor 1 maart 2013 met een standpunt te komen over dit rapport en over megastallen. Klaas Breunissen, campagneleider Voedsel: "Gezien de grote weerzin van de bevolking tegen megastallen, doet de politiek er verstandig aan nu snel stappen te zetten om de sector te verduurzamen. Gebeurt dat niet dan bestaat het risico dat de sector zijn license to produce verliest. De menselijke maat, waar steeds meer mensen om vragen, is met steeds grootschaliger bedrijven ver te zoeken. Diverse voedselschandalen, recentelijk nog met paardenvlees, versterken het onbehagen."

Op de [website van Milieudefensie](#) vindt u meer over deze campagne.

Wat zijn veefabrieken?

Veefabrieken of megastallen zijn minstens drie keer zo groot als een gemiddeld gezinsbedrijf en tellen minimaal 7.500 vleesvarkens, 120.000 legkippen of 250 koeien.

[lees verder](#) ➔

inhoud

Red de wereld, koop een kaasje

Het klinkt te mooi om waar te zijn: Red de wereld, koop een kaasje. Toch is dat de boodschap van de Kleine Hoefprint campagne, waarmee Milieudefensie en JMA, de jongerenorganisatie van Milieudefensie, Kleine Hoefprint kaas aan de man brengt. Kleine Hoefprint kaas is kaas van koeien die alleen veevoer uit de eigen regio eten en die de wereld daardoor een stuk minder belast. Maar die kaas is er nog niet, die moeten de fabrikanten zelf gaan maken. Hoe Milieudefensie en JMA crowdfunding inzetten als methode om kaasproducenten in beweging te krijgen.

RED DE WERELD, KOOP EEN KAASJE

Doelen:

- lange termijn: Zuid-Amerikaanse soja in veevoer voor Nederlandse koeien vervangen door in Europa geteelde gewassen;
- projectdoel: met behulp van crowdfunding een kaasje op de markt brengen van koeien die alleen veevoer uit de eigen regio eten.

LOOPTIJD:

Geheel 2012
(loopt door in 2013)

UREN MEDEWERKERS:

3.542 uur
(35% van thema Voedsel)

KOSTEN:

400.973 euro

GERICHT OP:

Nederlandse
Kaasliefhebbers en
kaasproducenten

DEELNAME/BEREIK:

2.000 kaasbestellingen
binnen een maand

Resultaten 2012

Eind december waren de eerste 2.000 bestellingen binnen

Het voer dat we onze koeien, kippen en varkens voorzetten bestaat voor een belangrijk deel uit soja uit Zuid-Amerika. Dat is verre van duurzaam. De natuur in Zuid-Amerika (oerwoud en savanne) wordt erdoor verwoest en de grond raakt uitgeput, terwijl wij in Nederland worden opgescheept met overbemesting en verzuring van onze bodem en natuur. De beste oplossing voor dit probleem is de vervanging van de Zuid-Amerikaanse soja in ons veevoer door dichtbij (in Europa) geteelde gewassen.

Het vervangen van Zuid-Amerikaanse soja door in Europa geteelde gewassen is een optie die goed is voor Europese akkerbouwers, de Europese koeien, varkens en kippen én goed voor het milieu. De productie van veevoer in Europa biedt de mogelijkheid om de voer-mest kringloop te sluiten en daarmee vruchtbare landbouwgrond te behouden voor de toekomst. Om de aandacht te vestigen op dit probleem en het draagvlak voor een duurzame oplossing te vergroten, ontwikkelden Milieudefensie en JMA Kleine Hoefprint, de 'kaas met lokale ambitie'.

Vliegende start

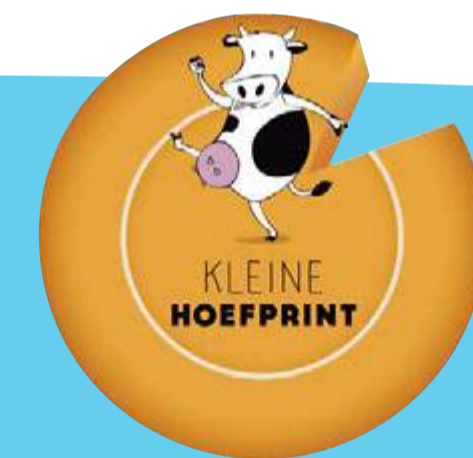
Na een aanloop waarin onderzoek en het ontwikkelen van de campagne centraal stonden, werd in december het startschot van de grootste kaasbestelling van Nederland gegeven. Kaasliefhebbers werden uitgenodigd Kleine Hoefprint kaas te bestellen. Deze bestellingen moeten de kaasfabrikanten op hun beurt over de streep trekken om 'oerwoudvrije' kaas te gaan maken. De fabrikanten werden uitgenodigd om ons vóór 15 maart 2013 een aanbod te doen. De kaasfabrikant met het beste aanbod wint de aanbesteding.

De campagne kende een vliegende start. Voor Kerstmis waren de eerste tweeduizend kaasjes al besteld. De bestellers betaalden 10 euro per kaasje, waarmee we maar willen zeggen dat het hier om iets anders gaat dan het zetten van een handtekening.

Op de speciaal ontwikkelde [website kleinehoefprint.nl](http://website.kleinehoefprint.nl) worden de geconstateerde problemen en de oplossing onderbouwd. Zo is er te lezen dat er goede alternatieven zijn voor Zuid-Amerikaanse soja, zoals lupine, veldbonen, voedererwten en in Europa geteelde soja. Nederlandse akkerbouwers staan klaar om ze te verbouwen. Milieudefensie bracht in 2012 twee onderzoeken naar buiten om ons verhaal verder te onderbouwen. Een rapport van Profundo stelt vast dat de vraag naar sojameel (voor veevoer) een van de twee drijvende krachten is achter de groei van de sojateelt en ontbossing in Zuid-Amerika. Een rapport van Alterra laat zien dat Nederland voldoende ruimte heeft om alle voedsel voor zijn inwoners te telen, inclusief het voer voor de dieren. Deze en andere publicaties over veevoer vind je op [onze website](#).

Behalve van kaasliefhebbers en -fabrikanten, verwachten we ook iets van de politiek. Die zal de teelt van alternatieve, Europese veevoergewassen actief moeten gaan ondersteunen. Milieudefensie en andere groene organisaties hebben er in 2012, met het oog op de op handen zijnde hervorming van het Europese landbouwbeleid, op aangedrongen de teelt van alternatieven voor Zuid-Amerikaanse soja verplicht te stellen.

Campagneleider Klaas Breunissen: "Met de Kleine Hoefprint campagne willen we aan de politiek laten zien dat er maatschappelijk draagvlak is voor regionalisering van onze voedselproductie en dat dit ook mogelijk is. We laten niet alleen zien wat er mis is, maar we betrekken kaasliefhebbers en fabrikanten op een leuke manier bij de oplossing en we appelleren aan de creativiteit en het ondernemerschap van de fabrikanten."

'Kleine Hoefprint'

De naam 'Kleine Hoefprint' drukt uit dat zuivel en vlees afkomstig van dieren die met in Europa geteelde gewassen zijn gevoerd minder belastend is voor het milieu (een kleinere 'voetafdruk' heeft).

inhoud

Overige activiteiten en projecten

20

Naast de genoemde grote projecten heeft Milieudefensie op het thema Voedsel onder meer het volgende ondernomen:

» [EKO-tellingen](#)

» [Weet wat je eet](#)

» [Buitenhof barbecue](#)

EKO-tellingen

In augustus en september hield Milieudefensie voor de vijftiende keer de jaarlijkse EKO-telling. Ruim 200 vrijwilligers telden in ruim vijfhonderd supermarktfilialen (13 % van alle supermarkten) het grootste aantal biologische en Fair Trade producten ooit. Supermarktketen Plus kwam als beste uit de bus met gemiddeld 356 biologische producten in de schappen, dat zijn er ruim 100 meer dan in 2011 toen de teller op gemiddeld 240 EKO-producten bleef staan. Ook op het gebied van fairtrade presteert Plus als beste keten, met een gemiddelde van 102 fairtrade producten in de schappen.

Het doel van de EKO-tellingen is supermarkten te stimuleren hun aanbod van EKO- en Fair Trade producten te vergroten. Dat lukt heel aardig. In vijftien jaar tijd hebben we het aanbod van biologische producten, ondanks de economische crisis, alleen maar zien groeien. Dit jaar ligt het gemiddelde aantal producten dat aangeboden wordt op 141, dat is een groei van 22 procent ten opzichte van vorig jaar. Vanaf 2006 wordt ook het Fair Trade aanbod geteld. In 2012 werden er gemiddeld 35 Fair Trade producten gevonden in de supermarktschappen, zeven meer dan vorig jaar.

Kijk voor een overzicht van de resultaten op de [website van Milieudefensie](#).

Weet wat je eet

Milieudefensie zet zich in voor de teelt van groente en fruit zonder het gebruik van bestrijdingsmiddelen. In de winkel en op de markt mogen er in ieder geval geen gifresten meer op onze groente en fruit zitten, zeker niet zoveel dat de wet wordt overtreden en er gezondheidsrisico's ontstaan. Om dat te bereiken werken Milieudefensie en Foodwatch samen aan 'Weet Wat Je Eet'. Met Weet Wat Je Eet maken we voor iedereen inzichtelijk hoe het is gesteld met de gifresten op ons eten, zodat je daar als consument rekening mee kunt houden. Dat doen we door de monsters die de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit elk jaar neemt te analyseren en de resultaten in begrijpelijke taal te publiceren in de Gifmeter. Kijk voor de jongste resultaten op [de website](#).

Buitenhof barbecue

Op de dag voor het parlementaire reces (juli) organiseert Milieudefensie, als tegenhanger van de door de vleesindustrie gesponsorde barbecue op het Binnenhof, een vegetarische barbecue op het Buitenhof. Dit jaar samen met de Vegetariërsbond.

Onze BBQ trok dit jaar veel belangstelling van Tweede-Kamerleden en leden van het kabinet. Het is een uitstekende gelegenheid om op informele wijze de onderlinge contacten aan te halen.

3.3 Verkeer

Wat wil Milieudefensie?

Milieudefensie streeft naar het verkleinen van de invloed van het verkeer op het milieu. Dat betekent: verbeteren van de leefomgeving (lucht, geluid en landschap), maar ook verkleinen van de bijdrage van het verkeer aan klimaatverandering. We willen een maatschappij en economie die toe kan met veel minder transport en mobiliteit en daarvoor het schoonste alternatief kiest.

Doelen:

- Efficiëntere en schonere mobiliteit (fiets, openbaar vervoer, elektrisch rijden, minder, zuiniger en efficiënter goederenvervoer).
- Verminderen van de mobiliteitsbehoefte door slimmere ruimtelijke planning, telewerken en regionale productie.
- Ombuiging van het beleid van de overheid van faciliteren van de automobiliteitsgroei (aanleg wegen) naar het laten krimpen van de mobiliteitsvraag en (investeren in) duurzame mobiliteit.

In 2012 waren dit onze belangrijkste projecten:

- ▶ [Samen voor gezonde lucht](#)
- ▶ [Duurzame Energiesnelweg A15](#)

Samen voor gezonde lucht

Luchtvervuiling is onzichtbaar, daarom wordt dit probleem vaak onderschat. Maar luchtvervuiling staat hoog op de lijst van (vermijdbare) doodsoorzaken in Nederland. Met name door het verkeer komen veel stoffen in de lucht die schadelijk zijn voor onze gezondheid. Daar wil Milieudefensie wat aan doen met een campagne die drie jaar gaat duren. Om maximale impact te realiseren is er gekozen voor een nieuwe benadering.

SAMEN VOOR GEZONDE LUCHT

Doelen:

- lange termijn: gezonde lucht en leefbare steden;
- met dit project: luchtvervuiling op de lokale politieke agenda en concrete maatregelen om de lucht gezonder te maken;
- 2012: 10 nieuwe lokale actiegroepen voor gezonde lucht, 50 lokale meetpunten.

LOOPTIJD:

3 jaar
tot en met
2014

UREN MEDEWERKERS:

4.534 uur
(42% van thema
Verkeer)

KOSTEN:

**310.365
euro**

GERICHT OP:

Nederlandse
Kaasliehebbers en
kaasproducenten

DEELNAME/BEREIK:

30 lokale groepen
met in totaal
circa 500 mensen

Resultaten 2012

- 30 groepen doen mee (waarvan 20 nieuwe groepen);
- 100 lokale meetpunten

Als je niet sterk bent, moet je slim zijn en je organiseren. Dat is in een notendop de gedachte achter de campagne 'Samen voor gezonde lucht'. Met name in de grote steden worden inwoners geconfronteerd met gezondheidsproblemen die worden veroorzaakt door het drukke verkeer. Vaak zijn ze zich daar wel van bewust, maar zijn ze niet in staat om een vuist te maken en er iets aan te doen.

Milieudefensie zocht deze mensen op, informeerde hen en gaf samen met deze mensen vorm aan een campagne die in 2014 tot concrete maatregelen moet leiden. Het gaat om mensen als Wichard en Femke Hulsbergen uit het Rotterdamse Overschie.

[►hun verhaal vindt u hier](#)

Stevige lokale basis

De campagne draait om groepen burgers die samen één of meer luchtkwaliteit meetpunten bij hen in de buurt beheren, die de buurt informeren, actievoeren en verbeterplannen bedenken. In 2012 heeft Milieudefensie veel tijd geïnvesteerd in het op poten zetten van een stevige lokale basis (meer hierover in [►hoofdstuk 4](#)).

Dat ging boven verwachting goed. Niet alleen sloten zich veel bestaande groepen aan, maar ook twintig compleet nieuwe (tien meer dan ons target). Samen beheren deze groepen 100 meetpunten, het dubbele van wat vooraf was beoogd. Van de circa 500 mensen waarmee we het afgelopen jaar contact hebben gehad, waren 156 al lid of donateur van Milieudefensie. De andere mensen zijn voor Milieudefensie overwegend nieuwe contacten. We bereiken relatief veel jongere mensen tussen de 30 en 45 jaar, vooral ouders met kinderen.

Stadssnelwegen

Luchtkwaliteit beperkt zich niet alleen tot de lokale politiek. De normen voor luchtkwaliteit worden in Europa bepaald, de landelijke politiek maakt beleid om aan die norm te voldoen. Dat gebeurt nog niet voldoende en waar nodig laat Milieudefensie van zich horen.

Dat gebeurde in 2012 bijvoorbeeld bij de discussie over het verhogen van de maximumsnelheid, met name bij zogenaamde stadssnelwegen. Milieudefensie tekende samen met de gemeenten Amsterdam en Rotterdam bezwaar aan tegen het besluit om de snelheid op dit soort wegen van 80 naar 100 kilometer per uur te verhogen, omdat dit veel slechter is voor de gezondheid van de omwonenden. Milieudefensie wees er met name op dat het ministerie in haar berekeningen van de vervuiling op stadssnelwegen net doet of deze door lege weilanden lopen, waar bijna niemand er last van heeft, en niet door volgebouwde steden. De zaak loopt nog. De ophef erover in de media heeft de toestroom van deelnemers voor de campagne 'Samen voor gezonde lucht' versterkt. Zowel in Amsterdam als in Rotterdam zijn rond de stadssnelwegen nu verschillende lokale groepen actief.

inhoud

Duurzame Energiesnelweg A15

De Duurzame Energiesnelweg A15 is een grensverleggend initiatief van Milieudefensie en Natuur&Milieu om de doorbraak van duurzame energie in combinatie met elektrisch rijden op schone stroom in Nederland te versnellen. In 2012 werd de basis gelegd voor een campagne die, met steun van de Nationale Postcode Loterij, tot en met 2015 gaat lopen.

DUURZAME ENERGIESNELWEG A15

Doelen:

- 2015: 40.000 mensen gaan rijden in 3.500 elektrische auto's: 1.500 zakelijke deelauto's en 2.000 elektrische gezinsauto's met doorverhuur mogelijkheid

LOOPTIJD:

tot en met 2015

UREN MEDEWERKERS:

1.974 uur

(18% van thema Verkeer)

KOSTEN:

191.604 euro

GERICHT OP:

gemeenten, bedrijven en particulieren in het gebied direct grenzend aan de A15.

Resultaten 2012

projectteam operationeel; voorbereidingen grotendeels afgerond:

- inventarisatie windmolenparken rondom A15,
- concepten voor delen elektrische auto's,
- business case zonnepanelen in geluidsschermen

Op dit moment rijden er wereldwijd 900 miljoen auto's rond, in 2030 zijn dit er naar verwachting 2 miljard. Twintig procent van de Nederlandse CO₂-uitstoot komt voor rekening van de verkeerssector. Het overgrote deel van deze auto's rijdt op fossiele brandstoffen. Milieudefensie en Natuur&Milieu willen deze trend keren en geloven dat er oplossingen zijn om de vervuiling door auto's sterk te verminderen. Daarom werken ze nu samen om de omslag naar duurzame mobiliteit te versnellen.

Het baanbrekende project 'Duurzame Energiesnelweg A15' moet de introductie van elektrische deelauto's, die rijden op groene stroom, enorm gaan versnellen. De milieuwinst is groot: van fossiel naar elektrisch rijden; van autobezit naar autodelen; van gewone stroom naar groene stroom. Het project sluit aan bij een opkomende trend van autodelen en elektrisch rijden. Zo hecht de nieuwe generatie minder aan status en autobezit, maar staat het gebruik centraal. En begint Nederland steeds meer te wennen aan de inzet en voordelen van wind- en zonne-energie. U leest er meer over op de [speciale campagnewebsite](#).

Duurzame proeftuin

De ambities zijn groot, want met dit project gaan we 40.000 mensen elektrisch laten rijden op lokaal opgewekte groene stroom. Het gebied rond de snelweg A15 wordt de grootste proeftuin voor nieuwe duurzame mobiliteits- en energieprojecten. Om het draagvlak voor het project te vergroten, krijgen omwonenden de kans om mede-eigenaar te worden van lokale duurzame energieprojecten langs de A15. Of worden lokale initiatieven van bewoners zelf gesteund en geholpen om tot lokale opwekking van duurzame energie te komen. Doordat automobilisten straks de directe relatie ervaren tussen windmolens en de brandstof voor hun auto zal de Duurzame Energiesnelweg het draagvlak voor met name wind op land naar verwachting vergroten.

In 2012 is de basis gelegd voor een succesvol project. Sinds 1 september is het voltallige projectteam, met mensen van Milieudefensie en Natuur&Milieu, aan de slag. Bestaande en nieuwe initiatieven voor windmolenparken rondom de A15 zijn in kaart gebracht. In gesprek met overheden, lokale initiatiefnemers en het bedrijfsleven is bekeken hoe de Duurzame Energiesnelweg A15 deze initiatieven kan stimuleren. Er wordt gewerkt aan een financieel haalbaar project voor zonnepanelen geïntegreerd in geluidsschermen langs de A15. Samen met Athlon Car Lease, The New Motion, Snappcar en KVD Reframing zijn tal van concepten voor elektrisch autodelen ontwikkeld.

De Nationale Postcode Loterij vindt het belangrijk om elektrisch rijden en lokaal opgewekte duurzame energie een impuls te geven en steunt dit project daarom met een bijdrage van 4,5 miljoen euro. Hoofdparters Athlon Car Lease en Eneco willen zelf meer dan 135 miljoen euro te investeren in de Duurzame Energiesnelweg. Zulke grote, duurzame ambities zijn dat meer dan welkom!

inhoud

inhoud

24

Overige activiteiten

Naast de genoemde grote projecten heeft Milieudefensie op het thema Verkeer onder meer het volgende ondernomen:

▶ [Procedure bij het Europese Hof](#)

▶ [Burgerinitiatief](#)

▶ [Maasvlakte](#)

Procedure bij het Europese Hof

Juni 2012 stelde het Europese Hof in Luxemburg Milieudefensie en de Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht in het gelijk in een procedure tegen de Europese Commissie die in 2009 werd aangespannen. Zij vonden dat Nederland ten onrechte uitstel had gekregen om aan de Europese regels voor luchtkwaliteit te voldoen.

Door dit zogenoemde derogatiebesluit van de Europese Commissie zijn in Nederland tal van maatregelen die de luchtkwaliteit hadden moeten verbeteren, uit- of afgesteld. Milieudefensie vroeg de Europese Commissie om herziening van dit besluit, maar die wees dit verzoek af. Volgens de Commissie zouden wij dit soort verzoeken helemaal niet mogen indienen. Daar denkt het Europese Hof dus anders over.

Een ingewikkelde kwestie, maar wel een baanbrekende en historische overwinning voor alle milieuorganisaties in Europa. Omdat de Commissie in hoger beroep is gegaan, wordt de definitieve uitspraak pas in 2015 verwacht.

Burgerinitiatief

In 2012 werd het Burgerinitiatief voor een Groene Metropool ingediend bij de Provincie Zuid Holland (zie: [▶ Jaarverslag 2011](#)). Ondanks veel maatschappelijke steun voor het plan, legden de provinciale bestuurders het initiatief naast zich neer.

Campagneleider Ivo Stumpe: "Ruim 7.500 mensen steunden ons plan. Een mooi resultaat. Maar de provincie hield vast aan haar eigen plannen en bleek niet bereid om met andere bestuurslagen een brede discussie over een integrale aanpak van de verkeersproblemen aan te gaan. Het is kennelijk heel moeilijk om over de eigen schaduw heen te stappen."

Maasvlakte

In 2009 sloten Milieudefensie en het Havenbedrijf Rotterdam een overeenkomst om de uitstoot van de Maasvlakte te beperken. De uitvoering van die overeenkomst loopt volgens plan. Zo is uit de aanbestedingen van de nieuwe containerterminals gekomen dat deze vrijwel geheel elektrisch worden uitgevoerd, waardoor de emissies veel lager worden dan oorspronkelijk was voorzien.

Ook de Environmental Shipping Index, waarmee milieuvriendelijke schepen kortingen krijgen op het havengeld, blijkt succesvol. Er doen veel meer schepen mee dan verwacht en ook andere havens binnen en buiten Europa voeren het systeem nu in.

Het grootste succes op scheepvaartgebied is echter de internationaal afgesproken verlaging van het zwavelgehalte in zware scheepsstookolie van 3,5% naar 0,1%.

Een enorme stap vooruit voor mens en milieu.

3.4 Knelpunten, dilemma's en leerpunten

In 2012 realiseerde Milieudefensie weer enkele mooie milieuresultaten. En er werden belangrijke voorwaarden geschapen die op den duur tot milieuresultaat moeten leiden. Toch gaat natuurlijk niet alles zoals je van tevoren hoopt en verwacht. Op deze plek staan we stil bij knelpunten, dilemma's en leerpunten.

Dierenwelzijn

In de strijd tegen schaalvergroting en megastallen nam Milieudefensie naast milieuargumenten, nadrukkelijk ook het argument van dierenwelzijn mee. Dat leverde ons de sympathie op van mensen die dierenwelzijn belangrijk vinden. Nu we campagne voeren om de Zuid-Amerikaanse soja in ons veevoer te vervangen door Europees veevoer en we het publiek oproepen om Kleine Hoefprint kaas te bestellen, krijgen we uit de dierenwelzijns-hoek gemengde reacties. Met name veganisten, die onze megastallencampagne steunen, wijzen onze oproep om een zuivelproduct te bestellen af.

Overigens had Milieudefensie voor deze campagne in plaats van voor kaas ook voor vlees kunnen kiezen. Dat hebben we niet gedaan, omdat een oproep om vlees te bestellen – hoe goed de bedoeling ook is – bij veel meer sympathisanten op onbegrip zou zijn gestuit.

Gratis

Milieudefensie wil graag zoveel mogelijk mensen betrekken bij haar campagnes. Dat is bij de campagne 'Samen voor gezonde lucht' niet anders. Een belangrijk onderdeel van die campagne is het ontwikkelen van een meetnet gerund door mensen in het land die zelf, met behulp van zogenaamde palmesbuisjes, de luchtkwaliteit meten. Door de drempel om mee te doen laag te houden (lees: de eigen financiële bijdrage van mensen) kun je meer mensen betrekken.

Toch zit daar een grens aan, want als mensen gratis mee kunnen doen, levert dat minder betrokken mensen op. Op een aantal locaties hoefden mensen niet zelf de eigen bijdrage te verzamelen maar werd die bijdrage door een lokale organisatie gedaan. We merkten dat mensen zich meer betrokken, verantwoordelijker en zelfs mede-eigenaar voelen, als ze zelf moeite hebben moeten doen om het geld te verzamelen.

Emotie

Met 'Worse than Bad' wilde Milieudefensie de vergeten olieramp in Nigeria bij een veel groter publiek tussen de oren krijgen. Daarvoor kozen we een, voor Milieudefensie, ongewone aanpak door nadrukkelijk in te spelen op de emotie en mensen in het hart te raken. Dat is bijvoorbeeld goed te zien in de televisiedocumentaire 'Hallo wereld, hier olieramp' die – ook nieuw – herhaaldelijk werd onderbroken door oproepen om de campagne met een bijdrage te steunen.

Deze aanpak heeft onder medewerkers voor de nodige discussie gezorgd. Niet verwonderlijk is dat een project van een dergelijke omvang, met veel nieuwe en voor Milieudefensie onbekende methoden en diverse grote partners, een waslijst aan leer- en verbeterpunten heeft opgeleverd.

Toch zijn de resultaten positief. We hebben een nieuwe doelgroep aangeboord en ervaren hoeveel mensen, vaak hele andere dan tot nu toe, verontwaardigd waren over wat er zich in Nigeria afspeelt en met enorme inzet aan de slag gingen.

Dat geldt bijvoorbeeld voor onze vrijwilligers, die de online-campagne feitelijk vorm gaven, en vooral voor onze kandidaten die zelf in Nigeria gingen kijken. Als deze campagne ons iets heeft geleerd, is het dat er zelfs op een moeilijk onderwerp als de rechtszaak tegen Shell buiten onze muren een enorm potentieel is van mensen die bereid zijn om in actie te komen voor onze zaak (en die onze zaak tot hun zaak willen maken).

Het is de eerste campagne van Milieudefensie in lange tijd die zoveel emotionele reacties van mensen heeft opgeleverd. Tijdens en na de uitzending kregen we veel bijval en felicitaties. We hebben een snaar geraakt bij heel veel mensen. En heel veel geleerd.

Leden, donateurs en vrijwilligers

4

Leden, donateurs, lokale afdelingen en vrijwilligers zijn onmisbaar voor Milieudefensie? Dit hoofdstuk gaat dieper in op de cruciale rol die zij spelen, de manier waarop we ze betrekken bij onze activiteiten en hoe ze zelf initiatieven opzetten.

inhoud

26

4.1 Ambitie: vergroten en verstevigen van de betrokkenheid

Het betrekken van mensen bij activiteiten voor een schoner milieu en een eerlijkere samenleving is een van onze kerntaken. In ons Algemeen Beleidsplan (ABP) 2010–2015, kunt u dan ook lezen dat wij de samenwerking met onze leden, donateurs en vrijwilligers sterk willen bevorderen. Deze valt globaal op te delen in vier segmenten. De grenzen zijn diffuus: iemand kan van meerdere groepen deel uitmaken. Per segment is aangegeven welke doelstellingen we nastreven.

- Leden en donateurs: we streven naar 100.000 leden en donateurs in 2015 (stand per 31 december 2012: 83.733).
- Lokale Milieudefensie-afdelingen: deze willen we actief betrekken bij de thema's.
- We richten ons hierbij op kwaliteit van ondersteuning, niet zozeer op groei van het aantal afdelingen.
- Andere lokale- of bewonersgroepen: op diverse thema's gaan we allianties aan met andere bestaande lokale- of bewonersgroepen.
- Individueel actieve vrijwilligers: dit is een heel diverse groep, met uiteenlopende interesses en vaardigheden. We willen beduidend meer gebruik gaan maken van hun inzet.

Organising

In 2012 zijn we begonnen met een nieuwe campagne-methode die naadloos aansluit bij de visie op achterban die begin 2012 gereed kwam: Organising. Deze methode is gericht op empowerment. Wij investeren in het opbouwen van lokale leiders en groepen, waardoor wij als beweging een sterkere macht vormen. Organising komt uit de VS en wordt daar ingezet op allerlei manieren door groepen om de democratie te vergroten. Dat varieert van het kiezen van een president, tot het tegenhouden van klimaatverandering.

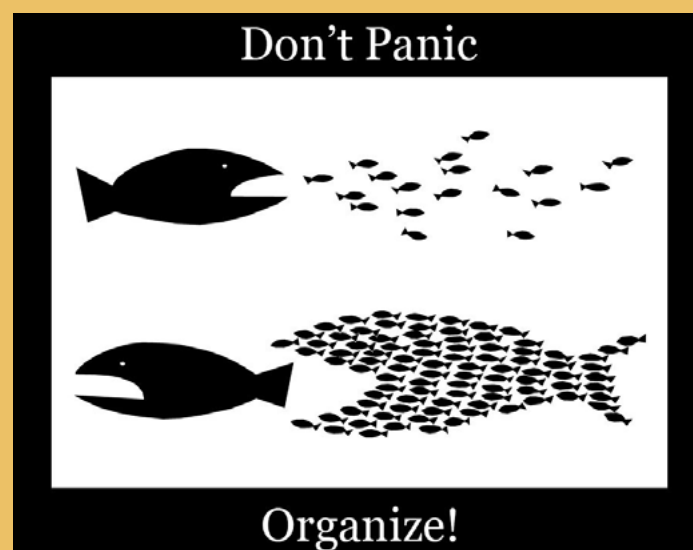
Een Nederlands voorbeeld is de campagne Schoonmakers voor een betere toekomst van FNV Bondgenoten.

De vakbond was in 2006 de eerste in Nederland die de organisingmethode oppikte.

Milieudefensie heeft in 2012 veel tijd geïnvesteerd in de kennis en vaardigheden van een selecte groep vrijwilligers. Deze tijdsinvestering moet op langere termijn een beweging opleveren van zelfstandige campaigners die "van onder op" werken aan duurzaamheid. Deze methode is in 2012 met name toegepast in onze campagne Samen voor Gezonde Lucht. Met succes: 75 bewoners werden opgeleid om in hun eigen woonplaats de luchtkwaliteit te meten en lokaal campagne te voeren voor milieuvriendelijk verkeersbeleid.

Organising

Het principe is gebaseerd op de bevindingen van Marshall Ganz, lector en onderzoeker aan de Harvard University en community organiser.

lees verder

4.2 Deelname aan activiteiten

Laagdrempelige activiteiten

Milieudefensie maakt onderscheid tussen laagdrempelige en hoogdrempelige betrokkenheid. Laagdrempelig noemen we onder meer het zetten van een handtekening, het ondertekenen van een burgerinitiatief, het schrijven van een Earth Alarmbrief. Aan dergelijke activiteiten werd in 2012 een kleine 27.000 keer deelgenomen.

Minder dan in voorgaande jaren (65.000 keer in 2011, 160.000 keer in 2010 en 90.000 keer in 2009) omdat in 2012 minder werd ingezet op landelijke handtekeningenacties. Overigens gaat het hier om deelnames, niet om personen. Wat betreft de nieuwe media-activiteiten zien we een groei in kwantiteit en kwaliteit ([▶zie paragraaf 5.5](#)).

- Campagne voor Gezonde lucht: 5500 handtekeningen en/of giften
- 6 Earth Alarms, ruim 12.000 brieven, vergelijkbaar met 2011
- Lufthansa biobrandstoffenkaartje: 5.000 handtekeningen

Resultaten voor onze [▶Worse Than Bad campagne tegen Shell](#) :

- donatiekaart in Wordt Vervolgd: 1650 giften voor de rechtszaak
- TV uitzending: 6600 SMSjes, 1000 doorlopende machtigingen, 800 eenmalige giften
- site Worse than bad: 450 giften
- aktiekaart Worse than bad: 250 giften

Hoogdrempelige activiteiten

Bij hoogdrempelige activiteiten vragen we om fysieke of inhoudelijke inzet, zoals deelname aan acties en manifestaties, vrijwillig klus- en kantoorwerk, onderzoek, deelname aan juridische procedures, enzovoort. In 2012 deden ging het om zo'n 1000 vrijwilligers. Deelnemers kunnen mensen van lokale afdelingen zijn, maar ook individueel actieve vrijwilligers.

In de campagne Samen voor gezonde lucht is met succes [▶de methode Organising](#) toegepast. Maar ook binnen de campagne WorseThanBad is voor een nieuwe en intensievere vorm gekozen: een wedstrijd om mee te mogen op een missie naar Nigeria om getuige te zijn van van de olieramp die zich daar afspeelt. Uit dertig aanmeldingen zijn na een strenge selectie vier vrijwilligers meegenomen in een intensief traject: een reis naar Nigeria, medewerking aan een documentaire van de VARA en allerlei aanverwante publieksacties.

4.3 Leden betrekken

Het bestuur en de Algemene Ledenvergadering (ALV) stellen het beleid van de vereniging vast. Over de onderlinge gezagsverhoudingen tussen die twee, wordt dieper ingegaan in **▶ hoofdstuk 6**. Andere vormen van inspraak, zoals ledenpanels, ledendagen en expertgroepen, hebben een adviserende status. Sinds 2010 zijn diverse verbeteringen doorgevoerd waarmee onze leden beter kunnen participeren.

Algemene Ledenvergadering (ALV)

Jaarlijks organiseert Milieudefensie twee algemene ledenvergaderingen. Deze worden 's avonds en doorgaans in Utrecht gehouden. Ter voorbereiding vinden soms informele ledenraadplegingen plaats.

Op de ALV van 11 juni werd het Meerjarenperspectief 2013 – 2015 vastgesteld en tijdens de ALV van 19 november werd de Beleidsnotitie 2013 vastgesteld. De opkomst tijdens de ALV's was met een gemiddelde van 32 deelnemers ongeveer het zelfde als in 2011

Actieve Ledendagen

De drie ledendagen werden goed bezocht:

- 3 maart: 72 bezoekers
- 6 juni: 49 bezoekers
- 6 oktober: 95 bezoekers

Gedurende deze dagen werden discussies gevoerd over uiteenlopende thema's en kwamen de nieuwe campagnes van Milieudefensie aan bod.

Er waren workshops, excursies en andere doe-activiteiten. In 2012 kozen we voor een andere indeling, die we in 2013 willen voortzetten. Zo focust de ledendag van maart zich op de campagnes, die van juni op lokale initiatieven en die van oktober op de grotere discussies die we binnen Milieudefensie met elkaar en de buitenwereld willen voeren.

In 2012 werd voor het eerst een dag voor nieuwe leden georganiseerd. Op 17 maart verwelkomden we 35 nieuwe leden die Milieudefensie beter wilde leren kennen. Gedurende een dag kregen ze meer uitleg over de organisatie, onze campagnes en hoe ze mee kunnen doen. Ook in 2013 zal een Nieuwe ledendag plaatsvinden.

Actieve Ledendag van 3 maart 2012

Ledenpanel

Het landelijk bureau van Milieudefensie wil graag regelmatig een grotere groep leden raadplegen om zo ideeën te toetsen en te horen wat er onder de leden leeft. Hiervoor was de ambitie om in 2012 zowel kwalitatieve als kwantitatieve ledenpanels in het leven te roepen. In 2012 hebben uiteindelijk twee kwalitatieve ledenpanels plaatsgevonden. Het is niet gelukt om de kwantitatieve ledenpanels te realiseren, omdat hiervoor eerst een systeem ingericht moet worden dat aan de database gekoppeld is. In 2013 wordt dit gerealiseerd.

Expertgroepen

Er is veel expertise onder de leden over uiteenlopende milieu-onderwerpen. Het idee is deskundigen rond een bepaald thema van Milieudefensie te organiseren en te raadplegen. Onder meer bij de ontwikkeling van nieuw beleid of nieuwe campagnes. Het was de bedoeling deze groepen al medio 2012 van start te laten gaan, maar door de hoge werkdruk is dit niet gelukt. In 2013 gaat dat alsnog gebeuren in het zelfde proces als het realiseren van de kwantitatieve ledenpanels.

Evaluaties

In 2012 hebben we leden vijf keer gevraagd om een evaluatie in te vullen over ledendagen, ALV's en dergelijke. Leden kregen per mail een link toegestuurd die naar een enquête leidde op de website. Zodra het systeem voor het ledenpanel functioneert zullen dit soort peilingen en evaluaties vaker georganiseerd worden. Jongeren Milieu Actief maakt van hetzelfde systeem gebruik voor haar jongerenpanel.

De Milieubeweging!

Milieudefensie heeft in haar ABP de ambitie uitgesproken zich te willen inzetten voor het verhogen van het zelforganiserend vermogen van onze vrijwilligers en hen betere mogelijkheden te bieden om met elkaar in contact te komen. Hiervoor zijn we in 2012 met een pilot van een online platform gestart. Onder de naam De Milieubeweging! bieden we leden en vrijwilligers de kans om met elkaar in contact te komen om kennis en vaardigheden uit te wisselen of met elkaar in discussie te gaan. Voor de leden en vrijwilligers van Milieudefensie en andere milieuorganisaties is via dit online platform ook juridische informatie en hulp beschikbaar. Deze wordt steeds geactualiseerd en verbeterd, aan de hand van de behoefte van gebruikers. Dit is in de plaats gekomen van de bijdragen van Milieudefensie aan de kennissite milieuhulp.nl. De samenwerking met andere milieuorganisaties voor het bijhouden van milieuhulp.nl is in 2012 geëindigd.

Tijdens het ontwikkelen van het platform liepen we tegen een aantal beperkingen aan waardoor het nog niet werkt zoals het zou moeten. Daarom zullen we in 2013 het platform binnen de online strategie van Milieudefensie optimaliseren en gebruiksvriendelijker maken.

Ledenbulletin

Het Ledenbulletin is een intern orgaan, gemaakt voor en door leden. Door middel van het Ledenbulletin kunnen leden elkaar informeren en discussiëren over allerlei zaken die te maken hebben met Milieudefensie of het milieu. Er is traditioneel veel aandacht voor de verenigingsdemocratie.

Er is echter lange tijd geen ledenbulletin uitgekomen, doordat de redactie van het bulletin niet actief was en er weinig nieuwe kopij werd aangeleverd. Op de ALV van 19 november zijn er 2 nieuwe redactieleden verkozen. Zij zullen in 2013 het ledenbulletin nieuw leven inblazen.

4.4 Lokale afdelingen

De lokale afdelingen zijn de ogen en oren van Milieudefensie in het land. Vanwege hun doorgaans goede contacten met de eigen gemeente houden ze op tal van thema's die lokaal spelen de vinger aan de pols. Milieudefensie sloot 2012 af met 65 afdelingen, 15 minder dan het jaar ervoor. Deze grote afname komt door actiever beleid om groepen waar mogelijk te versterken, maar ook het gesprek aan te gaan of een afdeling nog wel levensvatbaar is. Het opheffen van de 18 afdelingen is altijd in goed overleg gegaan met de afdeling in kwestie. Aan de andere kant werden er 2012 wel 2 nieuwe afdelingen opgericht: in Amsterdam en Utrecht. Bij elkaar tellen de afdelingen 200 leden, die zich vrijwillig voor de organisatie inzetten. Op [▶ onze website](#) vindt u alle afdelingen van Milieudefensie.

Milieudefensie Arnhem zet zich actief in voor de bij. Tijdens de Dag van de Aarde is het eerste bijenhôtel in Park Sonsbeek geopend.

De afdelingen werken op lokaal niveau aan de doelstellingen van Milieudefensie, zowel met eigen activiteiten als door deel te nemen aan de campagnes van het landelijk bureau. Geregeld wordt ook samengewerkt met organisaties zoals IVN, Fietsersbond of Transition Towns. De afdelingen kunnen rekenen op inhoudelijke, financiële en juridische ondersteuning vanuit het landelijk bureau. Ze worden maandelijks geïnformeerd via een digitale nieuwsbrief en ontvangen eens in de drie maanden de 'Afdelingsinfo' met relevante informatie.

Zes afdelingen hebben in 2012 gebruikgemaakt van de nieuwe mogelijkheid om een eigen website te hosten op de Milieudefensie website. Daarnaast maakten tien afdelingen gebruik van de mogelijkheid om een lokale mailing te doen naar de leden en donateurs uit de regio van de afdelingen. Veel afdelingen verzorgen naast een website een eigen nieuwsbrief.

Lokaal Bokaal

In 2012 Startte Milieudefensie Waterland "Opgewekt in Purmerend", een initiatief om een zonne-energie coöperatie op te zetten. Om dit voor elkaar te krijgen organiseerde de afdeling door het jaar heen een groot aantal activiteiten: Een (zonne) fietstocht met politici en belangstellenden langs een aantal lokale initiatieven, zoals een basisschool met zonnepanelen op het dak, een ecowijk en een leverancier van zonnepanelen. En een werkbezoek aan het Econexis huis in Zwolle. Hierdoor zijn 20 mensen actief geworden en is "Opgewekt in Purmerend" een feit! Op dit moment werkt de groep aan een iconisch project om collectief aangekochte zonnepanelen op een school te krijgen.

Milieudefensie Waterland is de winnaar van de Lokaal Bokaal 2012.

Door zelf energie op te wekken leidt het initiatief van Milieudefensie Waterland tot minder uitstoot van CO₂ en besparing op het gebruik van fossiele energie en draagt op een inspirerende manier bij aan de verlichting van de milieudruk in Zuidelijke Landen. Naar onze overtuiging is dit een voorbeeld van hoe heel Nederland in de toekomst met de behoefte aan energie en de beschikbaarheid ervan zou moeten omgaan. Het initiatief van Milieudefensie Waterland kreeg veruit de meeste stemmen van de lokale afdelingen. Andere genomineerden waren Milieudefensie Zaanstreek met de Eerlijke winkelroute en Milieudefensie Arnhem met hun actie tegen de proefboringen van Shell voor de kust van Canada en Alaska.

Juridische procedures

Jaarlijks geeft Milieudefensie machtigingen aan lokale afdelingen om in naam van de vereniging juridische procedures te voeren. In 2012 zijn er acht nieuwe machtigingen verleend voor onder meer procedures tegen bomenkap en bestemmingsplannen. Er liepen zo'n 23 procedures, waarvan een aantal betrekking had op de bestrijding van een illegaal motorcrosscircuit bij Venray. De lokale afdelingen krijgen op verzoek ondersteuning van de juridisch medewerker van het landelijk bureau. Voor complexe of omvangrijke procedures verwijzen we hen door naar gespecialiseerde advocaten.

Waar mogelijk voorkomen we procedures door in een vroeg stadium van besluitvorming zoveel mogelijk met bestuursorganen mee te denken over alternatieven of goede inpassing van initiatieven. De lobby van Milieudefensie in 2012 op 'beginspraak' (burgerparticipatie) heeft zijn vruchten afgeworpen, want in het overheidsbeleid wordt daar steeds meer op ingezet. Dat leidt immers tot snellere en betere besluiten en dat is uiteindelijk goed voor iedereen.

Andere lokale initiatieven

Naast haar eigen afdelingen werkt Milieudefensie intensief samen met meer dan honderd lokale bewoners- en milieugroepen die niet direct aan Milieudefensie zijn verbonden. Dit zijn bijvoorbeeld groepen die strijden tegen megastallen, nieuwe wegen of schaliegasboringen.

Binnen de campagne 'Samen voor gezonde lucht' sloten zich verschillende bestaande lokale initiatieven bij ons aan. Vanwege de vele trainingen konden nieuwe groepen ook gebruikmaken van de kennis en ervaring die deze groepen (die vaak al jarenlang actief zijn) hebben. Verder organiseerden we met bewonersgroepen uit de regio een actie tegen Blankenburgtunnel op het Plein in Den Haag en plaatsten we een bouwboard tegen Blankenburgtunnel samen met GroenLinks Rotterdam en bewonersgroepen daar.

Ook in 2012 werkte Milieudefensie nauw samen met Schaliegasvrij Nederland, een coalitie van buurtgroepen en milieugroepen die streven naar een algeheel moratorium op het winnen van schaliegas. In het kader van 'Global Frackdown Day' nam Milieudefensie in september deel aan een door Schaliegasvrij Nederland georganiseerde manifestatie, waarbij zo'n 100 mensen aanwezig waren.

Op de Dam in Amsterdam is in maart 2012 met meer dan duizend mensen gedemonstreerd tegen de intensieve veehouderij. Deze door twee verontruste burgers opgezette 'We zijn het MEGA zat' demonstratie, heeft Milieudefensie mede ondersteund.

Met tientallen (inter)nationale organisaties en lokale groepen en initiatieven heeft Milieudefensie 19 september 2012 deel genomen aan de Good Food March. Vanuit heel Europa zijn die dag mensen naar Brussel gekomen om het Europees Parlement tot groener Europees Beleid op Landbouw op te roepen. Dit uiteraard onder de bezielende begeleiding van onze Miss Piggies.

4.5 Vrijwilligers

In 2012 waren een kleine drieduizend vrijwilligers voor onze organisatie en de campagnes actief, de lokale afdelingen niet meegeteld. Dat zijn er ongeveer evenveel als in 2011. Hieronder een paar voorbeelden van de vele manieren waarop zij zich in 2012 hebben ingespannen.

Voor de campagne 'Samen voor gezonde lucht' hebben we bijeenkomsten georganiseerd met kleine groepen mensen om te kijken wat er bij hen in de buurt speelt. In samenspraak met deze groepen kreeg de campagne meer en meer vorm. In Amsterdam hielden we drie van dit soort kleinschalige bijeenkomsten (tussen de 4 en 15 mensen). In Den Haag twee, in Rotterdam ook twee. In Amsterdam en Rotterdam organiseerden we daarnaast een grote informatiebijeenkomst, met in Amsterdam 88 bezoekers en in Rotterdam 74. Verder maakten we samen met 125 mensen bezwaar tegen de snelheidsverhoging op de ring in Amsterdam en Rotterdam.

Tijdens de EKO-tellingen 2012 hebben ruim 200 vrijwilligers in 532 supermarktfilialen geteld hoeveel biologische en fairtrade producten er in de schappen lagen. Hiermee is 13% van alle supermarkten geteld.

In het kader van de Worse than Bad campagne streden 10 kandidaten om een plek in het missieteam, dat met eigen ogen de situatie in de Niger Delta ging bekijken. Hun verhaal vertellen zij in de documentaire "Hallo wereld, hier olieramp", die in samenwerking met de VARA tot stand kwam. [▶zie ook paragraaf 3.1](#)

Kantoorvrijwilligers

Voor kantoorwerkzaamheden kunnen we putten uit een pool van zo'n 120 mensen die incidenteel (op oproepbasis) vrijwillig allerhande kantoorwerkzaamheden verrichten plus enkele mensen die dat op projectbasis doen of op reguliere basis voor bijvoorbeeld een dag of twee dagen per week. We zien dat onze inspanningen om meer en betere vrijwilligers te betrekken bij ons werk hun vruchten afwerpen.

Actieteam

Het Actieteam is het team binnen Milieudefensie dat onze acties organiseert en coördineert, zowel kleinschalige vrijwilligersacties als grotere 'klimacties' en manifestaties. Sommige kleinere acties worden soms ook door achterbanmedewerkers georganiseerd.

Op de actielijst voor de 'pittigere' acties van het Actieteam staan ruim honderd mensen. Deze hebben allemaal een intakegesprek gehad met uitleg over de manier van actievoeren van Milieudefensie (geweldloos en onder eigen naam) en over de eventuele risico's tijdens acties. Milieudefensie biedt deze groep één keer per jaar een deëscalatietraining aan.

Binnen het Actieteam heeft Milieudefensie een 'klimteam' dat regelmatig met elkaar oefent en enige keren per jaar in actie komt. Momenteel zitten er vijftien klimmers in dit team.

Milieudefensie heeft een aansprakelijkheidsverzekering en een ongevallenverzekering waaronder ook stunts vallen. Voor 'pittige' acties overleggen wij altijd met een advocaat over de mogelijke juridische risico's. Eventuele boetes worden door Milieudefensie betaald. In 2012 hebben er geen 'pittige' acties plaatsgevonden. Deze zetten we alleen in als dat echt zin heeft. Er vindt wat dat betreft een verschuiving plaats naar meer ludieke acties zoals de [▶actie 'Blankenburgtunnel: ruim 1 miljard weggegooid geld'](#) en de actie van WorsethanBad waarbij op de aandeelhoudersvergadering van Shell cocktails werden uitgedeeld van vervuild water uit Nigeria.

Vrijwilligers zijn onmisbaar

Waar is Milieudefensie zonder haar vrijwilligers. Ook in 2012 hebben vele vrijwilligers zich op uiteenlopende manieren ingezet voor Milieudefensie.

[lees verder](#)

Samenwerking, externe relaties en communicatie

5

Netwerken doen we steeds intensiever: in nationale en internationale samenwerkingsverbanden, met politici, bedrijven, journalisten. En met onze (potentiële) leden, nu ook steeds meer via facebook en twitter.

inhoud

32

5.1 Samenwerkingsverbanden

Het netwerk Friends of the Earth

Milieudefensie is de Nederlandse tak van het internationale milieunetwerk

► **Friends of the Earth International.** Friends of the Earth telt 76 lidorganisaties in evenzoveel landen verspreid over de hele wereld, plus veertien geassocieerde leden. In Nederland zijn dat World Information Service on Energy (WISE), Stichting De Noordzee, A SEED Europe (de Europese tak van het wereldwijde jongerennetwerk A SEED) en Corporate Europe Observatory (CEO). Friends of the Earth is het grootste grassroots milieunetwerk ter wereld. Milieudefensie werkt met verschillende FoE-groepen samen.

In Brussel is Friends of the Earth Europe (FoEE) gevestigd, de Europese tak van Friends of the Earth International. Op Europees niveau worden belangrijke besluiten genomen onder andere op het gebied van milieu en handel. Daarom houdt FoEE namens 31 lidorganisaties besluitvorming van de Europese Commissie en het Europese Parlement nauwlettend in de gaten en probeert slechte besluiten te beïnvloeden. Daarnaast coördineert FOEE diverse Europese campagnes, onder andere over klimaat, autoverkeer, biotechnologie en biobrandstoffen.

Milieudefensie is op dit moment actief in twee campagnes van Friends of the Earth International: Resisting Mining Oil and Gas en Forest and Biodiversity. In Europa zijn we onder andere actief in de 'landgrabbing' campagne, in Resource Use, Feeding and Fueling Europe en Extractive Industries. ► zie paragraaf 3.1

Europa

Mede omdat een gezamenlijke, breedgedragen boodschap krachtiger is in lobbywerk, was Milieudefensie, behalve van Friends of the Earth Europe, in 2012 op Europees niveau (en soms daarboven) lid van de volgende organisaties:

- **European Environmental Bureau (EEB):** een samenwerkingsverband van meer dan 140 natuur- en milieurorganisaties uit heel Europa. Hier vindt onder andere de EU lobby op luchtkwaliteit plaats. Milieudefensie zorgt voor Nederlandse input in de Europese discussie; we benaderen parlementariërs in Nederland en Brussel, stemmen gezamenlijke inzet af, signaleren ontwikkelingen en wisselen ideeën van nationale campagnes uit.
- **OECD Watch:** een netwerk van groepen dat zich richt op het versterken en gebruik maken van de OECD-richtlijnen voor multinationale ondernemingen.
- **European Coalition for Corporate Justice (= Europees MVO Platform)**
- **Banktrack:** een internationaal netwerk dat zich richt op het verduurzamen van de leningen en investeringen van private banken.
- **Aviationwatch.eu:** een netwerk van Europese milieu- en bewonersorganisaties die zich bezighouden met de luchtvaart en overlast rond vliegvelden. Milieudefensie stimuleert de onderlinge samenwerking en beheert de website.
- **European Federation for Transport and Environment** is erg belangrijk voor de algemene mobiliteitspolitiek binnen de EU: oefent politieke druk uit op de Europese instituties rond de kooldioxide- en Euronormen voor voertuigen, de dreigende oprekking van lucht-kwaliteitsnormen en het emissiehandelssysteem voor de luchtvaartsector.

Vertegenwoordiging in raden en adviescommissies:

- Bestuur van FSC Nederland
- Stuurgroep en redactie van de juridische website ► www.milieuhulp.nl
- De commissie Duurzame Ontwikkeling van de Sociaal-Economische Raad
- Raad van Participanten van IUCN, Nederlands comité
- Lid stuurgroep MVO Platform
- Lid stuurgroep Fair, Green and Global Alliance

Coalities en netwerken in Nederland

Ten behoeve van een effectieve afstemming van strategieën en de inzet van middelen nam Milieudefensie in 2012 onder andere deel aan de volgende coalities en netwerken.

- **MVO Platform:** een netwerk van Nederlandse maatschappelijke organisaties op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.
- **Fair, Green and Global Alliance** (met Both Ends, Action Aid, SOMO, TNI en Schone Kleren Campagne). Milieudefensie maakt samen met FoEI en zuidelijke FoE-groepen deel uit van deze alliantie. Binnen dit programma werken we aan Binnen dit programma werken we aan het behoud van de natuurlijke bestaansbronnen door het versterken van gemeenschappen in ontwikkelingslanden, leggen we perfide handelsrelaties bloot en zetten we ons in voor transparantie in besluitvormingsprocessen.
- **De Nederlandse Sojacoalitie:** een coalitie van acht Nederlandse organisaties die de schadelijke gevolgen van productie, transport, verwerking en consumptie van soja wil terugdringen. Er is veel onderlinge informatieuitwisseling en afstemming van strategie en activiteiten. Ook heeft dit samenwerkingsverband een belangrijke klankbordfunctie en geven we gemeenschappelijk de Sojabarometer uit.
- **Weet wat je eet:** samenwerking van Milieudefensie en Foodwatch om via supermarkten en overheid te komen tot groente en fruit zonder resten van bestrijdingsmiddelen. Er vindt een gezamenlijke lobby plaats richting politiek en de landbouwsector. Gezamenlijk brengen we de Gifmeter uit en houden de website ► weetwatjeet.nl bij.
- **Illegaal Hout Coalitie:** coalitie van Milieudefensie, Greenpeace, WNF in samenwerking met ICCO en NCIV (Nederlands Centrum voor Inheemse Volken) om import en gebruik van illegaal gekapt hout te stoppen. Op Europees niveau vertegenwoordigt Milieudefensie hier Friends of the Earth Europe.
- **Biomassa Platform:** overleg rond biomassathema's met IUCN NL, Both ENDS,
- **Wetlands International,** Natuur en Milieu, Solidaridad, ICCO en Cordaid.
- **Eerlijke Bankwijzer:** vergelijkt banken op hun beleid rond belangrijke maatschappelijke onderwerpen, zoals milieu, mensenrechten, wapenhandel, corruptie, etc. Samenwerking met Oxfam Novib, Amnesty International, FNV Mondiaal, Dierenbescherming en IKV Pax Christi.
- **Milieuhulp.nl:** Milieudefensie heeft in 2012 besloten om niet meer bij te dragen aan het beheer van de gezamenlijke kennisdatabank www.milieuhulp.nl, omdat de samenwerking met de Federaties in de praktijk geen goede resultaten opleverde. De inhoud van de kennisbank blijft wel bewaard en wordt overgedragen naar ► DeMilieubeweging.nl. Zo blijft de kennis voor onze achterban beschikbaar. Naar behoefte wordt de kennisbank geactualiseerd en bijgewerkt.

Door verantwoordelijkheid te nemen binnen raden en besturen laten we zien dat Milieudefensie ook in staat is en bereid om samen te werken in het belang van de oplossingen die we voorstaan. Vaak leggen we de vinger op milieuproblemen, én dragen we actief bij aan de ontwikkelingen om tot oplossingen te komen met partners, die weer hun invloed kunnen aanwenden. Juist deze samenwerking leidt tot verbreding van draagvlak, druk op de overheid en maatschappelijke veranderingen; noodzakelijk om tot milieuresultaat te komen.

inhoud

5.2 Relaties met overheden en bedrijven

Gedragscode

In de [gedragscode van Milieudefensie](#) staat beschreven hoe Milieudefensie met bedrijven en overheid omgaat.

Bedrijven

Het bedrijfsleven blijkt keer op keer weinig oog te hebben voor duurzaamheid en het lange termijn belang van een schone en rechtvaardige wereld. Milieudefensie krijgt een onafgebroken stroom van informatie uit het netwerk Friends of the Earth met schendingen van milieuo- en mensenrechten in veelal de Zuidelijke landen door bedrijven. Maar ook in landen als Canada en Australië gaat het nog vaak mis. Milieudefensie is ervan overtuigd dat het bedrijfsleven wel degelijk een rol heeft bij de verduurzaming van onze samenleving en staat daarin niet alleen.

De uitdaging is dan ook vooral om de koplopers te betrekken bij oplossingen en systemen zodanig te veranderen dat bedrijven de juiste, positieve prikkels krijgen om duurzaam te produceren. Daarnaast zal Milieudefensie de notoire achterblijvers blijven aanspreken op hun wijze van produceren met alle middelen, die ons ter beschikking staan, variërend van acties tot juridische procedures.

John Muyiisa is slachtoffer van landroof in Oeganda.

[zie ook onze website](#)

De juridische procedure die boeren uit Nigeria samen met Milieudefensie hebben aangespannen tegen Shell heeft een climax gekregen rond de zitting van de rechtbank op 11 oktober 2012 met overstelpende aandacht van media in binnen- en buitenland. Deze procedure werd gestart nadat meer dan tien jaar actievoeren geen concrete stappen had opgeleverd.

Bedrijven die hun best doen voor duurzaamheid worden door Milieudefensie regelmatig in het zonnetje gezet. Zoals supermarktketen Plus, winnaar van de EKO-tellingen, met de meeste biologische producten in de schappen. En de filiaalhouders van twee Groningse Jumbo-filialen, waarvan de één de EKO Award won en de ander de Fair Trade Award ontving vanwege het grote aantal schone en eerlijke producten in het assortiment.

Bondgenootschap met boeren

Milieudefensie zoekt samenwerking met boeren(organisaties) om de realisatie van onze milieudoelen dichterbij te brengen. Daartoe worden contacten onderhouden en samenwerkingen aangegaan. Meest concreet en veelbelovend was een samenwerking met de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) om een eigentijds regionaal gemengd bedrijf te ontwikkelen. Door interne organisatorische problemen bij de ZLTO is het project halverwege het jaar gestagneerd. We hopen er in een later stadium alsnog een vervolg aan te kunnen geven.

Milieudefensie is en blijft echter volledig onafhankelijk van het bedrijfsleven en ontvangt geen geld in welke vorm dan ook van bedrijven.

Overheid en politiek

Met de val van het kabinet Rutte I is een van de meest anti-duurzaamheids kabinetten beëindigd. Het vertrek van de bewindspersonen Atsma en Bleker heeft een positief effect op de relaties van Milieudefensie met de Rijksoverheid. In hoeverre hier ook daadwerkelijk milieuwinst uit voortkomt, moet nog blijken, maar de sfeer is weer meer constructief.

Milieudefensie volgt de ontwikkeling van beleidsvoornemens op Europees, landelijk, maar ook op provinciaal en lokaal niveau voor zover dat betrekking heeft op de milieuthema's waarop we actief zijn. Op Europees niveau ging onze aandacht uit naar een op handen zijnde stemming (23 februari 2012) over het ontmoedigen van de import van 'extra vieze olie'.

In 2012 heeft de directeur het kennismakingsrondeje gemaakt langs de nieuwe Tweede Kamerleden voortgezet om achtergronden en aanpak van Milieudefensie nader toe te lichten en wensen en behoeften van de Kamerleden te inventariseren. Verder hadden campagneleiders van Milieudefensie geregeld contact met Kamerleden van vrijwel alle politieke partijen. Het agenderen van issues, (in 2012 o.a. Maximumsnelheid in relatie tot luchtkwaliteit en Megastallen) en het verwerven van steun voor onze voorstellen is meestal de reden voor dergelijke gesprekken.

Hierbij wordt ook gebruik gemaakt van onze lobbyist Wyke Smit in Den Haag, die Milieudefensie met veertien andere natuur- en milieuorganisaties financiert.

[Twitter Wyke Smit](#)
@wykegroene11

De Groene 11 (inmiddels 15)

- De 12 Landschappen
- Greenpeace Nederland
- IUCN Nederlands Comité
- IVN Nederland
- Milieudefensie
- Natuur en Milieudefensie
- Natuurmonumenten
- Stichting De Noordzee
- Stichting VeldOnderzoek Flora en Fauna
- Veldwerk Nederland
- Vogelbescherming Nederland
- Waddenvereniging
- Wereld Natuur Fonds
- Landschapsbeheer Nederland
- De Provinciale Milieufederaties

Op lokaal niveau hebben we ons onder andere ingezet voor het beperken van de maximumsnelheid in de grote steden, samen met de stichting Schaliegasvrij Nederland, voor een verbod op schaliegaswinning. Inmiddels (april 2013) hebben al 45 gemeenten zich uitgesproken tegen schaliegas.

Milieudefensie neemt ook regelmatig het initiatief voor lobby-inspanningen van maatschappelijke organisaties en bedrijven samen, zoals we onder het kopje bedrijven al beschreven.

Sociaal-Economische Raad

Milieudefensie heeft zitting in de commissie Duurzame Ontwikkeling van de Sociaal Economische Raad (SER). In 2012 is het proces gestart om tot een breed gedragen "Energieakkoord" te komen, dat het toekomstig energiebeleid van overheid en bedrijfsleven zal moeten vastleggen. Namens Milieudefensie zijn Hans Berkhuis, Geert Ritsema, campagneleider Internationaal en Ivo Stumpe, campagneleider Verkeer, daarbij intensief betrokken. Nieuw is dat hier in SER-verband wordt gestreefd naar een akkoord tussen de betrokken partijen en niet naar het zoveelste SER-advies. Milieudefensie wil graag bijdragen aan een akkoord, waarbij ambitieuze duurzaamheidsdoelen zijn gekoppeld aan concrete afspraken en instrumenten, die over een langere termijn zekerheid bieden aan burgers, bedrijfsleven en overheden.

Lobby rond wetswijzigingen

• De Omgevingswet

Het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I & M) werkt sinds 2011 aan een Omgevingswet, die in 2013 naar het parlement zal gaan, en naar verwachting in of kort na 2014 in werking zal treden. Deze overkoepelende wet vervangt allerlei specifieke wetten, zoals onder andere de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne, de Wet op de ruimtelijke ordening en de Wet milieubeheer. Dit moet leiden tot snellere, betere besluitvorming, met een meer integrale en gebiedsgerichte aanpak.

Milieudefensie kan zich in het algemeen vinden in dit streven. Maar wij willen wel gewaarborgd zien dat ook de kwaliteit van de leefomgeving er hiermee op vooruit gaat, en dat burgers voldoende mogelijkheden krijgen en behouden om daar invloed op uit te oefenen. Onze lobby heeft tot verbeteringen geleid in concept-wetsteksten. Milieudefensie werkt hierin zoveel mogelijk samen met andere natuur- en milieuorganisaties.

Onze inzet is dat burgers en maatschappelijke organisaties vroeg in planprocessen worden betrokken en er een betere dialoog tot stand wordt gebracht tussen de verschillende betrokken partijen. Onze opinie over het toekomstige omgevingsrecht hebben wij ingebracht door middel van deelname aan het Overlegorgaan van het ministerie van I & M, gesprekken en bijeenkomsten met rijksambtenaren, Tweede Kamerleden en de minister van I & M.

In de periode 2011-2012 heeft de juridisch medewerker Jacqueline Mineur van Milieudefensie een bijdrage geleverd aan een onderzoeksopdracht in opdracht van het ministerie, waarvan Stichting Natuur & Milieu projectleider was. De titel van het rapport luidt: "De kwaliteit van het milieu, Bestuurlijke afwegingsruimte en een optimale omgevingskwaliteit". Een van de belangrijkste conclusies uit dit onderzoek was dat omgevingsnormen integrale, gebiedsgerichte ontwikkelingsplannen niet tegen elkaar afgewogen kunnen worden, en dat flexibilisering van normen vaak niet mogelijk of wenselijk is. De resultaten van het rapport zijn gebruikt bij het ontwerp van de wet.

Natuurlijk kan de behandeling door de Tweede Kamer nog leiden tot allerlei wezenlijke aanpassingen. Het is van belang om de vinger goed aan de pols te houden.

• Burgerparticipatie of 'beginspraak'

Milieudefensie heeft in 2008-2009 goede ervaringen opgedaan met participatie bij de onderhandelingen over de inrichting van de Tweede Maasvlakte. Wij zijn ervan overtuigd dat ruimtelijke plannen beter worden als de maatschappij daar vroeg en serieus bij betrokken wordt.

Dezelfde conclusie is getrokken door de bestuurlijke Commissie Elverding, die verbetering heeft geformuleerd voor de besluitvorming van Verkeer en Waterstaat. Dit heeft onder andere geleid tot een Code Publiekparticipatie (2009), toe te passen door Rijkswaterstaat bij Tracébesluiten over rijkswegen. Deze Code wordt in 2013 opgevolgd door een Code Maatschappelijke Participatie. Maatschappelijke alternatieven en initiatieven krijgen hierin nadrukkelijk serieuze aandacht én hulp van het bevoegd gezag: niet tegenwerken, maar meedenken wordt gepropageerd.

Milieudefensie heeft in 2012 actief en met succes meegedacht over verbetering van deze nieuwe Code. Wij streven er in onze lobby naar om burgerparticipatie ook in de Omgevingswet te verankeren, en die manier van werken te bevorderen bij meer dan alleen Tracébesluiten.

inhoud

5.3 Relatie met jongeren: Jongeren Milieu Actief (JMA)

Jongeren Milieu Actief (JMA) is dé jongeren milieuoorganisatie van Nederland voor en door jongeren tussen 12 en 28 jaar. Op het repertoire staan creatieve en positieve acties op thema's als duurzaam voedsel, internationale rechtvaardigheid en energie. JMA brengt deze onderwerpen dichtbij; waar individuele gedragsverandering bij Milieudefensie geen hoofdzaak is, zet de jongerenorganisatie hier nadrukkelijk wel op in. JMA houdt kantoor in het pand van Milieudefensie, valt onder diens directie en financiële beheer, maar heeft 305 betalende, eigen leden en een eigen bestuur.

In 2012 betrok JMA 4.800 jongeren op een laagdrempelige manier bij haar activiteiten. Vijftig meer dan in 2011. Het aantal vrijwilligers is gestegen van 600 jongeren in 2011 naar 750 in 2012. De jongeren kijken tevreden terug op 2012, het jaar waarin onder meer projecten van 2011 zijn doorgezet. Ze lopen allemaal door in 2013.

Website jma.org

In 2012 heeft JMA een nieuwe website gekregen die voldoet aan de technische eisen van deze tijd. De vormgeving is ook aangepast en sluit nu beter aan bij de belangrijkste doelgroep van JMA; de student. JMA wil met de website jongeren betrekken bij de werkgroepen en projecten, mee laten denken, informeren en bewustmaken op het gebied van duurzaamheid en milieu. Zo kunnen ze bijvoorbeeld hun mening over een bepaald onderwerp geven in het [Jongeren Milieu Panel](#). En natuurlijk was het doel meer leden werven. In 2012 is het ledenaantal van JMA verdubbeld.

Resultaten nieuwe website:

- Jongeren zelf worden consequent in beeld gebracht, kleurstelling gericht op student in plaats van scholier
- Homepage is dynamischer geworden met blog- en twitterfeed
- Aantal pagina's per bezoek (van 3,16 naar 4,54) en gemiddelde bezoekduur (van 2:30 min naar 3:49 min) zijn toegenomen
- De laadtijd van de pagina's is enorm afgenomen, de bezoeker kan dus sneller navigeren door de site (van 6,46 sec naar 1,82 sec!)

Projecten

JMA focust op de thema's Internationale Rechtvaardigheid, Voedsel en Energie. Op deze thema's voert JMA verschillende campagnes.

Green Canteen

▶ [Green Canteen](#) is een lesprogramma waarbij leerlingen op het voortgezet onderwijs onderzoeken wat de herkomst van hun voedsel is en wat het effect van vleesproductie is op mens, milieu en dierenwelzijn wereldwijd niveau. Naast het doen van praktisch onderzoek, voeren de leerlingen acties uit die erop gericht zijn om de schooldirectie- en cateraar te overtuigen van een duurzamer kantineaanbod. In 2012 hebben ruim 250 leerlingen van middelbare scholen in Nederland deelgenomen aan het lesprogramma. Deze leerlingen komen uit 11 klassen van het voortgezet onderwijs. In 2012 zijn op deze scholen 2400 mede-leerlingen direct bereikt. In oktober 2012 is de 1e 100 % bio-dynamische Green Canteen geopend op het Rudolf Steiner college in Haarlem. Er zijn in totaal 6 Green labels getekend.

JMA@school

Vast onderdeel van het aanbod van JMA is [JMA@school](#), een netwerk van jongeren van 12 tot 18 jaar in het voortgezet onderwijs en het MBO. JMA@school ondersteunt jongeren bij het organiseren van hun eigen milieuactiviteiten.

In 2012 is al het materiaal van het thema voedsel herzien en geactualiseerd. Daarnaast zijn er drie nieuwe lessen ontwikkeld voor VO en MBO op een actueel thema van JMA en Milieudefensie (i.e. sojaproblematiek). Er is een nieuwe stijl ontwikkeld voor het JMA@school materiaal die aansluit bij onze nieuwe vormgeving.

Make IT fair

▶ [MakeITfair](#) is een Europees project om de elektronische industrie te wijzen op de milieumisstanden en uitbuiting binnen deze sector. Het project richt zich met name op jongeren. In het kader van Make IT Fair, voerde JMA actie voor duurzame en eerlijke mobieltjes. In Nederland richt Make IT Fair zich vooral op telecomaandieners zoals KPN. KPN heeft aangegeven in een gesprek met JMA en SOMO dat er een nieuwe contract vorm is – toestellease – om recycling te bevorderen. Naast deze verandering wordt er geen extra inspanningen geleverd om een duurzamere telefoon op de markt te brengen. In navolging van dit gesprek heeft JMA wederom een actie bij een KPN winkel georganiseerd met de Groene Pieten.

Food@Farm

▶ [Food@Farm](#) biedt eerstejaarsstudenten de mogelijkheid om kennis te maken met de oorsprong van hun voedsel. Waar kan dit beter dan op de boerderij? Na een bezoek en een informatieve lezing gaan de studenten zelf aan de slag met een kookworkshop én het nieuwe EKOokboek.

In totaal hebben 100 studenten meegedaan tijdens zes workshops. Tijdens een festival-tour hebben 363 jongeren zich aangemeld voor het Jongeren Milieu Panel.

Voor meer informatie over activiteiten en campagnes zie [de website www.jma.org](#).

5.4 Relaties met de media

Goede relaties met de media zijn voor Milieudefensie van levensbelang – dikwijls heeft een activiteit zonder aandacht van journalisten als het ware niet plaatsgevonden. Milieudefensie heeft daarom vanouds een sterk team van persvoorlichters dat, de band met journalisten en redacties actief onderhoudt. Ons mediabeleid is voortdurend in ontwikkeling. Onze onderzoeken, activiteiten en publieksacties genereren regelmatig veel media-aandacht in lokale, regionale, nationale én internationale media.

Ontwikkeling media-aandacht tussen 2009 en 2012

Uit onderstaand overzicht over de ontwikkeling van de media-aandacht tussen 2009 en 2012 wordt duidelijk dat internet voor ons als medium zeer belangrijk is. Ten opzichte van 2011 is er een lichte daling in media-aandacht zichtbaar, maar deze is minimaal en bovendien kwantitatief.

Aantal keer aandacht voor Milieudefensie in de geschreven pers, op radio en tv:

	2012	2011	2010	2009
Media-aandacht exclusief Internet	1.448	1.448	1.366	2.081
Internet	10.548	11.002	7.385	7.160
Media-aandacht inclusief Internet	11.928	12.450	8.751	9.241

Uit onze mediamonitor blijkt dat de activiteiten rond het thema Internationaal in 2012 het vaakst werden genoemd in de media. Dit komt met name door de rechtszaak tegen Shell. Ook het thema Verkeer laat een flinke stijging zien ten opzichte van 2011.

Het gaat overigens om kwantitatieve vermeldingen en niet over de impact van een media-bericht. Een [▶ tv-uitzending bij Vroege Vogels](#) zal meer teweegbrengen dan een berichtje in de krant.

Verdeling media-aandacht naar thema (inclusief Internet):

	2012	2011	2010	2009
Voedsel	2.166	3.571	1.275	1.532
Internationaal	3.625	2.870	1.600	630
Verkeer	2.989	2.434	2.375	1.967
JMA	341	94	44	127
Actueel algemeen	2.074	2.568	2.172	2.485
Lokale afdelingen	733	913	458	352

5.5 Eigen communicatiekanalen

Milieudefensie maakt gebruik van verschillende communicatiekanalen voor leden, donateurs, vrijwilligers en geïnteresseerden. Hier vindt u een overzicht van de belangrijkste offline en online kanalen en de resultaten van 2012:

Milieudefensie Actief

Alle leden en donateurs ontvangen vier keer per jaar de papieren nieuwsbrief Milieudefensie Actief met informatie over activiteiten en resultaten van Milieudefensie. Kenmerkend zijn de vele oproepen om mee te doen aan activiteiten, waarop goed wordt gerespondeerd.

Aan het begin van het nieuwe jaar verschijnt er een speciale editie van de Milieudefensie Actief; het Jaaroverzicht. Dit is een beeldverslag van onze activiteiten van het voorafgaande jaar.

Websites

Onze website milieudefensie.nl laat een enorme groei in bezoekers zien in 2012. Zo waren er 115.574 unieke bezoekers. Dit is een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar (57.123).

Het totaal aantal bezoeken ging van 82.212 in 2011 naar 157.039 in 2012. Het aantal paginaweergaven ging van 244.776 in 2011 naar 435.056 in 2012.

Themasites

Naast de reguliere website heeft Milieudefensie in 2012 ook met enkele themasites gewerkt. De meest in het oog springende themasite is WorsethanBad.org.

Deze website ging in mei online en trok :

- unieke bezoekers: 25.256
- totaal aantal bezoeken: 31.879
- paginaweergaven: 56.860

Een andere themasite die eind 2012 online ging is kleinehoefprint.nl.

De cijfers van deze site nemen we op in het jaarverslag van 2013.

E-nieuwsbrieven

De grootste groei zit in e-mailabonnees, met name geworven in combinatie met ledenwerving. Meer dan 12.000 nieuwe abonnees voornamelijk voor algemeen nieuws en voor megastallen. Ook het aantal abonnees voor het thema Verkeer is door de campagne 'Samen voor gezonde lucht' aanzienlijk gegroeid, van 1735 naar 2458. Het totaal aantal abonnees staat hiermee op 32.000! Een belangrijke stap is daarnaast de overstap naar een nieuw e-mailsysteem genaamd Mailchimp. Hierdoor kunnen we gerichter mensen mailen en de gegevens uitwisselen met onze ledenadministratie.

Earth Alarm

Earth Alarm is het schrijfproject van Milieudefensie dat al sinds 1992 bestaat. De abonnees schrijven bedrijven, banken en overheden aan die verantwoordelijk zijn voor milieuproblemen en mensenrechtenschendingen in ontwikkelingslanden.

De Earth Alarmschrijvers komen met name in actie als Nederlandse bedrijven bij een misstand betrokken zijn. Milieudefensie vindt dat bedrijven de milieuregels waaraan zij in Nederland voldoen, ook in het buitenland in acht moeten nemen. Soms vragen ze Nederlandse politici of diplomaten om internationale druk uit te oefenen.

In totaal ontvingen 6500 mensen in 2012 de papieren Earth Alarms en per e-mail 4.500.

Per Alarm doen gemiddeld ongeveer 2.500 schrijvers mee. In 2012 kwamen er zes Earth Alarms uit.

Nieuwe media

Nieuwe media neemt een steeds belangrijkere rol in binnen de online activiteiten van Milieudefensie. Dat is te zien in de groei in kwantiteit en kwaliteit:

- Onze online achterban is gegroeid van circa 30.000 eind 2011 naar 43.000 in 2012, een groei van 43 procent.
- Voor Facebook werkten we dit jaar voor het eerst met een contentstrategie en we hebben een vrijwilliger die daarbij ondersteunt. Dat heeft een mooie groei van 1436 likes opgeleverd, tot een totaal van 4380. En daarnaast heel veel goedscorende en hooggewaardeerde content.
- Ook voor Twitter werkten we voor het eerst met een contentstrategie. Dat is zeker kwalitatief terug te zien en waarschijnlijk ook in het aantal reacties, maar de groei was iets kleiner dan vorig jaar. 838 nieuwe volgers, totaal 4052.
- Wel een grote groei hebben we gezien in het aantal volgers van onze Twitterende collega's: van 764 naar 2058! En daarbij komen nog de accounts van de Down to Earth-redactie goed voor 635 volgers.

Worse Than Bad, onze eerste online campagne

De Worse Than Bad campagne was de eerste campagne van Milieudefensie waar de nadruk sterk op online communicatie is gelegd. We hebben online hele mooie resultaten geboekt:

Onze eerste ervaring met een campagnespecifieke Twitteraccount was positief. In een periode van 5 maanden zijn we door 834 mensen gevolgd. Ter vergelijking, het Milieudefensie-account groeit met ongeveer 1000 per jaar gemiddeld.

Twitter gaf ons ook toegang tot bekende, invloedrijke mensen die onze campagne hebben gesteund zoals Georgina Verbaan, Miss Montreal en Teun van de Keuken.

Qua Facebook en e-mail was deze campagne minder succesvol, als gevolg van een aantal ongelukkige beslissingen aan het begin. We zien dat dat nu bij de Kleine Hoefprint-campagne beter gaat.

Deze campagne heeft ons ook geleerd hoe belangrijk content is dat een verhaal vertelt, iets losmaakt bij mensen. Zo is bijvoorbeeld de video over de Live With It-app, en de video van Veronica Kobani door honderden mensen gedeeld, en door tienduizenden gezien. Door vooraf online buzz te genereren op Twitter en Facebook en via gastblogs werd de uitzending van Hallo Wereld, Hier Olieramp zoveel besproken dat we even Trending Topic waren, ondanks de concurrentie van The Voice of Holland en de uitreiking van het Gouden Kalf.

Ons tweetalige live-Twitterverslag tijdens de zitting van de rechtszaak maakte ons opnieuw Trending Topic. Bovendien leverde het ons in één dag 90 nieuwe volgers op en veel positieve reacties

In 2013 zullen wij de online strategie verder ontwikkelen, waarin alle online kanalen zodanig op elkaar afgestemd worden dat ze elkaar gaan versterken.

Down to Earth

Het gaat goed met Down to Earth. De oplage van het magazine was in december 2011 nog 20.932, en is in 2012 gestegen tot 24.600. De losse verkoop nam ook toe: van 7 verkooppunten waar 30 exemplaren naartoe gingen eind 2011, naar 14 verkooppunten met 51 exemplaren eind 2012. Dit jaar zijn we ook begonnen met een social media strategie. Op Facebook groeit dat langzaam, daar heeft het ons circa 100 likes opgeleverd. Twitter, ook nieuw, gaat sneller: 635 volgers.

De redactieraad is versterkt met twee nieuwe leden: onze lobbyist in Den Haag Wyke Smit en publicist Jan Paul van Soest. De raad is hiermee bijna compleet volgens de richtlijnen van het redactiestatuut.

► [Lees meer over de onderwerpen in Down to Earth](#)

Servicelij

De Servicelij van Milieudefensie staat telefonisch en schriftelijk mensen te woord met vragen en opmerkingen over Milieudefensie. In 2012 beantwoordde de Servicelij 4.815 telefoontjes en 7.865 e-mail-berichten. Een kleine afname ten opzichte van 2011 voor zowel de telefoon als e-mail.

Van de telefoontjes had ruim 8 procent betrekking op de campagnes van Milieudefensie en 65 procent betrof de leden- en donateursadministratie. De overige telefoontjes gingen over uiteenlopende zaken, die niet binnen het aandachtsveld van de lopende campagnes van Milieudefensie vielen.

25 Procent van de e-mails had betrekking op onze campagnes en 70 procent op de leden- en donateursadministratie. Dat is wederom een sterke toename van e-mails over onze campagnes, wat vooral te danken is aan de online-campagnes in 2012.

De brievenbussticker tegen ongeadresseerd reclamewerk bleef ook in 2012 in trek: 17 procent van de bellers vroeg er een aan.

Omgang met klachten

Klachten komen meestal binnen bij de Servicelij, waar de medewerkers vaak direct stappen kunnen ondernemen de klacht te verhelpen. Het totaal aantal klachten kwam in 2012 uit op 85. Dat zijn wat meer klachten dan het jaar daarvoor. Ze kwamen meestal voort uit onze extra inspanningen voor het verwerven van nieuwe leden.

De meeste klachten zijn snel en naar tevredenheid van de indieners afgehandeld. De klachtenprocedure is in 2012 niet benut.

Klachten komen regelmatig aan bod op het teamoverleg van de Servicelij. Dat leidt waar nodig tot aanpassing van de werkwijze. Wanneer mensen bijvoorbeeld klagen dat ze te veel post ontvangen wordt daar in de toekomst voor deze mensen rekening mee gehouden.

U vindt de klachtenprocedure op de [website van Milieudefensie](#).

Worse than Bad in cijfers:

- Website www.worsethanbad.org: 25.041 bezoekers.
- Film homepage: 10.121 views.
- Vijf filmpjes: 1.462 views op Youtube + 3.780 views op Vimeo: totaal 5.242.
- Film iPhone app: 34.366 views, binnen enkele uren trending op Youtube.
- Film Voser 55.578 views op Dumpert en Youtube.
- Film van een van de kandidaten voor de missie naar Nigeria: 2.292 views op Youtube.
- Kijkcijfers Hallo Wereld: 318.000 kijkers, exclusief Uitzending Gemist en de herhalingen in januari 2013.
- Twitter reach 5.102.657 alleen al in de eerste maand. Als je daar de resultaten rondom Hallo Wereld bij optelt: 4 miljoen + rondom de rechtszaak 702.000 is het totale bereik ongeveer 10 miljoen via Twitter.

Wat vinden lezers van ons magazine Down to Earth?

We hebben dit jaar een lezersonderzoek uitgevoerd. Het blad wordt onder de respondenten goed gelezen, slechts 6,2 procent leest het blad niet, 62 procent altijd. En ook goed gewaardeerd: vorm, inhoud en rubrieken krijgen gemiddeld een 7 of 8.

[lees verder](#) ►

Bestuur en organisatie

6

Milieudefensie is sinds 1972, een jaar na de oprichting, een vereniging. Dat is goed terug te zien in de betrokkenheid van leden bij het werk en de besluitvorming van Milieudefensie.

inhoud

Milieudefensie is een vereniging met een democratische werkwijze. Leden, lokale afdelingen en medewerkers hebben invloed op het beleid. De leden en het bestuur staan formeel gezien aan het roer. De dagelijkse leiding van het landelijk bureau van Milieudefensie ligt bij de directeur. De leden benoemen de bestuursleden, besluiten (op hoofdlijnen) over het te volgen beleid en houden toezicht op bestuur en beleid. Dat gebeurt tijdens twee Algemene Ledenvergaderingen per jaar. Deze worden voorzeten door een presidium. Bij conflicten tussen leden en organen van Milieudefensie treedt op verzoek een geschillencommissie in werking. Onze jongerenorganisatie JMA heeft een eigen bestuur.

6.1 Verantwoordingsverklaring

Milieudefensie is houder van het CBF-Keurmerk voor erkende goede doelen. Dit betekent dat we op een goede wijze invulling geven aan drie belangrijke principes voor transparantie en betrouwbaarheid: scheiding tussen de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren; optimale besteding van middelen en optimale relaties met belanghebbenden.

In de volgende samenvatting leest u hoe wij invulling geven aan deze principes.

Scheiding tussen de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren

Het democratische verenigingskarakter van Milieudefensie waarborgt dat de verenigingsorganen – Algemene Ledenvergadering (ALV) en Algemeen Bestuur – zorgvuldig en transparant zijn samengesteld. De leden besluiten over de benoeming en het ontslag van bestuursleden en over de algemene beleidskaders (het 5 jaar lopende Algemeen Beleidsplan, het daaruit voortvloeiende en jaarlijks aan te passen 3 jaar lopende Meerjarenperspectief en het jaarlijkse Beleidsplan). Ook houdt de ALV toezicht op de wijze waarop het bestuur opereert en op de vraag of dat gebeurt binnen de vastgestelde beleidskaders.

Het Algemeen Bestuur heeft statutair gezien de bevoegdheden die nodig zijn om de organisatie te besturen. De uitvoering daarvan is in belangrijke mate gedelegeerd aan de directeur. De bestuurlijke taak bestaat onder meer uit bespreken en vaststellen van de uitwerking van het beleid en het toezicht houden op de directie. De directie bereidt de hoofdlijnen en de uitwerking van het beleid voor, voert het vastgestelde beleid uit en geeft leiding aan de werkorganisatie.

Optimale besteding van middelen

In het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 liggen de ambities van Milieudefensie vast voor de lange termijn. Jaarlijks wordt dit ABP voor de komende drie jaar vertaald in een meerjarenperspectief met een financieel sluitende meerjarenraming en wordt de voortgang geëvalueerd en bijgesteld. Milieudefensie ligt bij de uitvoering op koers en een wezenlijke tussentijdse bijstelling van het ABP is nog niet nodig.

In financieel opzicht is het in 2012 wederom beter gegaan dan de begroting voorzag. Dit komt door de verbeterde kostenbeheersing en de groei van eigen fondsenwerving. Om de risico's zoveel als mogelijk te verkleinen is vorig jaar een volgende stap gemaakt met de ontwikkeling van de beoogde 'kernorganisatie', die zonodig ook zonder overheidsbijdragen adequaat kan functioneren. Hierbij is vooral de overhead verder teruggebracht, onder meer door de verkleining van het Managementteam (van vier naar drie) en de afdeling HRM.

Optimale relaties met belanghebbenden

Milieudefensie is een landelijke vereniging met lokale afdelingen in heel Nederland en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk Friends of the Earth. De organisatie onderhoudt relaties met leden en vrijwilligers, lokale afdelingen, sponsors en andere zakelijke relaties (waaronder de Nationale Postcode Loterij), lokale groepen, universiteiten, onderzoeksbureaus, onderwijsinstellingen, bestuurders (lokaal, landelijk, internationaal), media, natuur-, milieu- en ontwikkelingsorganisaties. Met al deze stakeholders wil Milieudefensie open en integer communiceren. Milieudefensie ziet dat als belangrijk onderdeel van haar bestaan als maatschappelijke organisatie, die in de samenleving geworteld is en met die samenleving tot een duurzame en eerlijke wereld wil komen.

inhoud

6.2 Bestuursverslag

Het Algemeen Bestuur vergaderde in 2012 zes maal (om de maand met uitzondering van januari). Daarnaast zijn leden van het bestuur in verschillende samenstelling op informele basis bijeengewees om specifieke punten te bespreken. Er werd vergaderd op het kantoor in Amsterdam.

In maart vond tevens de jaarlijkse tweedaagse retraite van het bestuur plaats. Daarbij werd dieper ingegaan op de visie van Milieudefensie ("Het Grote Verhaal") en op de mogelijkheden om grotere donoren aan ons te binden en de rol van bestuursleden daarbij. De jaarlijkse retraite is voorbereid door twee leden van het Algemeen Bestuur en werd voorgezeten door een vrijwilliger.

De directeur bereidt de reguliere vergaderingen voor in overleg met leden van het Algemeen Bestuur.

Zoektocht nieuwe voorzitter

Saskia Borgers heeft helaas noodgedwongen haar functie als voorzitter van Milieudefensie al in februari 2012 tussentijds moeten neerleggen. De secretaris Jacqueline Kuppens heeft de rol van interim-voorzitter op zich genomen en algemeen bestuurslid Yvonne van Sark de functie van interim-secretaris.

Na het vertrek van Saskia Borgers is het bestuur onmiddellijk een zoektocht naar een nieuwe voorzitter gestart. Drie leden van het bestuur hebben eerst een groslijst met namen van personen opgesteld, die mogelijk een potentiële voorzitter in hun netwerk hebben. Deze zijn net als de leden gevraagd namen van mogelijke kandidaten aan te leveren. Uit de groslijst is een klein aantal veel genoemde personen – die voldeden aan het profiel – benaderd met de vraag of ze interesse hebben in de voorzittersrol binnen Milieudefensie. Het bestuur was verheugd met de toezegging van [Herman Verhagen](#) om zich kandidaat te stellen en hij is unaniem gekozen op de ALV van 11 juni 2012

Interne herschikking

De eind 2011 doorgevoerde interne herschikking heeft het Algemeen Bestuur nauwlettend gevolgd. Het blijkt een goed werkende verandering van de interne organisatie te zijn. Het medewerkersbestand is met deze herschikking teruggebracht van 49 tot 46 fte, zonder gedwongen ontslagen.

Overige onderwerpen

Naast deze organisatieontwikkeling is in 2012 in de bestuursvergaderingen aan de orde geweest:

- de (financiële) voortgang 2012 en de begroting 2013, waarbij ook nauwkeuriger is gekeken naar de planning en control-cyclus en de prognose van het resultaat over het hele jaar invoering nieuw financieel administratief systeem (AFAS);
- evaluatie van de grote publiekscampagnes Megastallen en de Groene metropool
- het traject om Milieudefensie meer naamsbekendheid te geven, door een duidelijkere positionering en meer eenduidige boodschap (merktraject);
- data en vorm van de ALV;
- de vorm en inhoud van de Actieve Ledendagen;
- aanpassing van de bestuurssamenstelling: kleiner, efficiënter en met aanvullende expertises;
- de visie van Milieudefensie voor de lange termijn ('Het Grote Verhaal') en de voortgang daarin;
- het meerjarenperspectief 2013-2015 (een uitwerking voor de middellange termijn van het Algemeen Beleidsplan 2010-2015) en het jaarplan 2013;
- vorm en inhoud van de communicatie met de leden en tussen de leden onderling (Ledenbulletin en ledenplatform) brieven van leden (besproken en beantwoord);
- het jaarlijkse rondje van de directeur langs de afdelingen;
- de mediamonitor (hoe vaak komt Milieudefensie in het nieuws en is dat vaak genoeg?);
- de bevindingen van de accountant;
- opzet en uitvoering van het programma Duurzame Energiesnelweg A15;
- het eigen functioneren van het bestuur.

De bezuinigingsmaatregelen uit 2010 en 2011 hebben ook in 2012 goed doorgewerkt en geleid tot wederom een positief financieel resultaat. Mede door de toekenning van de aanvraag voor de Duurzame Energiesnelweg A15 door de Nationale Postcode Loterij en een aantal kleinere bijdragen vanuit de EU en enkele NGO's, hebben we onze taakstelling grotendeels behaald. Omdat tevens de bijdrage van leden en donateurs groeide en wederom een zeer zuinig uitgavenbeleid is gevoerd, bleek het mogelijk om dit jaar de continuïteitsreserve aan te zuiveren.

6.3 Vereniging

Algemeen Bestuur, Dagelijks Bestuur en de ALV

De Algemene Ledenvergadering (ALV) stelt formeel het beleid van de vereniging vast.

De ALV vindt twee keer per jaar plaats, is openbaar voor leden en alle leden hebben stemrecht. Donateurs van Milieudefensie zijn ook welkom maar hebben geen stemrecht.

Het bestuur bestaat uit ten minste zeven en ten hoogste elf personen. Eén van de bestuursleden wordt benoemd op bindende voordracht van de ondernemingsraad en één of twee bestuursleden worden benoemd door de lokale afdelingen van de vereniging. De overige leden van het Algemeen Bestuur worden gekozen door de ledenvergadering. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit ten minste drie en ten hoogste vier leden. Van het dagelijks bestuur maken deel uit: de voorzitter, de secretaris en de penningmeester. De voorzitter en de penningmeester worden door de ALV in functie gekozen. Het Algemeen Bestuur kiest de secretaris uit zijn midden. Indien het aantal leden van het Dagelijks Bestuur daalt beneden het voorgeschreven minimum van drie personen, blijft het bestuur bevoegd. Het is dan evenwel verplicht binnen zes maanden een ALV te beleggen waarin de voorziening in de openstaande plaats(en) aan de orde komt.

Na verkiezing door de ALV hebben bestuursleden een zittingstermijn van drie jaar. Daarna kan een bestuurslid zich nogmaals voor drie jaar verkiesbaar stellen. De maximale zittingsduur is dus zes jaar. Na deze zes jaar kan een bestuurslid gedurende tenminste één jaar niet voor een bestuursfunctie gekozen of benoemd worden.

Meer over de ALV's van 2012 vindt u in [▶ hoofdstuk 4](#)

Contact met het bestuur

Per e-mail [▶bestuur@milieudefensie.nl](mailto:bestuur@milieudefensie.nl)

of per post naar Milieudefensie, t.a.v. het bestuur, Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam.

**Samenstelling
Bestuur, Presidium en
Geschillencommissie.**

Lees verder

6.1 6.2 6.3 **6.4** 6.5 6.6 6.7

inhoud

42

6.4 Directie en management

De managers van de drie afdelingen vormen gezamenlijk met de directeur het managementteam. De samenstelling per 31 december 2012 zag er als volgt uit:

Hans Berkhuisen,
directeur

Nevenfuncties: algemeen
bestuurslid van FSC-Nederland;
Alternate member van de Excom
van Friends of the Earth Europe.

Sandra Ball,
manager
afdeling Campagnes

Nevenfuncties: geen

Andrea Zierleyn,
manager afdeling Actief

Nevenfuncties: geen

Benito Goedhoop,
manager
afdeling Bedrijfsvoering

Nevenfuncties: geen

Het [▶directiestatuut van Milieudefensie](#) is vastgesteld tijdens de bestuursvergadering van 12 maart 2011.

Salaris directeur

In 2012 bestond de directie uit gemiddeld 0,9 fte. Het bruto salaris inclusief vakantiegeld bedroeg € 66.421 de overige lasten € 24.609. De totale kosten bedroegen daarmee € 91.030. Er werden geen leningen, voorschotten of garanties aan de directeur verstrekt. Zijn salaris is door het bestuur in overleg met de OR vastgesteld.

Er werden geen leningen, voorschotten of garanties aan de directeur verstrekt. Zijn salaris is door het bestuur in overleg met de OR vastgesteld.

6.5 Risicomanagement

Reputatierisico's

Veel activiteiten van Milieudefensie spelen zich af onder het vergrootglas van de media. Een verkeerd gelopen actie of een onterechte beschuldiging aan het adres van een bedrijf, kan funest zijn voor onze reputatie en financiële gevolgen hebben. Om dergelijke risico's zo veel mogelijk uit te sluiten, neemt Milieudefensie onder andere het volgende in acht:

- We houden ons aan onze gedragscode; we communiceren eerlijk en open; we streven onze doelen in alle openheid na.
- Bij het naar buiten brengen van belastende feiten over bedrijven of instellingen staan bronvermelding en de controle van bronnen voorop.
- We investeren in een optimale relatie met de media.
- Bij 'hinderacties' worden risico's steeds opnieuw vooraf zorgvuldige afgewogen.

Risico's bij acties en campagnes

In 2012 werd er een risicoanalyse gemaakt in verband met onze Worse than Bad campagne rond de olieramp in Nigeria. Voor die campagne brachten vier 'gewone' burgers een bezoek aan de Nigerdelta om met eigen ogen te zien wat zich daar afspeelt. Van hun ervaringen werd verslag gedaan door een televisieploeg. Deze mensen werden begeleid door medewerkers van Milieudefensie.

Een bezoek aan de Nigerdelta is niet zonder gevaar. Daarom is er een stevige analyse gemaakt van de risico's en de manieren waarop die risico's tot een minimum beperkt konden worden. Daarbij was de intensieve samenwerking met onze Nigeriaanse zusterorganisatie doorslaggevend. Dankzij hun netwerk en expertise is de operatie zonder problemen verlopen.

Met haar meer confronterende acties heeft Milieudefensie een solide reputatie opgebouwd bij politie en marechaussee. Acties waaraan te grote fysieke risico's kleven, gaan we niet aan. Situaties waarbij derden onverwacht kunnen reageren worden vermeden. Meer gedurfde of complexere acties worden alleen met goed getrainde actievoerders gedaan. Eventuele juridische risico's die zijn verbonden aan acties, worden vooraf uitvoerig besproken en aan een advocaat voorgelegd. In 2012 was dit niet aan de orde.

Issuemanagement

Als er – ondanks alle voorzorgsmaatregelen, ingebouwde controlemechanismen en een open houding – toch iets misgaat, kan Milieudefensie een issueteam bijeenroepen om maatregelen te nemen en daarover naar buiten te treden. Is de situatie ontstaan door een fout van Milieudefensie, dan draaien we niet om de feiten heen maar geven we onze fout publiekelijk toe en proberen we de schade te herstellen. In 2012 heeft zich geen situatie voorgedaan die tot het bijeenroepen van een issueteam aanleiding gaf.

Financiële risico's

De inkomsten van Milieudefensie worden gebruikt om de activiteiten te financieren. Om de continuïteit van deze activiteiten te waarborgen, heeft Milieudefensie altijd diversiteit in haar geldbronnen nagestreefd.

Om financiële risico's in de toekomst zoveel mogelijk te beperken, heeft Milieudefensie haar strategie in 2010 heroverwogen. Een van de doelstellingen is Milieudefensie minder afhankelijk te maken van subsidies. Met een kleinere, efficiënter georganiseerde werkorganisatie, minder thema's en meer focus verwacht Milieudefensie deze financiële tegenslagen te kunnen overwinnen. De wijzigingen zijn vastgelegd in het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 en voor een belangrijk deel al in 2010, 2011 en 2012 doorgevoerd.

Continuïteitsreserve

Milieudefensie heeft een continuïteitsreserve gevormd voor dekking van risico's op korte termijn. De richtlijn 'Reserves Goede Doelen' van de VFI (Vereniging Fondsenwervende Instellingen), de brancheorganisatie van erkende goede doelen, geeft aan dat hiervoor een reserve kan worden aangehouden van minimaal de helft en maximaal anderhalf maal de jaarlijkse, operationele kosten van de werkorganisatie. Milieudefensie streeft ernaar de continuïteitsreserve te brengen op het intern gewenste niveau van 50 procent van de structurele uitvoeringskosten van de werkorganisatie. U leest meer over de continuïteitsreserve in [hoofdstuk 8.1](#)

Compliance: CBF en Code Wiffels

Betrouwbaarheid en transparantie zijn belangrijk voor Milieudefensie. De naleving van wet- en regelgeving is vanzelfsprekend. Dat een milieuorganisatie zich soms op verboden terrein begeeft of de toegang tot een bedrijf of instelling blokkeert om aandacht voor een milieuprobleem te vragen en maatregelen af te dwingen, is in Nederland geaccepteerd en goed vergelijkbaar met de middelen die de vakbeweging in kan zetten. Al moet gezegd, dat het begrip voor de inzet van de milieubeweging de laatste jaren onder druk is komen te staan.

Het maakt duidelijk, dat de milieubeweging meer moeite zal moeten doen om draagvlak voor haar inzet te organiseren en duidelijk te maken dat er aan een confronterende actie of een juridische procedure al een heel scala aan middelen is vooraf gegaan.

In 2010 is Milieudefensie onderworpen aan een uitgebreide hertoetsing van het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF). Milieudefensie voldoet aan de normen, daarom is het keurmerkcertificaat verlengd tot en met 2013.

De Code Wiffels is per 1 januari 2007 verplicht voor alle bij de VFI aangesloten organisaties. Milieudefensie is niet aangesloten bij de VFI, maar onderschrijft de code wel en voldoet volledig aan de eisen.

6.6 Werken bij Milieudefensie

In overeenstemming met haar doelstelling stelt Milieudefensie eisen aan het sociaal beleid van de eigen organisatie. Dat komt onder meer tot uitdrukking in het aantal mannen en vrouwen dat bij Milieudefensie werkt, de beperkte salarisverschillen en de aandacht voor deskundigheidsbevordering en loopbaanbegeleiding.

De uitgangspunten voor het sociaal beleid van Milieudefensie vindt u op [onze website](#).

Personeel en organisatie

Diversiteit

Eind 2012 lopen de leeftijden van alle betaalde medewerkers bij Milieudefensie uiteen van 26 tot 63 jaar. Vrouwen zijn iets in de meerderheid: 37 van de gemiddeld 65 betaalde medewerkers. De directeur is een man. Verder telt het managementteam nog een man en twee vrouwen.

In- en uitstroom

In 2012 vertrokken vijf vaste, betaalde medewerkers. Van vier medewerkers eindigde het tijdelijk contract. Er kwamen dertien nieuwe medewerkers bij, allen met een contract voor bepaalde tijd. Op 31 december 2011 bedroeg de formatie 48,0 fte (47,4 fte vast en 0,6 fte tijdelijk), op 31 december 2012 was dat 47,5 (44,9 fte vast en 2,6 fte tijdelijk). Deze ontwikkeling is conform het in het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 vastgelegde streven toe te werken naar een kleinere kernorganisatie die onafhankelijk is van overheidsbijdragen, met daaromheen een flexibele schil op basis van extern gefinancierde projecten.

Het aantal vaste kantoorvrijwilligers was in 2012 twintig (plus zeventien tijdelijke vrijwilligers). Er waren door het gehele jaar vijf stagiaires. Net als in 2011 waren er twee WIW-ers.

Aantal medewerkers in 2012 (stand december 2012)

Betaalde medewerkers met vast contract	56
Betaalde medewerkers met contract voor bepaalde tijd	10
Kantoorvrijwilligers	20
Stagiaire	5
WIW-ers (via Panthar Amsterdam)	2

Salarissen

Behalve de directeur (0,9 fte), werken alle medewerkers van Milieudefensie maximaal 0,8 fte. Alleen in bijzondere gevallen was, met toestemming van de OR, full-time werken mogelijk. Eind 2011 heeft de directie een instemmingsadvies ingediend bij de OR om voortaan naast part-time ook full-time werken mogelijk te maken. De OR wacht nog op de verwerking van een aantal voorwaarden, voordat zij kan instemmen.

Het laagste bruto salaris (schaal 1, trede 1) in 2011 bedroeg (bij fulltime dienstverband) € 1.968,- per maand. In 2012 zaten er geen medewerkers in schaal 1, trede 1.

Zie voor het salaris van de directeur [hoofdstuk 6.4](#)

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim (exclusief zwangerschap) lag in 2012 op 4,7 procent gemiddeld. In 2011 was dat 5,92 procent. Er was een lichte stijging van kort verzuim. In het begin van het jaar was er een aantal ziekmeldingen, waarbij werkdruk en de veranderende organisatie mogelijk een rol speelden.

Deskundigheidsbevordering en loopbaanbegeleiding

De leidinggevenden zijn primair verantwoordelijk voor het bespreken van opleidings- en loopbaanwensen met hun medewerkers. Indien er behoefte is aan ondersteuning kunnen medewerkers zelf aankloppen bij personeelszaken. In 2012 zijn er door de afdeling Personeelszaken op verzoek enkele loopbaangesprekken gevoerd met medewerkers. Verder hebben de managers meegedaan aan een incompany managementdevelopment traject van 10 dagdelen. De totale opleidingskosten voor 2012 waren begroot op € 40.000. Er is iets minder besteed, namelijk € 34.512.

Veiligheid

Milieudefensie heeft zeven bedrijfshulpverleners (BHV-ers), die onveilige situaties zoals brandgevaar en geblokkeerde nooduitgangen signaleren en het pand kunnen ontruimen bij brand. De BHV-ers hebben allen een EHBO-diploma. Zij werken nauw samen met de bedrijfshulpverlener van onze onderhuurder Friends of the Earth International.

Fysieke arbeidsomstandigheden

Eind 2011 is een Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) uitgevoerd. Een RI&E is een overzicht en beoordeling van alle relevante Arbo-risico's in de organisatie. Opvallende uitkomsten van de RI&E waren dat er sprake is van achterstand in werkzaamheden als gevolg van werkdruk en tijdsdruk en dat er door sommige medewerkers regelmatig en/of veel wordt overgewerkt.

In 2012 heeft P&O onderzoek gedaan naar de achtergronden hiervan. De conclusies zijn besproken in het MT en met de OR. Afgesproken is dat medewerkers meer invloed krijgen op de omvang van hun contract. Ook is het opleidingsprogramma voortgezet om de manier van werken te veranderen.

Het urenregistratiesysteem van AFAS moet bijdragen aan het inzichtelijk maken van waaraan de tijd vooral wordt besteed en hoe dat samenhangt met de inschattingen vooraf. Daarnaast maken we ieder jaar individuele plannings- en ontwikkelingsafspraken en besteden we meer aandacht aan het terugdringen van overwerk door afspraken met betrokken medewerkers te maken. Ook voor 2013 staan maatregelen klaar om werkdruk en overwerk tegen te gaan.

Inspraak medewerkers

De medewerkers van Milieudefensie voelen zich over het algemeen zeer betrokken bij hun werk. Die betrokkenheid is terug te zien in het aantal medewerkers dat ook buiten kantooruren bereid is voor Milieudefensie werkzaamheden te verrichten of mee te doen met acties en manifestaties. Over zaken die het werk en de organisatie aangaan, willen medewerkers meepraten. Formeel gebeurt dat via de ondernemingsraad. Ook zijn er maandelijks de zogeheten MT-bijeenkomsten, waar nieuw beleid wordt besproken en waar medewerkers hun inzichten kunnen delen. Daarnaast is er het Strategisch Overleg waarin we voor de organisatie relevante strategische onderwerpen elke drie weken behandelen. Tenslotte is in de reguliere overleggen ruimte voor inbreng.

Ondernemingsraad

Milieudefensie heeft een ondernemingsraad (OR) die de belangen van het personeel en de organisatie als geheel behartigt. De OR doet een bindende voordracht voor de invulling van een van de zetels binnen het verenigingsbestuur. In 2012 telde de ondernemingsraad net als in 2011 vijf leden. De OR sprak in 2012 met de directie over voorstellen om de organisatie efficiënter te maken (waarbij de nadruk lag op ondersteunende diensten), over de werkdruk en de gewenste omvang van arbeidscontracten. Ook overlegde de OR over de vernieuwde beoordelingscyclus en de nieuwe bedrijfsarts en maakte kennis met de nieuwe voorzitter van de vereniging.

6.7 Intern milieubeleid

De milieuprestaties van Milieudefensie zijn ten opzichte van voorgaande jaren weinig veranderd. De uitgangspunten van het interne milieubeleid van Milieudefensie zijn te vinden op www.milieudefensie.nl/publicaties/beleid.

Groene stroom

Milieudefensie gebruikt, uiteraard, uitsluitend groene stroom. In 2012 lag het verbruik op ongeveer 60.000 kWh, 42 kWh/m². Dat is lager dan in voorgaande jaren, omdat het personeelsbestand is gekrompen. Het gemiddelde voor kantoren is ongeveer 93 kWh/m².

Gas

Het gasverbruik is gestegen van 13.241 m³ in 2011 naar 16.556 m³ in 2012. Dat komt door de relatief strenge winter en omdat de verwarmingsketel door een defect niet optimaal heeft gefunctioneerd.

De cv-installatie en het luchtbehandelingsstelsel zijn centraal geregeld.

Er is een dag- en een nachtstand ingesteld. De temperatuur staat 's nachts en in het weekend ingesteld op 15 graden, en het luchtbehandelingsstelsel is uitgeschakeld.

Woon-werkverkeer en dienstreizen

Voor woon-werkverkeer wordt net als in voorgaande jaren alleen gebruik gemaakt van de fiets of het openbaar vervoer. De omvang is in vergelijking met 2011 ongeveer gelijk gebleven.

Voor dienstreizen hanteert Milieudefensie als regel, dat we de trein nemen als een bestemming binnen 24 uur per trein bereikbaar is. Dat betekent in de praktijk dat er binnen Europa niet gevlogen wordt. Voor projecten buiten Europa is de trein geen alternatief en wordt nu en dan wel gevlogen. In 2012 ging het om vluchten naar Kameroen, Nigeria en Rio de Janeiro.

Papier en water

Vergeleken met 2011 is ons papierverbruik en ons waterverbruik licht gedaald. Milieudefensie gebruikt 100 procent gerecycled papier.

Computer en printers

Nieuwe computers, printers en dergelijke worden met name geselecteerd op laag energieverbruik. Verder kijken we naar het grondstoffenverbruik en de recycle-mogelijkheden. Ook wordt gelet op het stand-by verbruik. De Fujitsu Siemens computers die wij op dit moment gebruiken zijn uiterst energiezuinig.

Milieudefensie gebruikt het besturingssysteem Linux. Ook dat levert milieuvoordelen op, omdat de eisen die aan de hardware worden gesteld lager zijn. Daardoor gaan computers langer mee en is er minder zware hardware nodig.

Voor servers en andere apparatuur zijn milieubewuste opties lastiger te vinden.

Wel heeft Milieudefensie haar web servers ondertussen ondergebracht in een zo milieubewust mogelijk datacentrum, waar uitsluitend groene stroom gebruikt wordt en ook de noodaggregaten gecompenseerd worden.

Hardware die we zelf niet meer kunnen gebruiken, gaat – als de apparatuur nog bruikbaar is – naar kleinere ngo's. Echt oude apparatuur wordt afgevoerd naar een erkend afvalverwerkingspunt.

Fondsenwerving

7

inhoud

De leden- en fondsenwervers en de mensen bij Milieudefensie die over de subsidieaanvragen gaan, hebben geweldig werk geleverd in 2012. Daardoor kon Milieudefensie 2012 wederom met een positief financieel resultaat afsluiten, terwijl het aantal leden en donateurs steeg naar ruim 83.000.

46

7.1 7.2 7.3 7.4

7.1 Groei ledenaantal

In 2012 steeg het aantal leden en donateurs met ruim 3.000. Dit is het gevolg van een bewuste inzet op de werving van nieuwe leden, die meer structureel bijdragen en in het algemeen nauwer verbonden zijn met de organisatie; meer dan de helft van de leden is geabonneerd op het magazine Down to Earth.

Leden betalen een vaste contributie (en vaak nog diverse vrijwillige extra giften). De steun van donateurs is vrijblijvender; hen wordt enkele malen per jaar gevraagd om een vrijwillige bijdrage.

7.1 7.2 7.3 7.4

7.2 Resultaten werving

Op 31 december 2012 telde Milieudefensie 45.643 leden, 2.928 meer dan in 2011 (eind 2011: 42.715). Het aantal donateurs bleef min of meer stabiel op 38.090 (eind 2011: 37.985). Het totaal aantal leden en donateurs stijgt naar 83.733 (2011: 80.700).

De contributies, donaties, giften, schenkingen en nalatenschappen bedroegen in 2012 samen € 3.503.193. Daarmee zijn de inkomsten stabiel ten opzichte van 2011 (2011: € 3.427.235).

De kosten van de fondsenwerving bedroegen € 819.348 (2011: € 575.553), 23,2 procent van de baten uit de fondsenwerving (2011: 16,6%). Aan de doelstelling is € 5.807.805 besteed, 79,9 procent van de totale baten (2011: 81,6%).

Meerjarenoverzicht fondsenwerving (exclusief overige baten fondsenwerving)

(in euro's)

	2012	2011	2010	2009	2008
Inkomsten begroot	3.252.238	3.279.811	2.908.000	3.220.437	3.386.874
Inkomsten gerealiseerd	3.503.193	3.427.235	3.097.967	2.918.891	3.158.188
Wervingskosten begroot	640.428	552.203	571.007	496.394	470.873
Wervingskosten gerealiseerd	819.348	575.553	616.507	586.854	479.427
Netto resultaat	2.683.845	2.851.682	2.481.639	2.332.037	2.678.761
Kosten t.a.v. gerealiseerde inkomsten	23,40%	16,79%	19,90%	20,10%	15,20%

7.3 Wervingsprogramma 2010-2015

In 2010 zijn we met onze werving een nieuwe weg ingeslagen. Door middel van telemarketing, straat- en deur-aan-deur werving zetten we in op het werven van doorlopende machtigingen. Deze bieden niet alleen in het lopende jaar, maar ook voor de komende jaren een structurele inkomstenstroom. We hebben ook in 2012 op deze manier geïnvesteerd in de inkomsten van de toekomst.

Wervingsmethoden

Het Algemene Beleidsplan (ABP) 2010-2015 van Milieudefensie bevat een aantal uitgangspunten die ingrijpende consequenties hebben:

- Onafhankelijkheid van subsidies.
- Fondsenwerving moet de basis worden van de inkomsten.
- Meer betrekken van de leden/donateurs van Milieudefensie en groei naar 100.000 leden/donateurs.

Naar aanleiding hiervan is een meerjarenraming gemaakt voor de inkomsten tot en met 2014. Daarin wordt uitgegaan van een afname van de subsidies en een groei van 5 procent van de contributies en 10 procent van de donaties.

Major Donors

In 2012 hebben we gekeken of er in onze database potentie zit om in te zetten op grote giftenfondsenwerving. Een deel van de mensen uit de database die voldoet aan het profiel is persoonlijk benaderd. Wat opvalt is dat we niet de enige organisatie zijn die deze groep benadert. Een belangrijke les is dat we ons niet alleen moeten focussen op deze groep. Ook daarbuiten zit wel degelijk potentie.

In 2012 hebben we een groep prospects voor Major Donor fondsenwerving kunnen identificeren en deze groep heeft het afgelopen jaar meer persoonlijke aandacht gekregen. Hiermee hebben we een belangrijke basis gelegd om in 2013 mee verder te kunnen.

Nalatenschappen

In 2012 hebben we getest of het zin heeft om actief op nalatenschappen te werven. Dit bleek zinvol. De reacties waren positief wat resulteerde in huisbezoeken en het versturen van brochures. Er blijkt behoefte te zijn aan informatie en bovendien heeft het nut om de mogelijkheid van nalaten meer bekend te maken. Daarom zijn we begonnen met adverteren in ons eigen blad. De verwachting is dat je hierdoor en door het actief benaderen van mensen, de inkomsten over 10 jaar flink vergroot. Door grote administratieve verbeteringen, kan dit nu allemaal gemonitord en geëvalueerd worden. Dat is een belangrijke stap vooruit.

Notariële aktes

Er is een belangrijke efficiëntie-en professionaliseringsslag gemaakt op het gebied van de Notariële aktes, waarbij een vijfjarige donatierelatie wordt aangegaan, zodat de inkomensdrempel voor aftrek niet geldt. Hierdoor hoeft er geen inkomstenbelasting te worden betaald door de donateur over het te doneren bedrag. Gevolg van de verbetering is meer behoud van notariële aktegevers en meer nieuwe aktegevers. Bovendien is de informatievoorziening over het afsluiten van een notariële akte voor de rechtszaak verbeterd en is het makkelijker om een notariële akte voor de Shell-rechtszaak af te sluiten. Dit heeft geleid tot een verdubbeling van het aantal notariële aktes voor de Shell-rechtszaak.

Evaluatie

Qua werving waren de ingezette kanalen gelukkig nog succesvol, waardoor we wederom een groei in onze achterban hebben kunnen realiseren. Vooral de straatwerving heeft hieraan een grote bijdrage geleverd. 2012 was evenwel geen gemakkelijk jaar. De inkomsten zijn niet gegroeid ten opzichte van 2011. Maar doordat de kosten lager uitvielen dan begroot is het netto resultaat uiteindelijk beter.

De terugloop van donateurs is in 2012 gestagneerd. Vooral de succesvolle campagne rondom de rechtszaak tegen Shell heeft hieraan bijgedragen. In samenwerking met de VARA produceerden we de tv-uitzending "Hallo Wereld, Hier Olieramp" die geheel in het teken stond van de vervuiling door Shell in Nigeria. Deze tv-uitzending werd uitgezonden op 5 oktober en leverde ruim 1.800 nieuwe donateurs op. Deze nieuwe mensen proberen we onder andere via telemarketing als doorlopende machtigers aan ons te binden.

Waar de structurele inkomsten (per machtiging) toenemen, zien we de donaties naar aanleiding van onze mailingen afnemen, niet alleen de respons maar ook gemiddelde giften. Een trend die we, gezien de situatie in ons land, deels aan de crisis wijden. Daarnaast zullen we steeds beter moeten worden in maatwerk: welke donateur heeft interesse in welk onderwerp, en daar zoveel mogelijk op inspelen. Ook Major Donors, nalatenschappen en notariële aktes moeten bijdragen aan de verhoging van donaties.

Privacybepaling

Persoonsgegevens die Milieudefensie via formulieren of op een andere manier bereiken, worden (uiteraard) nooit verstrekt aan derden. Milieudefensie slaat de gegevens strikt vertrouwelijk op. Binnen de organisatie zelf hebben slechts een paar medewerkers toegang tot deze gegevens. De adressendatabase van Milieudefensie is aangemeld bij het College Bescherming Persoonsgegevens.

7.4 Overheidsbijdragen, schenkingen en sponsoring

Voor verschillende activiteiten ontvangt Milieudefensie financiering van de Nederlandse overheid, de Europese Unie en ontwikkelingsorganisaties.

In 2011 startte de uitvoering van het vijfjarige programma van de Fair, Green & Global Alliantie waarin we samenwerken met de organisaties Both ENDS, Action Aid, Schone Kleren Campagne, SOMO en TNI. Het programma wordt gefinancierd door het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van het Medefinancieringsstelsel (MFS II). Samen met Friends of the Earth International (FoEI) – met name diverse Zuidelijke lidorganisaties – en Friends of the Earth Europe (FOEE) werken we binnen dit programma aan het behoud van de natuurlijke bestaansbronnen van gemeenschappen in ontwikkelingslanden.

Bijvoorbeeld door campagne te voeren tegen ontbossing en landroof voor de aanleg van oliepalmplantages. Milieudefensie wil daarbij in de eerste plaats voorkomen dat natuur en milieu in het Zuiden worden aangetast door Nederlandse bedrijven, of verloren gaan door het ontbreken van duurzaam Nederlands of Europees overheidsbeleid. Milieudefensie en de Zuidelijke FoEgroepen doen onderzoek naar misstanden, spreken de verantwoordelijken aan en stellen alternatieven voor.

Voor haar werk op het gebruik van soja als veevoer en de relatie met ontbossing en armoede in Latijns-Amerika ontvangt Milieudefensie sinds 2011 een driejarige programmasubsidie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van de Subsidiefaciliteit voor Burgerschap en Ontwikkelingssamenwerking (SBOS). Het project heet 'Verklein je voedselafdruk!'

Van de Europese Unie ontving Milieudefensie een subsidie voor het programma 'Making Extractive Industry work for Climate and Development', looptijd 2010-2012. Binnen dit project werkten we samen met zusterorganisaties uit het Friends of the Earthnetwerk en lidorganisaties van CEE Bankwatch Network aan de gevolgen van oliewinning voor mens en milieu in ontwikkelingslanden. Tot slot beschikte Milieudefensie in 2012 over een projectsubsidie van Oxfam Novib voor het project 'Geen voedsel in vliegtuigtanks!', over het gebruik van biokerosine door luchtvaartmaatschappijen.

Met een meerjarige subsidie van Hivos konden we in 2012 het brievenschrijfproject Earth Alarm financieren.

ANBI

In 2007 is Milieudefensie door het ministerie van Financiën erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Daardoor zijn giften aan Milieudefensie van de belasting aftrekbaar.

Sponsoring

Milieudefensie hanteert strenge richtlijnen voor fondsenwervende relaties met bedrijven:

- Bedrijven moeten voldoen aan de richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, zoals vastgelegd in het MVO Referentiekader.
- De fondsenwervende relatie is niet structureel en niet langdurig; het gaat om een financiële bijdrage aan een specifiek project.
- Milieudefensie of een andere bij Friends of the Earth aangesloten organisatie voert geen actie tegen het bedrijf.
- Milieudefensie blijft geheel onafhankelijk in haar activiteiten; dit wordt schriftelijk vastgelegd in een brief of een contract.

Nationale Postcode Loterij

Milieudefensie behoort sinds 1996 tot de vaste beneficianten van de Nationale Postcode Loterij (NPL). Begin februari 2012 ontving Milieudefensie een bedrag van 1,35 miljoen euro. Daarnaast ontvingen wij vanuit een extra trekking samen met de stichting Natuur & Milieu een bedrag van maar liefst 4,45 miljoen euro voor het project Drie keer groener, Duurzame Energiesnelweg A15.

In 2010 is de samenwerking van Milieudefensie met de Nationale Postcode Loterij geëvalueerd. Naar aanleiding daarvan is het contract en daarmee de toezegging van de jaarbijdrage verlengd tot en met 2014, onder voorbehoud van de uitkomsten van een tussentijdse toetsing eind 2012. Deze toetsing heeft begin 2013 plaatsgevonden en was zeer positief.

Dankzij de Postcode Loterij

Sinds 1996 heeft Milieudefensie al 25.787.080 euro van de Nationale Postcode Loterij gekregen. Een bijdrage van onschatbare waarde, omdat we hierdoor activiteiten kunnen doen die anders niet mogelijk zijn, of alleen op een veel kleinere schaal. Milieudefensie is de deelnemers en de Nationale Postcode Loterij zeer dankbaar voor deze steun.

[Lees verder](#)

Jaarrekening

8

inhoud

51

2012 was een financieel goed jaar voor Milieudefensie. Vooral de fondsenwerving was succesvoller dan verwacht. De bijdrage van de Nationale Postcodeloterij voor ons project Duurzame Energiesnelweg was een welkome aanvulling op onze middelen. Verder zijn we ook in 2012 zuinig geweest met uitgaven over de hele breedte. Het traject om financieel minder afhankelijk te worden van de rijksoverheid, heeft ertoe geleid dat de personele bezetting gestaag terugloopt, waardoor ook de (personeels) kosten dalen.

8.1 Inleiding

Het boekjaar 2012 was voor Milieudefensie een jaar dat met een positief financieel resultaat kon worden afgesloten. Het resultaat, € 194.147, is toegevoegd aan de continuïteitsreserve, dat hiermee weer op peil is.

Baten

In 2012 kwam € 7.273.386 beschikbaar voor de doelstellingen van de vereniging.

Ten opzichte van 2011 betekent dit een verbetering met € 623.449 (+9,4%). Deze stijging werd voornamelijk veroorzaakt door een stijging in de baten uit acties derden en een hogere onttrekking uit subsidies van overheden ten opzichte van de realisatie 2011.

De baten uit acties derden bedroegen € 1.812.816, een stijging van 17,2% (€ 265.568) ten opzichte van 2011. Dit is mede het gevolg van het door de Nationale Postcode Loterij gefinancierde project Energiesnelweg A15 (€ 160.003), deze was niet opgenomen in de begroting van 2012. De jaarlijkse bijdrage van € 1.350.000 van de Nationale Postcodeloterij is gelijk aan voorgaande jaren.

De overheidsbijdragen bedroegen € 1.818.595, een stijging van 17,5% (€ 270.469) ten opzichte van 2011. Dit is het gevolg van een hogere onttrekking in 2012 mede als gevolg van een lage onttrekking in 2011. Het betreft voornamelijk de bijdragen van het ministerie van Buitenlandse Zaken: SBOS (€ 172.324) en MFS2 (€ 117.561). De realisatie 2012 liep wel met € 105.405 achter op de begroting 2012.

Contributies, giften, donaties en nalatenschappen zijn licht gestegen met € 75.958 ten opzichte van 2011 (+2,2%), maar waren fors groter dan begroot (€ 250.955).

Lasten

De lasten in 2012 bedroegen € 7.079.239 tegen € 6.507.277 in 2011, een stijging van 8,8% (€ 571.962). Het grootste deel (€ 384.688) van de stijging is besteed aan doelstellingen. Ten opzichte van de begroting is er € 165.419 minder besteed. Doordat de urenregistratie in 2012 is verbeterd kunnen de lasten beter worden toegerekend aan de verschillende categoriën (zie paragraaf 8.7.3). Vorig jaar werden de lasten verdeeld op basis van het aantal fte's per categorie. De verfijning van de systematiek heeft gevolgen voor de vergelijkbare cijfers ten opzichte van de begroting 2012 en de realisatie 2011, er is ervoor gekozen deze niet aan te passen.

In [paragraaf 8.7.2](#) is een aantal kengetallen opgenomen die inzicht verschaffen in de prestaties van Milieudefensie. Zo is het percentage van beheer en administratie 5,9% ten opzichte van het totaal van de lasten.

De algemene kosten bedroegen € 1.632.806, een toename van € 228.311 vergeleken met de realisatie in 2011 (+16,3%). Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de gestegen wervingskosten (€ 85.793), de hogere kosten van de servicelijn (€ 71.567) en het in 2012 gestarte merktraject (€ 68.446).

De stijging van baten uit acties derden en overheidsbijdragen (samen € 536.037) brengen ook hogere activiteitskosten met zich mee van € 303.154 ten opzichte van de realisatie 2011. De activiteitskosten kwamen in 2012 op € 1.933.319, dit is € 131.319 meer dan begroot. Een groot deel van dit bedrag (51,1%) betreft subsidiegeld dat verkregen is voor partnerorganisaties in het Friends of the Earth netwerk.

De kosten van beheer en administratie zijn iets lager dan begroot (-€ 3.701), maar gestegen ten opzichte van vorig jaar met € 39.363.

Resultaat

Het resultaat van het boekjaar bedraagt € 194.147, en is toegevoegd aan de continuïteitsreserve.

Continuïteitsreserve

Per saldo is hierna de continuïteitsreserve € 1.765.201 groot (als percentage van de uitvoeringslasten 50,2%).

8.1 8.2 8.3 8.4 8.5 8.6 8.7.1 8.7.2 8.7.3 8.8

8.2 Balans 31 december 2012

53

Activa	31-12-2012	31-12-2011
Materiele vaste activa		
<i>Inventaris</i>	2.568	4.334
<i>Inrichting</i>	454	-
<i>ICT Hardware</i>	26.442	5.200
<i>ICT Software</i>	45.720	19.083
<i>Grond</i>	61.723	61.723
	<u>136.907</u>	<u>90.340</u>
Kortlopende vorderingen		
<i>Debiteuren</i>	121.448	146.340
<i>Rekening courant pensioenen</i>	347.958	8.107
<i>Overige vorderingen</i>	254.795	274.817
	<u>724.201</u>	<u>429.264</u>
Liquide middelen	4.102.892	2.555.007
Totaal activa	<u>4.964.000</u>	<u>3.074.611</u>
Passiva	31-12-2012	31-12-2011
Reserves		
<i>Continuïteitsreserve</i>	1.765.201	1.570.812
<i>Overige reserves</i>	49.158	49.400
	<u>1.814.359</u>	<u>1.620.212</u>
Kortlopende Schulden		
<i>Crediteuren</i>	305.360	397.592
<i>Belastingen en sociale premies</i>	70.748	70.821
<i>Overige transitorische passiva</i>	2.773.533	985.986
	<u>3.149.641</u>	<u>1.454.399</u>
Totaal Passiva	<u>4.964.000</u>	<u>3.074.611</u>

8.3 Staat van baten en lasten 2012

Baten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Baten uit eigen fondsenwerving	3.526.898	3.252.238	3.471.152
Baten uit acties van derden	1.812.816	1.580.000	1.547.248
Subsidies van overheden	1.818.595	1.924.000	1.548.126
Taakstelling	-	525.220	-
Advertentie-inkomsten	19.707	10.200	31.089
Rentebaten	95.370	43.000	52.322
Totaal baten	7.273.386	7.334.658	6.649.937

Lasten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Besteed aan doelstellingen			
<i>Voorlichting</i>	651.981	812.127	729.760
<i>Achterbanondersteuning</i>	432.005	946.877	850.720
<i>Thematische campagnes</i>	4.723.819	4.278.693	3.842.637
	5.807.805	6.037.697	5.423.117
Werving Baten			
<i>Kosten eigen fondsenwerving</i>	819.348	640.428	575.553
<i>Kosten verkrijging subsidies van overheden</i>	34.872	145.618	130.756
	854.220	786.046	706.309
Beheer en administratie	417.214	420.915	377.851
Totaal lasten	7.079.239	7.244.658	6.507.277
Saldo Baten en Lasten	194.147	90.000	142.660

Bestemming van het resultaat

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Reserve activiteitengeld 2010	-	-	- 54.145
Reserve lokale afdelingen	- 242	-	- 11.707
Toevoeging aan de continuïteitsreserve	194.389	90.000	208.512
Saldo Baten en Lasten	194.147	90.000	142.660

8.4 Grondslagen van Waardering en Resultaatsbepaling

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld conform de vanaf 1 januari 2011 aangepaste Richtlijn 650 "Fondsenwervende Instellingen".

Grondslagen

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op aanschafwaarde, onder aftrek van afschrijvingen die zijn gebaseerd op de geschatte economische levensduur. De afschrijvingen bedragen een vast percentage van de aanschafwaarde:

• Inventaris en Inrichting	20%
• Software	20-33%
• Hardware	20-33%

Grond

Op grond wordt niet afgeschreven.

Continuïteitsreserve

Een continuïteitsreserve is gevormd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de vereniging ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. De omvang van de reserve dient op het gewenste niveau van 50% van de jaarlijkse uitvoeringskosten van de werkorganisatie te zijn.

Bestemmingsreserve

Bestemmingsreserves worden gevormd wanneer het bestuur van de vereniging een deel van de reserves heeft afgezonderd voor een speciaal doel.

Het **Kasstroomoverzicht** is opgesteld op basis van de indirecte methode.

Resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de aan het jaar toe te rekenen opbrengsten en de aan het jaar toe te rekenen kosten. Een uitzondering hierop vormt de bate die als bijdrage van de Nationale Postcode Loterij ontvangen wordt. Deze wordt genoten in het jaar van ontvangst. Giften worden verantwoord in het jaar van ontvangst. De contributies worden verantwoord in het jaar waar ze betrekking op hebben. Subsidies worden in dezelfde periode verantwoord als waarin de kosten zijn gemaakt. Baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Eventuele voorschotten worden in het boekjaar waarin ze worden ontvangen verantwoord.

Kosten van Beheer en administratie

Kosten van beheer en administratie zijn kosten die de organisatie maakt in het kader van de (interne) beheersing en het voeren van de administratie. Zij worden niet toegerekend aan de doelstelling of de werving van baten.

8.1 8.2 8.3 8.4 **8.5** 8.6 8.7.1 8.7.2 8.7.3 8.8

inhoud

56

8.5 Kasstroomoverzicht

	2012	2011	2010
Kasstroom uit operationele activiteiten			
<i>Resultaat</i>	194.147	142.660	62.492
<i>Afschrijvingen materiële vaste activa</i>	14.085	52.106	72.591
Bruto kasstroom operationele activiteiten	208.232	194.766	135.083
<i>Mutaties kortlopende vorderingen</i>	- 294.937	236.811	551.406
<i>Mutaties kortlopende schulden</i>	1.695.242	455.270	- 364.644
Netto kasstroom operationele activiteiten	1.608.537	886.847	321.845
<i>Investerings in materiele vaste activa</i>	- 60.652	- 16.010	- 4.849
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	- 60.652	- 16.010	- 4.849
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-	-	-
Mutatie liquide middelen	1.547.885	870.837	316.996
Liquide middelen			
Liquide middelen 1 januari	2.555.007	1.684.170	1.367.174
Liquide middelen 31 december	4.102.892	2.555.007	1.684.170
Mutatie liquide middelen	1.547.885	870.837	316.996

8.6 Toelichting Balans

Activa

Materiële vaste activa	Inventaris	Inrichting	ICT Hardware	ICT Software	Totaal
Aanschafwaarde primo boekjaar	145.413	76.063	223.180	128.455	573.111
Investerings	-	-	15.581	45.071	60.652
Desinvesteringen	-	-	-	-	-
Aanschafwaarde ultimo boekjaar	145.413	76.063	238.761	173.526	633.763
Cum. Afschrijvingen primo boekjaar	141.079	76.063	217.980	109.372	544.494
Afschrijvingen	1.766	- 454	- 5.661	18.434	14.085
Cum. Afschrijvingen ultimo boekjaar	142.845	75.609	212.319	127.806	558.579
Boekwaarde primo boekjaar	4.334	-	5.200	19.083	28.617
Saldo mutaties	- 1.766	454	21.242	26.637	46.567
Boekwaarde ultimo boekjaar	2.568	454	26.442	45.720	75.184

	31-12-2012	31-12-2011
Betwuse Bongerd grond	56.723	56.723
Brabants Broek grond	5.000	5.000
Totaal grond	61.723	61.723

In het kader van de doelstelling is in het verleden grond aangekocht. Deze activa is gewaardeerd op aanschafwaarde, er wordt niet op afgeschreven.

Op de inrichting en ICT hardware is in het verleden te veel afgeschreven, resulterende in een negatieve afschrijving in 2012.

Kortlopende vorderingen	31-12-2012	31-12-2011
Debiteuren	40.342	109.388
Projectsubsidie 2009	-	14.497
Projectsubsidie 2010	-	2.520
Projectsubsidie 2011	-	19.935
Projectsubsidie 2012	81.106	-
	121.448	146.340
Rekening-courant pensioenen		
Rekening-courant Zwitserleven (Reaal)	347.958	8.107
	347.958	8.107
Overige Vorderingen		
Lokale Afdelingen vorderingen	1.360	2.107
Voorschotten personeel	4.650	5.047
Vooruitbetaalde nota's	121.341	130.267
Overige transitorische activa	127.444	137.397
	254.795	274.818
Totaal kortlopende vorderingen	724.201	429.265

In 2012 is een voorschot aan Zwitserleven (voorheen Reaal) overgemaakt over de jaren 2012 en 2013 waardoor de totale kortlopende vorderingen zijn gestegen, in 2011 was er geen voorschot overgemaakt.

Liquide middelen	31-12-2012	31-12-2011
Kas	10	134
ING Bank	156.836	362.486
Triodos Bank	405.985	315.630
ASN Bank	3.540.061	1.876.757
Totaal liquide middelen	4.102.892	2.555.070

Bij de Triodosbank is een bedrag van € 56.250 geblokkeerd vanwege de afgegeven huurgarantie aan de verhuurder. Verder zijn alle liquide middelen direct opeisbaar. Het dagelijkse betalingsverkeer wordt verzorgd door de Triodos Bank.

De lokale afdelingen hebben € 52.110 aan liquide middelen. De vorderingen (€ 1.360) en schulden (€ 4.312) van de lokale afdelingen zijn resp. onder overige vorderingen en overige transitorische passiva geplaatst.

Passiva

Reserves	31-12-2012	31-12-2011
Continuïteitsreserve		
Begin boekjaar	1.570.812	1.362.300
Mutaties	194.389	208.512
Einde boekjaar	1.765.201	1.570.812

Toelichting Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd voor dekking van risico's op korte termijn. Milieudefensie streeft ernaar deze reserve te brengen op een niveau van 50 procent van de structurele uitvoeringskosten. Dat is ultimo 2012 gelukt, het percentage bedroeg 50,2 procent, terwijl ultimo 2011 dit percentage 45,2 procent was. De uitvoeringskosten van de werkorganisatie zijn nader gespecificeerd in [hoofdstuk 8.7.3](#) en bedragen € 3.513.114.

Reserve Lokale Afdelingen	31-12-2012	31-12-2011
Begin boekjaar	49.400	61.107
Mutaties	- 242	- 11.707
Einde boekjaar	49.158	49.400

Toelichting Reserve Lokale Afdelingen

De bestemmingsreserve lokale afdelingen is bestemd om lokale afdelingen, in het kader van de doelstelling van Milieudefensie, activiteiten te laten verrichten.

Totaal reserves	31-12-2012	31-12-2011
	1.814.359	1.620.212

Kortlopende schulden	31-12-2012	31-12-2011
Crediteuren	305.360	397.592
Belastingen en sociale Premies		
Loonbelasting en sociale premies	70.209	68.894
Omzetbelasting	539	1.927
	70.748	70.821
Overige kortlopende schulden		
Nog te besteden/ vooruitontvangen:		
- Nat. Postcode Loterij tbv Duurzame energieweg A15	2.064.997	-
- Min. van Buitenlandse Zaken, MFS2 via Both Ends tbv FGG	89.552	265.548
- Min. van Buitenlandse Zaken, SBOS tbv Voedselafdruk	131.562	164.794
- IUCN NL, Ecosystem Alliance tbv Mijnbouw	44.679	-
- EU, EuropeAid via FoE Hungary tbv Development Fields	11.322	-
- Kleine Hoefprint tbv Kaasbestelling	17.626	-
- Oxfam Novib, GROW-fonds tbv Bio-energie	-	87.105
- Hivos tbv Earth Alarm	-	51.860
- EU, EuropeAid tbv Extractive industries	-	38.164
- Overige subsidies	2.212	-
Terug te betalen:		
- Agentschap NL, SMOM tbv Green Canteen	0	4.396
Te betalen vakantiegeld/dagen	302.456	259.299
Vooruit ontvangen contributie	8.347	39.093
Overige transitorische passiva	100.780	75.728
	2.773.533	985.986
Totaal kortlopende schulden	3.149.641	1.454.399

De toename van saldo kortlopende schulden in 2012 wordt voornamelijk veroorzaakt door het project Energiesnelweg A15 van de Nationale Postcode Loterij. Het totale projectbedrag, € 2.225.000, is in 2012 ontvangen terwijl het project loopt tot en met 2015. In 2012 is op dit project € 160.003 gerealiseerd zodat er nog € 2.064.997 als nog te besteden op de balans staat.

Niet in de Balans opgenomen verplichtingen

Garanties:

- Door de Triodos Bank is namens Milieudefensie een huurgarantie van € 56.250 aan de verhuurder afgegeven. Bij de Triodosbank is dit bedrag geblokkeerd vanwege de afgegeven huurgarantie aan de verhuurder.

Meerjarige financiële verplichtingen:

- Het huurcontract voor de Nieuwe Looiersstraat 31: jaarlijks € 225.000, loopt tot 2021.
- Een contract met Tomec kantooroplossingen is aangegaan tot maart 2018 voor de lease van kopieerapparaten: jaarlijks € 13.480.
- De pensioenregeling van de vereniging is een toegezegd-pensioenregeling. De jaarlijks verschuldigde premie is in de vereniging en lasten opgenomen. Overige risico's die aan deze pensioenregeling zijn verbonden zijn niet in de balans tot uitdrukking gebracht.
- Een contract met RAET voor het verwerken van de salarisadministratie is aangegaan tot 2015 (jaarlijks € 9.093).

Pensioenen:

- De pensioenen zijn ondergebracht bij Zwitserleven verzekeringen.
- Milieudefensie kent een middelloonregeling.
- In principe is er geen recht op indexatie van de pensioenen door medewerkers. Een eventuele financiering van de jaarlijkse indexatie vindt plaats in overleg met de ondernemingsraad waarbij gekeken wordt of Milieudefensie de indexatie vanuit de middelen kan financieren.

8.7 Toelichting staat van Baten en Lasten

8.7.1 Toelichting Baten

Baten uit eigen fondsenwerving

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Contributies, giften en donaties			
<i>Contributies</i>	1.112.312	800.050	1.106.967
<i>Giften en donaties</i>	2.340.748	2.412.188	2.307.528
<i>Nalatenschappen</i>	50.133	40.000	12.740
	<u>3.503.193</u>	<u>3.252.238</u>	<u>3.427.235</u>
Overige baten fondsenwerving			
<i>Overige baten fondsenwerving</i>	23.705	-	11.443
<i>Greenchoice</i>	-	-	15.000
<i>Nationale Jeugdraad Utrecht tbv Rank a school</i>	-	-	11.474
<i>Grundtvig, Europees Platform tbv papier sparen</i>	-	-	6.000
	<u>23.705</u>	<u>-</u>	<u>43.917</u>
Totaal Baten uit fondsenwerving	<u>3.526.898</u>	<u>3.252.238</u>	<u>3.471.152</u>

Ten opzichte van de realisatie 2011 is er een lichte stijging (1,6 procent) van de baten uit eigen fondsenwerving te zien.

Baten uit acties van derden

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	1.350.000	1.350.000	1.350.000
Nationale Postcode Loterij tbv Duurzame energiesnelweg A15	160.003	-	-
IUCN NL, Ecosystem Alliance tbv Mijnbouw	75.321	100.000	-
OAK Foundation	35.857	-	-
Friends of the Earth Europe	30.662	-	2.763
Friends of the Earth International	21.720	-	21.500
Hivos tbv Earth Alarm	51.860	30.000	84.518
Oxfam Novib, GROW-fonds tbv Bio-energie	87.105	100.000	12.895
Alleato tbv Think global, act local	288	-	-
Oxfam Novib tbv mvo 2010	-	-	75.572
	<u>1.812.816</u>	<u>1.580.000</u>	<u>1.547.248</u>

De baten uit acties van derden zijn flink gestegen (17,2 procent) ten opzichte van de realisatie 2011.

Subsidies overheden

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Min. van Buitenlandse Zaken, MFS2 via Both Ends tbv FGG	1.038.503	1.105.000	920.942
EU, EuropeAid tbv Extractive industries	430.782	422.000	358.581
Min. van Buitenlandse Zaken, SBOS tbv Voedselafdruk	333.000	362.000	135.000
EU, EuropeAid via FoE Hungary tbv Development Fields	16.615	25.000	-
Min. van Buitenlandse Zaken, SBOS tbv EKO-tellingen	2.162	-	27.838
Agentschap NL, SMOM tbv Koelkast dicht!	-	-	31.722
Agentschap NL, SMOM tbv Green Canteen	- 1.135	-	71.243
EU, EuropeAid via FoE Hungary tbv Feeding Fuelling Europe	- 771	-	-
Gemeente Delft tbv Food@Farm	- 560	10.000	2.800
	<u>1.818.595</u>	<u>1.924.000</u>	<u>1.548.126</u>

De realisatie van overheidssubsidies steeg met 17,5 procent ten opzichte van de realisatie 2011.

Taakstelling

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Taakstelling	-	525.220	-
	<u>-</u>	<u>525.220</u>	<u>-</u>

De taakstelling is opgevangen door zowel de Duurzame energiesnelweg A15, extra inkomsten Fondsenwerving en bezuinigen op uitgaven Campagnes.

Down to Earth

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Advertentie-inkomsten	19.707	10.200	31.089
	<u>19.707</u>	<u>10.200</u>	<u>31.089</u>

Rente inkomsten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Rente inkomsten	95.370	43.000	52.322
	<u>95.370</u>	<u>43.000</u>	<u>52.322</u>

Totaal Baten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
	<u>7.273.386</u>	<u>7.334.658</u>	<u>6.649.937</u>

8.7 Toelichting staat van Baten en Lasten

8.7.2 Toelichting Lasten

Lasten	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Besteed aan doelstellingen			
<i>Voorlichting</i>	651.981	812.127	729.760
<i>Ondersteuning achterban</i>	432.005	946.877	850.720
Subtotaal Besteed aan doelstellingen	1.083.986	1.759.004	1.580.480
Campagnes			
<i>Landbouw en voedsel</i>	617.787	550.524	475.828
<i>Internationaal: - Subsidies overheden</i>	1.153.457	789.063	585.347
<i>- Partners buitenland</i>	988.044	930.000	850.454
<i>Jongeren</i>	89.709	93.838	123.329
<i>Verkeer</i>	606.857	560.022	397.446
<i>Milieu algemeen</i>	1.267.965	1.355.246	1.410.233
Subtotaal Campagnes	4.723.819	4.278.693	3.842.637
Werving baten			
<i>Kosten eigen fondsenwerving</i>	819.348	640.428	575.553
<i>Kosten verkrijging van subsidies overheden</i>	34.872	145.618	130.756
Subtotaal Werving baten	854.220	786.046	706.309
Beheer en administratie	417.214	420.915	377.851
Totaal lasten	7.079.239	7.244.658	6.507.277

Toelichting onderverdeling lasten

In 2012 is het urenstelsysteem verbeterd ten opzichte van 2011. Hierdoor is het mogelijk geweest de allocatie naar doelstellingen te baseren op uren in plaats van personeel. De verdeling geeft zo een beter beeld van de werkelijkheid, maar wijkt qua opstelling af van de realisatie 2011.

Toelichting Besteed aan doelstellingen / internationaal partners buitenland:

Buitenlandse partners zijn partners waarmee samen een subsidie is verkregen. Milieudefensie is de hoofd-aanvrager/beneficiënt van de subsidie, sluit een contract af met deze partners en sluit in het subsidie-budget opgenomen bedragen voor de partners zonder financiële opslag door naar deze organisaties.

Toelichting kosten Werving baten

Milieudefensie streeft naar een doelmatige en efficiënte besteding van middelen, de kosten van verwerving van inkomsten dienen in redelijke verhouding te staan tot het beoogde doel om middelen te genereren voor de realisering van de doelstellingen.

Hieronder een aantal kengetallen:

Kosten van eigen fondsenwerving

	REALISATIE 2012	REALISATIE 2011
Kosten van eigen fondsenwerving	819.348	575.553
Baten eigen fondsenwerving	3.526.898	3.471.152
In procenten	23,2%	16,6%

Bestedingspercentage baten doelstelling

	REALISATIE 2012	REALISATIE 2011
Kosten doelstellingen	5.807.805	5.423.117
Totaal baten	7.273.386	6.649.937
In procenten	79,9%	81,6%

Bestedingspercentage lasten doelstelling

	REALISATIE 2012	REALISATIE 2011
Kosten doelstellingen	5.807.805	5.423.117
Totaal lasten	7.079.239	6.507.277
In procenten	82,0%	83,3%

Kosten Beheer en administratie

	REALISATIE 2012	REALISATIE 2011
Personeelskosten	311.097	276.829
Overige kosten	106.117	101.022
Totaal	417.214	377.851
Totaal lasten	7.079.239	6.507.277
In procenten	5,9%	5,8%

Kosten Beheer en administratie

Kosten van beheer en administratie zijn kosten die niet worden toegerekend aan de doelstellingen van de vereniging, maar zijn gemaakt ten behoeve van de (interne) beheersing en de voering van de administratie. Milieudefensie heeft als beleidsdoelstelling niet boven de 6% te komen met de kosten Beheer en administratie.

Personeelslasten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Salariskosten	2.118.247	2.092.500	2.036.455
Sociale lasten	330.915	323.400	318.212
Pensioenlasten	318.094	249.200	277.360
Arbodienst en herverzekering ziekte	25.544	23.500	34.141
Ontvangen ziekengeld	- 18.513	-	- 48.668
Uitzendkrachten en freelancers	85.597	91.071	130.919
Reiskosten	52.529	71.400	66.961
Opleidingskosten	34.512	40.000	42.950
Overige personeelskosten	59.894	69.674	66.324
Totaal Personeelskosten	3.006.819	2.960.745	2.924.654

Personeelslasten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Formatie in Fte	Fte	Fte	Fte
Aantal Fte - kernorganisatie	44,9	46,9	47,4
Aantal Fte - project specifiek	2,6	-	0,6
WIW	1,6	1,6	1,6

De aantallen Fte zijn de standen per ultimo 2012. De gemiddelde bezetting in 2012 van de kernorganisatie en projectspecifiek samen was 47,7 Fte.

Bestuur en directie

De bestuurders waren onbezoldigd actief. Er zijn geen leningen, voorschotten, of garanties verstrekt aan directie en bestuur.

In 2012 bestond de directie uit gemiddeld 0,9 Fte, waarbij de kosten bedroegen:

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Brutoloon incl. 8% Vakantietoelage	66.421		64.152
Overige lasten	24.609		26.500
Totaal	91.030		90.652

Afschrijvingen

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Afschrijvingen	14.085	67.320	52.106
Totaal Afschrijvingen	14.085	67.320	52.106

Huisvestingskosten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Huur + servicekosten en energie	290.566	293.390	286.014
Onderhoudskosten	35.230	28.500	28.434
Overige huisvestingskosten	13.962	17.952	12.668
Doorbelaaste huisvestingskosten	- 40.336	59.518	- 39.381
Doorbelaaste overige kosten	- 3.456	-	- 3.501
Totaal Huisvestingskosten	295.966	280.324	284.234

Kantoorkosten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Automatiseringskosten	113.070	101.816	119.885
Repro kosten	24.972	30.040	29.363
Receptie en telefoon	19.240	22.800	24.150
Documentatie	2.689	2.040	2.464
Financiële kosten	45.860	33.433	43.408
Overige algemene kosten	2.049	-	3.693
Doorbelaaste kantoorkosten	- 11.636	- 10.283	- 11.340
Totaal Kantoorkosten	196.244	179.846	211.623

Automatisering betreft voornamelijk de implementatiekosten van Charibase en AFAS (per saldo € 45.688), En de licentiekosten van Charibase, Twinfield en Newbase (per saldo € 47.432). De financiële kosten bestaan onder andere uit accountantskosten, salarisadministratie en overige kosten.

Algemene Kosten

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Fondsenwerving en servielijn			
<i>Servielijn</i>	560.431	648.530	488.864
<i>Wervingskosten</i>	478.240	541.000	392.447
<i>Kosten ledenadministratie</i>	37.414	35.000	34.197
Subtotaal Fondsenwerving en servielijn	1.076.085	1.224.530	915.508

De kosten van ledenadministratie en servielijn zijn achter gebleven op de begroting. Wel is er meer besteed (17,5 procent) dan de realisatie 2011.

Publiciteit

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Kosten publiciteit	46.936	40.597	34.044
<i>Corporate</i>	3.728	10.400	1.258
<i>Activiteiten</i>	68.446	66.500	526
<i>Jaarverslag</i>	15.582	15.096	5.256
<i>Internet</i>	21.761	18.360	18.997
Subtotaal Publiciteit	156.453	150.953	60.081

In 2012 is er gestart met het merkentrajec, dit verklaart de stijging in de categorie activiteiten.

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Lokale afdelingen			
<i>Lokale afdelingen</i>	20.101	33.980	34.856
Subtotaal Lokale afdelingen	20.101	33.980	34.856

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Magazine "Down to Earth"			
<i>Productiekosten blad</i>	166.311	151.754	158.466
Subtotaal Magazine "Down to Earth"	166.311	151.754	158.466

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Bestuurskosten			
<i>Kosten directie en bestuur</i>	7.260	18.360	15.810
<i>Reis en verblijfkosten</i>	12.300	10.200	2.057
<i>Lidmaatschap FoEI en FoEE</i>	82.817	131.580	94.411
<i>Kosten ALV</i>	8.728	12.240	8.294
<i>Beleidsdagen</i>	5.915	6.120	5.983
<i>Ondernemingsraad</i>	321	6.120	48
<i>Groene 11 en overige lidmaatschappen</i>	25.385	6.120	17.564
<i>Overige kosten</i>	1.822	11.220	3.976
Subtotaal Bestuurskosten	144.548	201.960	148.143

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Overige kosten			
<i>Onderzoekskosten</i>	27.508	68.000	40.647
<i>Teamkosten</i>	6.199	69.500	3.837
<i>Advieskosten</i>	6.868	20.500	10.278
<i>Documentatie en abonnementen</i>	3.969	6.500	1.162
<i>Acquisitie en verwerving</i>	52	-	4.933
<i>Reis- en verblijfkosten</i>	102	141	3.959
<i>Lidmaatschappen</i>	4.783	11.300	7.629
<i>Lokale afdelingen kosten</i>	8.515	5.000	11.583
<i>Diverse kosten</i>	11.312	10.306	3.413
Subtotaal Overige kosten	69.308	191.247	87.441

	REALISATIE 2012	BEGROOT 2012	REALISATIE 2011
Totaal Algemene kosten	1.632.806	1.954.424	1.404.495

8.1 8.2 8.3 8.4 8.5 8.6 8.7.1 8.7.2 **8.7.3** 8.8

8.7 Toelichting staat van Baten en Lasten

8.7.3 Toelichting Lastenverdeling

	voorlichting	achterban- ondersteuning	thema Duurzaam Voedsel	thema Internationaal	thema Jongeren Actief	thema Mobiliteit/ verkeer	thema Milieu algemeen	thema buitenlandse partners	fondsenwerving	verkrijging subsidies van overheden	beheer en administratie	realisatie 2012	begroting 2012	realisatie 2011
Uren 2012	3.896,3	9.237,3	8.522,5	13.100,6	2.011,8	10.789,5	28.154,6	-	6.864,3	924,5	9.636,4	93.137,53		
Uitvoeringskosten														
Personeelslasten	125.785	298.212	275.137	422.934	64.948	348.323	908.934	-	221.603	29.846	311.097	3.006.819	2.960.745	2.924.654
Afschrijvingen	589	1.397	1.289	1.981	304	1.632	4.258	-	1.038	140	1.457	14.085	67.320	52.106
Huisvestingskosten	12.381	29.353	27.082	41.630	6.393	34.286	89.468	-	21.813	2.938	30.622	295.966	280.324	284.234
Kantoorkosten	8.210	19.463	17.957	27.603	4.239	22.734	59.323	-	14.463	1.948	20.304	196.244	179.846	211.623
Subtotaal	146.965	348.425	321.465	494.148	75.884	406.975	1.061.983	-	258.917	34.872	363.480	3.513.114	3.488.235	3.472.617
Algemene kosten														
Fondsenwerving en servicelijn	478.240	-	-	-	-	-	-	-	560.431	-	37.414	1.076.085	1.224.530	915.508
Publiciteit	8.051	19.088	17.611	27.071	4.157	22.295	58.179	-	-	-	-	156.453	150.953	60.081
Lokale afdelingen	-	20.101	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20.101	33.980	34.856
Magazine "Down to Earth"	8.559	20.291	18.721	28.777	4.419	23.700	61.845	-	-	-	-	166.311	151.754	158.466
Bestuurskosten	6.599	15.644	14.434	22.187	3.407	18.273	47.683	-	-	-	16.320	144.548	201.960	148.143
Overige kosten	3.567	8.456	7.802	11.992	1.842	9.877	25.773	-	-	-	-	69.308	191.247	87.441
Subtotaal	505.016	83.580	58.568	90.027	13.825	74.145	193.480	-	560.431	-	53.734	1.632.806	1.954.424	1.404.495
Activiteitskosten														
Activiteitskosten	-	-	237.754	569.282	-	125.737	12.502	988.044	-	-	-	1.933.319	1.802.000	1.630.165
Subtotaal	-	-	237.754	569.282	-	125.737	12.502	988.044	-	-	-	1.933.319	1.802.000	1.630.165
Totaal	651.981	432.005	617.787	1.153.457	89.709	606.857	1.267.965	988.044	819.348	34.872	417.214	7.079.239	7.244.658	6.507.277

In de kosten van beheer en administratie zijn onder andere kosten van personeel opgenomen dat niet direct heeft meegewerkt aan de campagnes en projecten.

De lastenverdeling is gebaseerd op het werkelijk aantal geschreven uren.

inhoud

8.8. Overige gegevens

Besluit bestemming van het resultaat

Door het bestuur wordt voorgesteld om het resultaat over 2012 als volgt te bestemmen:

	2012
Reserve Lokale afdelingen	- 242
Toevoeging aan de continuïteitsreserve	194.389
Saldo over 2012	194.147

Bovengenoemd voorstel is in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Vereniging Milieudefensie te Amsterdam.

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2012 van Vereniging Milieudefensie te Amsterdam gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2012 en de staat van baten en lasten over 2012 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur
Het bestuur van de vereniging is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 "Fondsenwervende instellingen". Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant
Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de vereniging gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Dubois & Co. Registeraccountants is een maatschap van praktijkvennootschappen. Op alle opdrachten die aan ons kantoor worden verstrekt zijn onze algemene voorwaarden van toepassing. Deze voorwaarden, waarvan de tekst is opgenomen op de website www.dubois.nl, bevatten een aansprakelijkheidsbeperking.

Oranje Nassaulaan 1
1075 AH Amsterdam
Postbus 53028
1007 RA Amsterdam

Telefoon 020 571 23 45
Telefax 020 664 21 87
E-mail info@dubois.nl
www.dubois.nl

VENNOTEN
drs. A.P. Buteijn
drs. J.J.M. Huijbregts
M. Karman
J.J.H.G. Stengs
drs. C. Visser

MEDEWERKERS-REGISTERACCOUNTANT
M. Belkadi
drs. P.A.J.M. Bonants
drs. R.W.J. Bruinooge

SENIOR ORGANISATIEADVISEUR
drs. P.W.A. Kasteleyn, RC

Oordeel betreffende de jaarrekening
Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Vereniging Milieudefensie per 31 december 2012 en van het resultaat over 2012 in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 "Fondsenwervende instellingen".

Amsterdam, 22 mei 2013

Dubois & Co. Registeraccountants

Origineel getekend door:
A.P. Buteijn en M. Belkadi

Milieudefensie in 2013

9

inhoud

In de eerste helft van 2013 beleeft onze Kleine Hoefprint campagne zijn hoogtepunt: gaat het Milieudefensie lukken genoeg bestellingen binnen te halen om een kaasmaker te verleiden oerwoudvrije kaas te maken? In 2013 valt ook de beslissing over het zeer omstreden schaliegas: blijven (proef) boringen in Nederland verboden of niet? Milieudefensie trekt, samen met Schaliegasvrij Nederland, de kar. In 2012 werd de basis gelegd voor een beweging om de lucht weer gezond te maken. In 2013 en 2014 willen we oogsten.

9.1 Algemeen

Het jaar 2013 is een spannend jaar voor ons allemaal. Zet de financiële crisis door en blijven de kabinetten inzetten op terugkeer naar de oude economie, of komen er doorbraken naar een meer groene en duurzame aanpak?

Het SER-traject "Naar een Energieakkoord voor duurzame groei" biedt aangrijpingspunten voor een duidelijke verandering in aanpak, waarbij bedrijven, milieuorganisaties en de overheid samenwerken om tot een eenduidig en betrouwbaar energiebeleid te komen.

Milieudefensie roert zich nadrukkelijk in dit debat. Hoe wordt in de toekomst onze leefomgeving en de natuur beschermd? Er komt een nieuwe, alles omvattende omgevingswet, die in procedures van alles gaat vastleggen, behalve de kwaliteit van de leefomgeving zelf. Dat moet apart in Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) worden geregeld. De nieuwe Natuurwet lijkt niet alleen de natuur te gaan beschermen, maar ook allerlei recreatie- en ondernemersbelangen.

En Ontwikkelingssamenwerking wil het kabinet gaan overlaten aan het bedrijfsleven, zonder al teveel condities, waaraan de Hulp en Handel zouden moeten voldoen.

Kortom, er is nogal veel aan de gang en dat biedt kansen voor nieuwe ontwikkelingen, maar ook een veelheid aan bedreigingen. Milieudefensie wil hierbij op een effectieve wijze haar rol in blijven spelen. Om daar ook naar de leden en het bureau duidelijkheid in te bieden, ontwikkelen we een nieuw "Richtinggevend Kader", waarin we scherper dan voorheen formuleren wat we doen en waarom, met welke prioriteiten en welke aanpakken en welk beeld daarbij past.

9.2 Campagnes

Voedsel: Regionalisering van de voedselproductie en megastallen

Tot aan de zomer van 2013 gaat Milieudefensie door met de Kleine Hoefprint campagne. Ook na de zomer gaan we door met het bevorderen van de teelt van Europese veevoergewassen en met acties om de import van Zuid-Amerikaanse soja te verminderen. We zullen ons dan meer gaan richten op de politiek.

In 2013 blijven we ons ook inzetten om de enorme schaalvergroting in de veehouderij (megastallen) te bestrijden. Dat doen we door het landelijk beleid te beïnvloeden, lokale groepen bij concrete gevallen te ondersteunen en door de maatschappelijke aandacht ook te richten op de negatieve invloed van de intensieve veehouderij op de volksgezondheid. Milieudefensie gaat zich ook mengen in het debat over de noodzaak om de veestapel in Nederland te beperken.

Zoals ieder jaar organiseren we in het najaar van 2013 weer de EKO-tellingen en brengen we samen met Foodwatch een nieuwe Gifmeter uit.

Naar aanleiding van de zeer geslaagde documentaire "Hallo Wereld, hier olieramp" (►zie hoofdstuk 3.1) is Milieudefensie uitgenodigd te participeren in een nieuw format voor een televisieserie bij SBS, genaamd de Spreekbeurt. Scholieren en studenten worden hierin gevolgd terwijl zij werken aan een spreekbeurt of presentatie voor school. De televisiemakers zijn met name enthousiast over de wijze waarop Milieudefensie de soja-problematiek met de Kleine Hoefprint campagne heeft aangekaart. Dankzij een royale gift van een betrokken lid en een bijdrage van Milieudefensie en onze jongerenorganisatie JMA kunnen we aan de slag met dit programma.

Verkeer: Gezonde lucht en Energiesnelweg

In 2012 heeft Milieudefensie hard gewerkt aan een lokale basis voor haar campagne om de lucht gezonder te maken. Die basis is nodig om ook de volgende stappen in de campagne 'Samen voor gezonde lucht' met succes te kunnen zetten. In 2013 gaan we van luchtkwaliteit een lokaal politiek issue maken. Dat doen we met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen in 2014. Dan willen we oogsten in de vorm van zoveel mogelijk concrete maatregelen of toezeggingen om de lucht gezonder te maken.

2013 is ook het Europese jaar van de lucht. Europa is heel bepalend voor onze luchtkwaliteit en dit jaar worden de nieuwe EU luchtkwaliteitsnormen vastgesteld en daarmee de ambities voor de komende jaren. Door op Europees, nationaal en lokaal beleid actief te zijn kunnen we de maatregelen nemen die de lucht gezond maken.

Ook de Energiesnelweg begint op stoom te komen. Begin 2013 worden de concepten om elektrische auto's te delen afgerond en starten de eerste pilots. Het project sluit aan bij de opkomende trend van autodelen en elektrisch rijden. De nieuwe generatie hecht minder aan de status van autobezit, het draait vooral om toegang tot en gebruik. Ook onder bedrijven tot 250 werknemers zit autodelen in de lift. Doordat automobilisten straks de directe relatie ervaren tussen windmolens en de brandstof voor hun auto zal de Duurzame Energiesnelweg draagvlak voor met name wind op land vergroten.

Internationaal: Schaliegas, Shell Nigeria, mijnbouw en landroof

De campagne 'Internationaal' wordt medio 2013, als de leden instemmen, omgedoopt tot de campagne 'Energie en grondstoffen'. Dit weerspiegelt beter waar het team zich mee bezighoudt: het verkleinen van het beslag op milieugebruiksruimte die de Nederlandse (en/of de vanuit Nederland gestuurde) productie en consumptie van energie en grondstoffen mondiaal veroorzaakt.

In de tweede helft van 2013 voert Milieudefensie op het thema 'Energie en grondstoffen' actie rond schaliegas, Shell in Nigeria, tinmijnbouw en landroof.

Milieudefensie gaat er – samen met burgers, bewonersorganisaties, andere natuur- en milieuoorganisaties, bedrijven en gemeenten – alles aan doen om te zorgen dat de Tweede Kamer deze herfst besluit om (proef)boringen naar schaliegas niet toe te staan. Behalve op nationaal niveau zal Milieudefensie zich op dit thema ook internationaal roeren. Zo werken we met onze Europese collega's aan het beïnvloeden van de Brusselse politiek en steunen we campagnes van onze collega's van Friends of the Earth in Zuid-Afrika en Oekraïne. In die landen wil Shell op grote schaal naar schaliegas gaan boren. Lees verder op de ►website van Milieudefensie.

De jarenlang strijd van Milieudefensie tegen het wanbeleid van Shell in Nigeria en met name de rechtszaak die Milieudefensie samen met vier Nigeriaanse boeren tegen Shell heeft aangespannen, lijken hun vruchten af te gaan werpen. Uit het duurzaamheidsjaarverslag van Shell over 2012 blijkt, dat het aantal gasfakkels in Nigeria met een kwart verminderd is en dat het aantal olie lekkages en de hoeveelheid gelekte olie drastisch is gedaald. Dit beeld wordt bevestigd door onze collega's van ERA/Friends of the Earth Nigeria.

Toch houdt Milieudefensie een vinger aan de pols, want we zijn er nog lang niet. Met gerichte inspecties zullen we er op toe zien dat Shell de daad bij het woord blijft voegen. Door hoger beroep in te stellen, willen we bij de rechter afdwingen dat niet alleen het dochterbedrijf, maar ook het in Nederland gevestigde moederbedrijf van Shell straks verantwoordelijk kan worden gesteld voor de grootschalige olievervuiling die het bedrijf in Nigeria veroorzaakt.

In 2012 is Milieudefensie gestart met een project gericht op het verduurzamen van de winning van tin. Daarbij zijn al enkele successen geboekt. Zo heeft Philips – dat net als andere elektronicafabrikanten veel tin gebruikt – beloofd zich in te zullen zetten voor verbetering van de milieu- en sociale omstandigheden op het Indonesische eiland Bangka, waar rond de 30 procent van de wereldwijde tinproductie plaatsvindt. Tinwinning op Bangka leidt onder meer tot ontbossing en aantasting van unieke koraalriffen. In de tinmijnen vallen door het gebrek aan adequate veiligheidsmaatregelen jaarlijks tientallen doden. In de tweede helft van 2013 zal Milieudefensie ook andere elektronicafabrikanten aanspreken op hun betrokkenheid bij de winning van tin op Bangka.

Landroof is een groeiend probleem in met name ontwikkelingslanden. Het gaat om het – vaak op onrechtmatige wijze – toe-eigenen van Afrikaans en Aziatisch land. Dat gebeurt door Europese – maar ook Chinese, Birmese, Amerikaanse en Arabische bedrijven, overheden, oliesjeiks, miljonairs en avonturiers. Deze praktijken maken steeds meer slachtoffers, aldus de gerenommeerde Britse wetenschapsjournalist Fred Pearce in zijn onlangs verschenen boek *The Land Grabbers*. Milieudefensie zal in de tweede helft van 2013 een aantal prangende voorbeelden van landroof, waarbij Nederlandse bedrijven betrokken zijn, voor het voetlicht brengen. We zullen daarbij niet alleen aandacht vragen voor de milieuschade die wordt aangericht, maar ook voor de ontwrichtende sociale gevolgen van deze ultramoderne vorm van kolonialisme.

Jongeren Milieu Actief

JMA gaat verder met de projecten uit 2012, zoals Green Canteen, Food@Farm en Make IT fair. Maar er worden ook nieuwe projecten opgestart zoals 'Vet Goed!', waarmee JMA meer biologische varianten van populaire etenswaren in de winkel probeert te krijgen. Ook introduceren de jongeren het Groene Mannetje, waar we het komende jaar nog het nodige van gaan horen... Lees verder op de ►website van JMA.

9.3 Fondsenwerving

De stijgende lijn van de meerjarenbegroting is in de eerste jaren overtroffen maar lijkt zich nu te stabiliseren. De tekenen in de markt zijn niet gunstig, met de crisis waarvan we ook de komende jaren de effecten zullen voelen, donateurs die minder loyaal zijn en een markt die steeds voller wordt. We zullen dan ook waar mogelijk kanalen optimaliseren en kosten zo laag mogelijk houden.

Daarnaast is het zaak om de uitstroom te verminderen. Een eerste stap in die richting werd al in 2012 gezet met zogenaamde 'service calls'. Dit zal in 2013 zeker een vervolg krijgen. We gaan nieuwe fondsenwervende mogelijkheden zoals crowdfunding testen en bestaande methoden verder optimaliseren.

Belangrijke thema's in de fondsenwervende campagnes voor 2013 zijn in ieder geval Shell en de Kleine Hoefprint campagne.

Major Donors

In 2013 zullen de mensen op onze shortlist benaderd worden om hen nauwer te betrekken bij de organisatie. De eerste grote giften van deze groep verwachten we in de loop van 2014.

Nalatenschappen

In 2013 gaan we na een evaluatie van de test in 2012 verder met het werven op nalatenschappen. We zullen intensiever contact houden met geïnteresseerden. Verder gaan we adverteren in relevante bladen en (blijven we adverteren) in ons eigen blad.

Notariële aktes

In 2013 gaan we actief aan de slag om het aantal aktes te laten groeien. We werven nog te weinig op notariële aktes en de keren dat we het doen, sturen we alleen een brief. We willen gaan testen of we de resultaten kunnen verbeteren door de brief te ondersteunen via social media en andere online kanalen.

Al deze acties moeten leiden tot stabilisatie van de inkomsten in 2013. Voor het jaar 2013 verwachten we voor Milieudefensie als geheel € 3.350.606 aan contributies, giften en donaties.

Omdat onze wervingsstrategie is gericht op structurele machtigers die ook lid zijn, is de verwachting dat het aantal donateurs de komende tijd zal blijven teruglopen, maar dat het aantal leden gestaag verder zal groeien.

De invoering van het Europese betalingssysteem SEPA komt snel dichterbij. In de goede-doelensector wordt serieus rekening gehouden met een terugloop aan inkomsten door de invoering van dit systeem. Er wordt alles aan gedaan om dit risico zoveel mogelijk te beperken. In 2013 zullen we een grote slag maken door alle aanpassingen aan database en formulieren te implementeren.

9.4 Organisatieontwikkeling

In het Algemeen Beleidsplan 2010-2015 is vastgelegd dat we streven naar een kleinere, flexibele kernorganisatie, die effectief kan zijn met slechts een beperkte bijdrage van overheden. Wanneer we uitgaan van deze vermindering van inkomsten, erop vertrouwen dat de Nationale Postcode Loterij (NPL) blijft bestaan (ook daar spelen momenteel harde discussies in het kader van de wet op de kansspelen) en we leden en donateurs aan ons kunnen blijven binden, komen we uit op een jaarlijkse omzet van ongeveer 5,5 miljoen euro.

Ervan uitgaand dat hiervan circa 45 procent beschikbaar is voor personele kosten, leidt dat tot een organisatieomvang van 41 à 42 fte. We zullen voortdurend blijven streven naar vergroting van de omzet en het binnenhalen van projectfinanciering. Deze bijdragen beschouwen we als aanvullend en daarvoor huren we medewerkers flexibel in via tijdelijke contracten, zzp-ers et cetera.

In het belang van de continuïteit van de organisatie, duidelijkheid en toekomstperspectief voor de medewerkers, de effectiviteit en de transparantie zetten we de lijn uit naar deze toekomstvast kernorganisatie. Vanuit dit perspectief kunnen we tijdig de juiste beslissingen nemen, wanneer zich mogelijkheden voordoen, bijvoorbeeld bij het vertrek van medewerkers, keuzes voor projecten en thema's, projectaanvragen enzovoort.

9.5 Begroting 2013

Baten	BEGROTING 2013	REALISATIE 2012
Baten uit eigen fondsenwerving	3.430.605	3.526.898
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	1.350.000	1.350.000
Overige bijdragen uit acties derden	750.000	462.816
Subsidies en Fondsen	1.076.110	1.818.595
Subsidies, te besteden door derden	925.000	-
Taakstelling*	406.619	-
Overige baten	79.689	115.077
Totaal	8.018.024	7.273.386

Lasten	BEGROTING 2013	REALISATIE 2012
Voorlichting en kennisvergaring	992.672	651.981
Achterban ondersteuning	464.646	432.005
Campagnes	4.463.520	3.735.775
Subsidies, te besteden door derden	925.000	988.044
Kosten eigen fondsenwerving	630.964	819.348
Kosten verwerving subsidies	36.225	34.872
Beheer en administratie	414.997	417.214
Totaal	7.928.024	7.079.239

Saldo	90.000	194.147
Besteding aan doelstelling ten opzichte van de totale baten	85,4%	79,9%
Personeel in Fte	47,0	47,5

Personeelskosten		
Personeelskosten	2.895.517	2.859.884
Overige personeelskosten	185.045	146.935

Afschrijvingskosten		
Afschrijvingskosten	74.711	14.085

Huisvestingskosten		
Huur -/- doorberekende huur	247.663	246.774
Overige huisvestingskosten	40.046	49.192

Kantoorkosten		
Kantoorkosten	206.448	196.244

Activiteits- en algemene kosten		
Activiteits- en algemene kosten	3.353.593	2.578.081
Activiteitskosten, t.b.v. derden	925.000	988.044
Totaal	7.928.024	7.079.239

* De opgenomen taakstelling in de begroting van 2013 is opgedeeld in de volgende categorieën:

- Aanvraag "luchtwijzer" bij de Nationale PostcodeLoterij: € 156.619
- Bezuiniging afdeling Bedrijfvoering: € 100.000
- Bezuiniging afdeling Actief: € 50.000
- Baten Fondsenwerving: € 100.000

9.6 Meerjarenraming

BATEN	2013	2014	2015	2016
1 Baten uit eigen fondsenwerving	3.430.605	3.653.000	3.850.000	4.000.000
2 Bijdrage Nationale Postcodeloterij	1.350.000	1.350.000	1.350.000	1.350.000
3 Overige bijdrage uit acties derden	750.000	625.000	625.000	-
4 Subsidies en Projectfinanciering	1.076.110	786.000	773.000	400.000
5 Subsidies, te besteden door derden	925.000	929.000	1.000.000	-
6 Taakstelling	406.619	-	-	-
7 Overige baten	79.689	55.000	56.000	60.000
Totaal Baten	<u>8.018.024</u>	<u>7.398.000</u>	<u>7.654.000</u>	<u>5.810.000</u>
LASTEN	2013	2014	2015	2016
8 Personeelskosten, Kernorganisatie	2.911.942	2.769.000	2.692.000	2.618.000
9 Personeelskosten, Project specifiek	168.620	164.000	163.000	162.000
10 Afschrijvingskosten	74.711	40.000	40.000	40.000
11 Huisvestingskosten	287.710	219.000	224.000	224.000
12 Bureaukosten	206.448	203.000	200.000	197.000
13 Bestuur en directie	75.000	74.000	72.000	70.000
14 Directe kosten	1.715.593	1.668.000	1.942.000	2.139.000
15 Subsidies, te besteden door derden	925.000	929.000	1.000.000	-
16 Activiteitskosten	1.563.000	1.332.000	1.321.000	360.000
	<u>7.928.024</u>	<u>7.398.000</u>	<u>7.654.000</u>	<u>5.810.000</u>
Resultaat, ter aanvulling continuïteitsreserve	90.000	-	-	-
	<u>8.018.024</u>	<u>7.398.000</u>	<u>7.654.000</u>	<u>5.810.000</u>

Toelichting:

- Prognose groei eigen fondsenwerving (donaties, contributies en nalatenschappen samengevoegd) conform meerjarenraming afdeling Actief.
- Bijdrage Nationale Postcodeloterij, toegekend voor de periode 2011-2015. De verwachting is dat deze met 5 jaar wordt verlengd.
- Overige bijdrage uit acties derden betreft het door de Nationale Postcodeloterij gefinancierde project Duurzame energiesnelweg A15.
- Subsidies en Projectfinanciering. In deze meerjarenraming zien wij in 2014 de subsidie SBOS wegvallen en in 2016 de subsidie MFS2. De verwachting is dat vanaf 2016 andere subsidies dit verlies gedeeltelijk opvangen.
- Betreft projecten waarvoor Milieudéfensie die subsidie-ontvanger is, maar waarvan de projecten worden uitgevoerd door derden (zie ook: 16). In 2016 verwacht Milieudéfensie niet meer in deze projecten te bemiddelen.
- De opgenomen taakstelling in 2013 is opgedeeld in de volgende categorieën:
  - Aanvraag "luchtwijzer" bij de Nationale Postcodeloterij: € 156.619
  - Bezuiniging afdeling Bedrijfsvoering: € 100.000
  - Bezuiniging afdeling Actief: € 50.000
  - Baten Fondsenwerving: € 100.000
- Overige baten bestaat uit advertentie-opbrengsten van Down to Earth en rente-inkomsten.
- 8-9 Personeelslasten zijn onderverdeeld in een deel Kernorganisatie, die afneemt tot 42 FTE in 2016 en een deel Project specifiek, gemiddeld 3 FTE.
- Afschrijvingskosten zijn vanaf 2014 lager door afgeschreven activa.
- Vanaf 2014 wordt een deel van het pand onderverhuurd waardoor de huisvestingskosten afnemen.
- Bureaukosten zijn onderhevig aan een 2% inflatiecorrectie en een bezuiniging van € 7.500 per jaar.
- Kosten voor Bestuur en directie zijn onderhevig aan een 2% inflatiecorrectie en een bezuiniging van € 3.000 per jaar.
- De directe kosten van de afdelingen Actief, Bedrijfsvoering, Campagnes en Staf. De stijging in 2015 en 2016 hebben voornamelijk te maken met een stijging in kosten van de afdeling Actief om de baten uit eigen fondsenwerving te realiseren. In 2014 zijn voor de afdeling Bedrijfsvoering € 50.000 aan bezuinigingen opgenomen. Daarbij is er een inflatiecorrectie opgenomen van 2%.
- Activiteitskosten hebben een directe relatie met ontvangen subsidies. Meer subsidie -> hoger activiteitenbudget; minder subsidie -> lager activiteitenbudget.
- Betreft projecten waarvoor Milieudéfensie die subsidie-ontvanger is, maar waarvan de projecten worden uitgevoerd door derden (zie ook: 5).

inhoud

Milieudefensie –**Friends of the Earth Netherlands****Bezoekadres:**

Nieuwe Looiersstraat 31, Amsterdam

Postadres:

Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam

Servicelijn: 020 6262 620

Fax: 020 5507 310

E-mail: service@milieudefensie.nlInternet: www.milieudefensie.nl**Jongerenorganisatie JMA:**020 5507 436 / www.jma.orgVOOR
GOEDE DOELEN**Colofon**

(Eind)redactie:

Ivanna van den Broek en Victor van den Belt

Vormgeving en productie:

Eric Mels vormgeving, Hoorn

Foto's:

Marten van Dijl: cover

Pierre Crom: pag. 2 (Wichard), 6, 12, 13, 14, 16, 20, 22, 28, 31, 32, 62, 64

Michiel Wijnberg: pag. 3 (portret Hans), 5, 17, 19, 24, 26, 30, 38, 64

Brenda Poppenk: pag. 2 (Hanny), 35, 46, 47

Frits van der Meer: pag. 3 (portret Herman)

George Osodi: pag. 14

Kik Stokvis: pag. 14 (portret Geert)

Liesbeth Sluiter: pag. 26

Roy Beusker (NPL): pag. 78

Hollandse-Hoogte, Peter Hilz: pag. 11

ANP - Robin Utrecht: pag. 14 (Paleis van Justitie)

Shutterstock: pag. 74

Bron FoEi: pag. 33, Ulet Ifansasti: pag. 16.

Jason Taylor: pag. 34

Bron Milieudefensie: pag. 2, 10, 15, 16, 18, 30, 43, 44

© mei 2013, Milieudefensie, Amsterdam

inhoud

Benzine is benzine...

(vervolg)

Je kunt natuurlijk denken: benzine is benzine. Maar je kunt ook eens kijken waar de benzine die je tankt eigenlijk vandaan komt. En of die wel een beetje netjes wordt gewonnen.

Voor **Veronica Kobani uit Goi**, een plaatsje in de Nigerdelta in Nigeria, is de benzine waar wij onze tank mee vullen een ramp. Veronica en haar dorpsgenoten hebben Goi moeten verlaten vanwege de enorme olie vervuiling. In de Nigerdelta, een gebied zo groot als Nederland, ruikt alles naar olie, is drinkwater op veel plaatsen giftig en kunnen vissers en boeren hun werk niet meer doen.

Hoewel er veel oorzaken zijn voor de olieramp in het gebied, speelt Shell een belangrijke rol. Onze koninklijke Shell. Het steenrijke Shell. Shell zou een belangrijke rol kunnen spelen bij de oplossing van deze ramp, maar wijst naar anderen en neemt zelf nauwelijks verantwoordelijkheid. Daarom heeft Milieudefensie samen met boeren en vissers uit het gebied een rechtszaak aangespannen tegen Shell. En we hebben de wereld het verhaal van Veronica en andere bewoners van de Nigerdelta verteld. Omdat zij lang genoeg geleden hebben.

[← terug naar de tekst](#)

Veronica Kobani

inhoud

Geen vuiltje aan de lucht...

(vervolg)

Je kunt natuurlijk denken: zolang de lucht nog regelmatig blauw wordt, is er geen vuiltje aan de lucht. Maar je kunt ook eens kijken naar wat je ogen niet zomaar zien. De luchtkwaliteit in de buurt.

Wichard en Femke Hulsbergen uit het Rotterdamse Overschie hebben ontdekt dat de lucht die zij en hun zoon Leander elke dag inademen hartstikke ongezond is. Het gezin woont vlak naast de A13, waar de maximumsnelheid net is verhoogd van 80 tot 100 km/uur. Dat ze niet op de schoonste plek van Nederland woonden wisten ze wel. Maar nu is er meer herrie en zit er meer fijnstof en stikstofdioxide in de lucht. Dat is zeer schadelijk voor de gezondheid.

Milieudefensie is samen met Wichard, Femke en heel veel mensen die in soortgelijke omstandigheden wonen, gaan meten hoe vies de lucht nu eigenlijk is. Dat doen we bij verkeersknooppunten, scholen, speeltuinen en andere plekken waar veel mensen komen. En samen gaan we met de resultaten naar gemeenten om te zorgen dat de lucht schoner wordt.

[← terug naar de tekst](#)

*Wichard en Femke
Hulsbergen*

inhoud

Kaas is kaas...

(vervolg)

Je kunt natuurlijk denken: kaas is kaas. Maar je kunt ook kijken hoe die kaas wordt gemaakt. En of die lekkere en gezonde kaas wel zo gezond is voor de wereld. Het maakt bijvoorbeeld nogal wat uit wat de koeien, die de melk voor de kaas leveren, eten.

De grasklaver die **akkerbouwer Hanny van Beek uit Zevenbergen** verbouwt, is een stuk gezonder dan de Zuid-Amerikaanse soja die de meeste koeien voorgezet krijgen. Hoewel soja misschien best goed is voor de productiviteit van onze koeien, is het niet goed voor onze wereld. Er worden bossen voor gekapt en kleine boeren in Brazilië en Argentinië worden gedwongen hun land te verlaten. Het vervoer van al die soja overzee is natuurlijk ook niet milieuvriendelijk. En omdat we dáár, in Zuid-Amerika, de grond uitputten maar h́ier, in Europa, de mest produceren is bovendien de natuurlijke kringloop verbroken.

Milieudefensie wil kaas weer écht Nederlands maken. Kaas van koeien die alleen veevoer uit de regio eten. Kaas die de wereld een stuk minder belast. Om de kaasproducenten te overtuigen organiseerde Milieudefensie de grootste kaasbestelling van Nederland. En hoewel de campagne eind december nog maar net liep, waren de eerste 2.000 bestellingen al binnen.

[← terug naar de tekst](#)

Hanny van Beek

[inhoud](#)

Overwinning

(vervolg)

In de rechtszaken over Goi en Oruma oordeelde de rechter in het voordeel van Shell, omdat er sprake zou zijn van sabotage. Tegen die uitspraak gaat Milieudefensie in beroep. Milieudefensie hoopt dan alsnog hard te maken dat slecht onderhoud de oorzaak is van de lekkages bij deze dorpen. Overigens is Shell, ondanks deze uitspraak, in het dorp Goi begonnen met schoonmaakwerkzaamheden. Misschien dat Eric Dooh, visser uit Goi, zijn door olie vervuilde visvijvers binnenkort toch weer in gebruik kan nemen.

[← terug naar de tekst](#)

[inhoud](#)

Wat zijn veefabrieken?

(vervolg)

Het zijn de ultieme uitingen van een niet-duurzaam, achterhaald en onrechtvaardig landbouwsysteem, concentratiepunten van milieuvervuiling, slecht voor het dierenwelzijn en onaanvaardbare risico's voor de volksgezondheid. Desondanks groeit het aantal megastallen in Nederland snel. Milieudefensie staat een duurzame veehouderij voor: grondgebonden, met inachtneming van volksgezondheid, duurzame draagkracht van de grond en dierenwelzijn, gerund door boeren en niet door grote ondernemers die geen enkele band meer hebben met het land en de omwonenden.

[← terug naar de tekst](#)

inhoud

Organising

(vervolg)

Ganz beschrijft hoe je mensen in actie kunt krijgen, met aandacht voor waarden, strategie, belangen, structuur, actie. Maar een handleiding is het niet, meer een manier van denken. "Centraal geregeld leiderschap zorgt ervoor dat mensen betrokkenheid en creativiteit kwijtraken. In plaats daarvan moeten we leiderschap op alle niveaus bewerkstelligen." Ganz heeft het over het 'sneeuwvlokmodel' – mensen lokaal organiseren, die weer mensen gaan organiseren, in groepen die zichzelf aansturen. Het model dat hij maakte, is bijvoorbeeld ook voor de Obama-campagne ingezet.

[← terug naar de tekst](#)

Drie vrijwilligers over hun werk voor Milieudefensie

(vervolg)

Jet Baan, vrijwilliger missie Nigeria:

“Als kind heb ik in Oeganda gewoond en dat heeft me voor de rest van mijn leven op een positieve manier veranderd. Dat ben ik Afrika eeuwig dankbaar. Ik ben opgegroeid met de kennis van de situatie in Nigeria. Dus dit project was een kans die ik met beide handen moest aangrijpen. Het was voor mij de mogelijkheid om iets terug te doen. Hoe klein dat ook is.”

Casper Donker, vrijwilliger voor de campagne Samen voor Gezonde lucht:

“Sinds ik actief bij de campagne ‘Samen voor Gezonde lucht’ ben betrokken, heb ik ervaren dat veel mensen mijn zorgen delen over de matige luchtkwaliteit in Amsterdam en andere Nederlandse steden. Ik heb mij bij de campagne aangesloten omdat honderden Amsterdamse schoolkinderen, onder wie mijn eigen zoontje, dagelijks worden blootgesteld aan de ongezonde lucht van de A10-West. Ik heb samen met andere ouders en buurtgenoten een informatieavond op school georganiseerd. Met een lokale groep beheren we een meetpunt. Ook werven we handtekeningen en hebben we een facebookpagina voor Gezonde lucht in Amsterdam West.”

Anjelle Rademakers, kantoorvrijwilliger:

“Op het hoofdkantoor van Milieudefensie zet ik mij onder andere in voor de EKO-tellingen en de Kleine Hoefprint Campagne. Het biedt een interessant kijkje in de keuken van een van de grootste milieuorganisaties van Nederland. Het is een fijne werkervaringsplek en het geeft mij de kans mijn steentje bij te dragen aan een duurzamere samenleving.”

[← terug naar de tekst](#)

Wat vinden lezers van ons magazine Down to Earth?

(vervolg)

Men vindt dat we onze journalistieke en inhoudelijke doelstellingen goed halen. Ook de nieuwe vormgeving wordt gewaardeerd. Slechts 5 procent is daar ontevreden mee, vanwege de nieuwe naam. Men ziet graag nog wat meer aanzetten tot actie en praktische tips, en meer verschillende meningen. Onze lezers op papier zijn grotendeels ouder dan 50 jaar en niet actief online.

De groep die we online bereiken is nieuw publiek. Twee derde van de lezers vindt ons betrouwbaar, en de helft vindt ons de spreekbuis van Milieudefensie.

Op basis van de uitkomsten hebben wij de formule wat aangepast.

In 2013 zullen we het magazine voorleggen aan een ledenpanel.

[← terug naar de tekst](#)

Samenstelling bestuur per 31 december 2012

Herman Verhagen, voorzitter

Zelfstandig consultant

Nevenfuncties: Lid van het bestuur van de Natuur en Milieufederatie Noord-Holland

Bert van Pinxteren, penningmeester

Chief Administrative Officer bij TERENA

(Trans-European Research and Education Networking Association)

Nevenfuncties: geen

Jacqueline Kuppens, secretaris

Zelfstandig gevestigd interim-manager en adviseur

Nevenfuncties: voorzitter Stichting Erbijhuis Kronehoef, bestuurslid Stichting Elkrijk

Ton Bötticher, bestuurslid benoemd door de lokale afdelingen

Lid Milieudefensie Groningen

Nevenfuncties: geen

Joop van Steenberg, bestuurslid benoemd door de lokale afdelingen

IT-adviseur

Nevenfuncties: secretariaat Milieudefensie Arnhem

Andy Palmes, bestuurslid voorgedragen door de OR

Hoofd policy & public affairs bij Simavi

Nevenfuncties: geen

Yvonne van Sark, bestuurslid

Unit-directeur YoungWorks

Nevenfuncties: geen

Ronald Lubberts, bestuurslid

Onafhankelijk, zelfstandig adviseur

Nevenfuncties: geen

Presidium

Het presidium zit de Algemene Ledenvergaderingen voor.

Jikke Rigt Sietsma

Secretaris/beleidsmedewerker ad interim

Nevenfuncties: lunchcommissaris/bestuurslid Alumnivereniging Hou' en Trowu, organisatie-adviseur Ecsat, bestuursvoorzitter Vereniging van Eigenaren Jacob Zuid, adviseur stichting voor vrouwen met siliconen implantaties

Pieter Lammers

Reisbegeleider

Nevenfuncties: geen

Huup Dassen

Freelance journalist

Nevenfuncties: geen

Geschillencommissie

Bij conflicten tussen leden en organen van Milieudefensie treedt op verzoek een geschillencommissie in werking.

Arno van Deuzen

Advocaat

Nevenfuncties: lid Geschillencommissie Fietzersbond, Voorzitter werkgroep

'Goed werkgeverschap' van de Vereniging voor Arbeidsrecht, Juridisch adviseur

Vereniging Paardrijden Gehandicapten Opmeer, Juridisch adviseur Rechtswinkel

Noord-Holland Noord

Gertjan van der Deure

Leraraar basisonderwijs

Nevenfuncties: geen

Siem van den Berg

Invorderingsspecialist

Nevenfuncties: vice-voorzitter buurtvereniging Dijken aan zet, dirigent zanggroep.

← terug naar de tekst

Rooster van aftreden

Het rooster van aftreden van het bestuur vindt u op [▶ onze website](#)

inhoud

Dankzij de Postcodeloterij

(vervolg)

Met de flinke bezuinigingen waar ook het kabinet Rutte II op inzet neemt het belang van particuliere fondsenwerpers zoals de Nationale Postcode Loterij toe. De bijdrage van de loterij en haar deelnemers is uniek, want deze is niet alleen meerjarig, maar de goede doelen bepalen ook zelf de besteding ervan, op basis van hun expertise.

Het huidige kabinet heeft aangegeven het kansspelbeleid te willen moderniseren. Wij hopen dat de voorgestelde wijzigingen in het kansspelbeleid de Postcode Loterij voldoende ruimte geeft om de succesvolle fondsenwerving op dit niveau voort te zetten. Want zonder de Postcode Loterij en haar deelnemers kunnen wij een groot deel van onze initiatieven niet realiseren.

[← terug naar de tekst](#)

